

CHILDHOOD

WORLD CHILDHOOD FOUNDATION
FOUNDED BY H.M. QUEEN SILVIA OF SWEDEN

STUDIU

**Analiza gradului
de respectare a
drepturilor copiilor
victime/martori ai
infracțiunilor din
zona de Nord și
accesul acestora la
servicii specializate
în interacțiunea
lor cu sistemul de
justiție în perioada
2019-2021**

Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC)

este o organizație neguvernamentală din Republica Moldova care din anul 1997 promovează dreptul copiilor la protecție împotriva oricăror forme de abuz, îndreptându-și acțiunile spre informare, sensibilizare și motivarea societății în vederea stopării abuzului față de copii.

Misiunea CNPAC

protecția copiilor în situații de risc și a copiilor victime ale tuturor formelor de abuz prin activități de prevenire și servicii specializate adresate copiilor și familiilor acestora.

Viziunea CNPAC

o societate fără abuz, în care toți copiii au șanse egale pentru a-și realiza întregul potențial.

Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii,
Chișinău, MD-2012, str. Tricolorului 37/B
office@cnpac.md
www.cnpac.md

Copyright © 2022 Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii

COORDONATOR:

Daniela Sîmboteanu

AUTORI:

Violeta Andriuță, Veaceslav Bătrânescu, Diana Țeberneac, Carolina Bagrin

DESIGN:

INBOX Advertising

Reproducerea integrală sau parțială a textului din această publicație este permisă doar cu acordul Centrului Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC)

Acest studiu a fost realizat în cadrul proiectului „Răspuns multiinstituțional la violența împotriva copiilor”, implementat de Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC) cu sprijinul World Childhood Foundation. Conținutul studiului reflectă exclusiv opiniile și concluziile autorilor și nu reprezintă în mod necesar punctul de vedere al World Childhood Foundation.

CUPRINS

ABREVIERI	4
LISTA TABELELOR	4
LISTA FIGURILOR	4
LISTA BOXELOR	5
INTRODUCERE	6
SUMAR EXECUTIV	8
I. CADRUL DE CERCETARE	13
1.1. Scopul și obiectivele studiului	13
1.2. Metodologia de cercetare	13
1.3. Limitele de cercetare	16
1.4. Considerații etice	16
II. PROFILUL COPIILOR VICTIME /MARTORI AI INFRAȚIUNILOR ÎN ZONA DE NORD	18
Date generale	18
III. GRADUL DE RESPECTARE A DREPTURILOR COPIILOR VICTIME/MARTORI AI INFRAȚIUNILOR ÎN INTERACȚIUNEA CU SISTEMUL DE JUSTIȚIE	21
Audierea în condiții speciale	21
Examinarea medico-legală	30
Evaluarea psihologică și expertiza psihiatrico-psihologică	33
Reprezentarea legală	39
Asistența juridică	42
Asistența psihologică	46
Aplicarea măsurilor de protecție	48
Acomodare rezonabilă	50
IV. ANALIZA DIFICULTĂȚILOR CONSTATE DE SPECIALIȘTI ÎN LEGĂTURĂ CU ASIGURAREA DREPTURILOR COPIILOR VICTIME/MARTORI AI INFRAȚIUNILOR	52
Audiere în condiții speciale	52
Examinarea medico-legală	53
Evaluarea psihologică	55
Expertiza psihiatrico-psihologică	56
Asistența juridică	58
Reprezentarea legală	59
Asistența psihologică în criză	61
Aplicarea măsurilor de protecție	63
Lipsa de informare a copilului sau reprezentantului legal	63
Acomodarea rezonabilă	64
CONCLUZII	65
RECOMANDĂRI	68
ANEXE	69
Anexa 1. Date despre participanții la studiu cu care s-au realizat interviurile individuale aprofundate	69

ABREVIERI

Barnahus - Serviciu de asistență integrată a copiilor victime/martori ai infracțiunilor
Centrul „Amicul” - Centrul de asistență și reabilitare psihosocială a copilului și a familiei „Amicul”
CNAJGS - Consiliul Național de Asistență Juridică Garantată de Stat
CNPAC - Centrul Național de Prevenire a Abuzului Față de Copii
CP - Codul Penal
CPP - Codul de Procedură Penală
CSM - Consiliul Superior al Magistraturii
CEDO - Curtea Europeană a Drepturilor Omului
DASPF - Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei
IIA - Interviu individual aprofundat
MMPS - Ministerul Muncii și Protecției Sociale
PG - Procuratura Generală
RM - Republica Moldova
SAP - Serviciul de asistență psihopedagogică

LISTA TABELELOR

Tabelul 1. Profilul participanților la interviurile individuale aprofundate, pe categorii și gen
Tabelul 2. Structura dosarelor penale inițiate în perioada 2019-2021
Tabelul 3. Structura eșantionului dosarelor penale cercetate
Tabelul 4. Informația generală privind copiii victime ale infracțiunilor înregistrate în zona de Nord în perioada 2019- 2021, per raion
Tabelul 5. Informația generală privind copiii victime/martori ai infracțiunilor aflați la evidența DASPF în perioada 2019-2021 din cele 12 unități administrativ-teritoriale vizate în cercetare
Tabelul 6. Ponderea copiilor victime și martori în funcție de gen

LISTA FIGURILOR

Figura nr. 1 Ponderea copiilor victime ale infracțiunilor înregistrate în zona de Nord în perioada 2019-2021, distribuție după sex și vârstă
Figura nr. 2 Profilul copiilor victime și martori ai infracțiunilor înregistrate în zona de Nord în perioada 2019-2021
Figura nr. 3 Copii victime și martori ai infracțiunilor conform tipului de abuz, număr
Figura nr. 4 Tipul infracțiunii asupra copilului victimă/martor, după sex, %
Figura nr. 5 Ponderea copiilor audiați în condiții speciale, %
Figura nr. 6 Ponderea copiilor audiați în condiții speciale, în funcție de vârstă, %
Figura nr. 7 Ponderea copiilor audiați în condiții speciale, în funcție de sex, %
Figura nr. 8 Ponderea copiilor audiați în condiții speciale, în funcție de statutul procesual, %
Figura nr. 9 Ponderea copiilor audiați în condiții speciale, în funcție de tipul infracțiunii, %
Figura nr. 10 Rata cauzelor penale pe care copiii au fost intervievați de intervievari cu instruire specializată

Figura nr. 11 Rata cauzelor penale în care bănuitul/învinuitul a participat la audierea copilului

Figura nr. 12 Rata cauzelor penale în care copilul victimă/martor a fost audiat repetat în instanța de judecată, %

Figura nr. 13 Rata cauzelor penale în care copilul victimă/martor a fost audiat repetat în instanță, chiar dacă a fost audiat în condiții speciale, %

Figura nr. 14 Rata cauzelor penale pe care s-a organizat audierea copiilor în termen rezonabil, %

Figura nr. 15 Corelarea datelor din profilul copilului și termenului de audiere, %

Figura nr. 16 Rata cauzelor penale pe care copii au fost examinați medico-legal, %

Figura nr. 17 Corelarea datelor din profilul copilului și examinarea medico-legală

Figura nr. 18 Corelarea tipului infracțiunii și examinarea medico-legală, %

Figura nr. 19 Ponderea cauzelor penale pe care se dispune evaluarea psihologică și expertiza psihiatrico-psihologică, %

Figura nr. 20 Distribuția cauzelor penale pe care s-a dispus evaluarea psihologică și expertiza psihiatrico-psihologică, ambele sau niciuna, %

Figura nr. 21 Distribuția cauzelor penale din perspectiva finalității examinării, %

Figura nr. 22 Corelarea datelor din profilul copilului victimă/martor cu acțiunile de evaluare psihologică și expertiză psihiatrico-psihologică, %

Figura nr. 23 Corelarea datelor privind tipul infracțiunii și acțiunile de evaluare psihologică și expertiză psihiatrico-psihologică, %

Figura nr. 24 Rata cauzelor penale în care a fost desemnat reprezentantul legal, %

Figura nr. 25 Rata cauzelor penale în funcție de calitatea reprezentantului legal, %

Figura nr. 26 Rata cauzelor penale și distribuția infracțiunilor în funcție de calitatea reprezentantului legal, %

Figura nr. 27 Rata cauzelor penale pe care copiii au beneficiat de asistență juridică, %

Figura nr. 28 Tipul infracțiunilor pe cauzele penale pe care copiii au beneficiat de asistență juridică, %

Figura nr. 29 Rata cauzelor penale pe care copiii au beneficiat de repararea prejudiciilor, %

Figura nr. 30 Rata cauzelor penale pe care copiii au beneficiat de asistență psihologică, %

Figura nr. 31 Tipul infracțiunilor pe care copiii au beneficiat de asistență psihologică, %

Figura nr. 32 Corelarea profilului copilului cu asistența psihologică, %

Figura nr. 33 Rata cauzelor penale din perspectiva măsurilor de protecție dispuse/aplicate, %

Figura nr. 34 Corelarea tipului infracțiunii și tipul măsurii de protecție

Figura nr. 35 Rata cauzelor penale în care copiii au avut nevoi speciale, %

Figura nr. 36 Rata cauzelor penale pe care s-a intervenit cu măsuri de acomodare rezonabilă, %

LISTA BOXELOR

Boxa nr. 1. Studiu de caz 1

Boxa nr. 2. Studiu de caz 2

Boxa nr. 3. Studiu de caz 3

Boxa nr. 4. Studiu de caz 4

INTRODUCERE

Respectarea drepturilor copilului în contact cu sistemul de justiție constituie una dintre cele mai importante obligații ale statului, derivând din angajamentele internaționale asumate prin Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului (CRC), Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării și abuzurilor sexuale, Directiva 2012/29/UE privind drepturile victimelor și standardele Consiliului Europei privind justiția prietenoasă copilului.

Copiii victime sau martori ai infracțiunilor se află într-o situație de vulnerabilitate sporită, fiind expuși riscului de revictimizare, retraumatizare și marginalizare în lipsa unui răspuns instituțional prompt, coordonat și sensibil la nevoile lor specifice.

În Republica Moldova, promovarea și implementarea unui sistem de justiție prietenos copilului a fost un obiectiv strategic susținut consecvent de Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC). Începând cu anul 2006, CNPAC a pledat pentru dezvoltarea unui serviciu specializat integrat, inspirat din modelul Barnahus, care să asigure o intervenție multidisciplinară și interinstituțională pentru copiii victime/martori ai infracțiunilor. Această inițiativă s-a concretizat prin decizia Guvernului Republicii Moldova din 2019 de a crea trei centre regionale de tip Barnahus - Nord, Centru și Sud - și de a aproba standardele minime de calitate pentru serviciile oferite în cadrul acestora.

Modelul Barnahus, consacrat în jurisprudența Consiliului Europei și promovat prin standardele PROMISE, presupune reunirea, sub același acoperiș, a tuturor profesioniștilor implicați în investigarea și asistența copilului (procurori, polițiști, interviuatori, psihologi, medici, avocați, asistenți sociali), asigurând protecția copilului și accesul său la justiție în condiții demne, sigure și adaptate vârstei și nevoilor sale.

Primul Centru de tip Barnahus din Moldova - Centrul regional de asistență integrată a copiilor victime ai infracțiunilor a fost inaugurat în 2022 la Bălți, cu mandatul de a deservi 12 unități administrativ-teritoriale din nordul țării. Implementarea acestui serviciu a fost posibilă datorită sprijinului esențial oferit de **World Childhood Foundation**, care a susținut atât procesul de creare a centrului, cât și dezvoltarea capacităților profesionale și instituționale necesare pentru o intervenție eficientă și coordonată.

În acest context, CNPAC, în calitate de prestator al serviciului, cu sprijinul World Childhood Foundation, a inițiat un **studiu de referință (baseline study)** pentru a documenta situația existentă în perioada premergătoare deschiderii centrului (2019 - 2021). Scopul principal al studiului este de a evalua gradul de respectare a drepturilor copiilor victime/martori în interacțiunea cu sistemul de justiție și accesul lor la servicii specializate, într-un context în care nu exista încă un mecanism integrat de tip Barnahus. Studiul va servi drept reper de evaluare pentru analiza impactului serviciului în anii următori.

Studiul se aliniază standardelor internaționale de cercetare și protecție a drepturilor copilului, incluzând considerentele etice esențiale formulate de Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului și cele ale Consiliului Europei.

Pe baza analizei documentelor judiciare, a interviurilor cu specialiști din domeniu și a studiilor de caz privind copiii afectați, acest studiu oferă o fundamentare factuală solidă pentru identificarea lacunelor sistemice și formularea unor politici publice ancorate în dovezi. În același timp, constituie un instrument de monitorizare a angajamentelor pe care și le-a asumat statul în asigurarea unei justiții echitabile și sensibile față de copii.

Studiul de față nu doar documentează o realitate din trecut, ci stabilește și un reper esențial pentru măsurarea progreselor viitoare. El oferă un cadru de referință pentru autoritățile publice, societatea civilă și toți actorii implicați în protecția copilului, în efortul comun de a construi o justiție care să reflecte, în mod autentic, interesul superior al copilului. Susținerea oferită de World Childhood Foundation reconfirmă importanța colaborării internaționale pentru transformarea justiției într-un spațiu sigur, prietenos și centrat pe nevoile reale ale fiecărui copil.

SUMAR EXECUTIV

Acest studiu de referință analizează gradul de respectare a drepturilor copiilor victime sau martori ai infracțiunilor din 12 unități administrativ-teritoriale din nordul Republicii Moldova (perioada 2019 - 2021), înaintea lansării primului Centru Barnahus din regiune. Inițiativa este implementată de Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC) cu sprijinul **World Childhood Foundation** și reprezintă o etapă esențială pentru fundamentarea evaluării impactului ulterioarei intervenții prin modelul Barnahus.

Studiul răspunde unei nevoi urgente de a înțelege modul în care sistemul de justiție și serviciile existente au tratat cazurile în care copiii au fost implicați în calitate de victime sau martori, în lipsa unui mecanism integrat și multidisciplinar. De asemenea, oferă o imagine de ansamblu asupra lacunelor sistemice, barierelor instituționale și nevoilor neacoperite ale copiilor.

Obiectivele studiului au fost:

- stabilirea gradului de respectare a drepturilor copiilor victime/martori ai infracțiunilor în interacțiunea lor cu sistemul de justiție;
- analiza impedimentelor și dificultăților cu care s-au confruntat profesioniștii, precum judecători, procurori, avocați, interviatori, experți medico-legali, reprezentanți ai autorității tutelare în examinarea cauzelor cu implicarea copiilor victime/martori ai infracțiunilor;
- identificarea și analiza problemelor cu care s-au confruntat copiii victime/martori ai infracțiunilor pe parcursul interacțiunii cu sistemul de justiție în perioada de referință;
- cartografierea serviciilor de care au beneficiat copiii victime/martori ai infracțiunilor pe parcursul interacțiunii lor cu sistemul de justiție în perioada de referință;
- stabilirea unui punct de referință pentru evaluarea impactului Centrului Barnahus Nord.

Metodologia de cercetare a inclus atât analiza datelor primare, cât și a celor secundare. Datele primare au fost colectate prin interviuri aprofundate și studii de caz. În total, au fost realizate 22 de interviuri individuale aprofundate (IIA) și au fost documentate 4 studii de caz.

Analiza datelor secundare a vizat dosarele penale clasate în faza de urmărire penală, precum și cele finalizate cu sentințe definitive, însumând 157 de dosare analizate.

— Constatări

Analiza gradului de respectare a drepturilor copiilor victime/martori ai infracțiunilor în interacțiunea lor cu sistemul de justiție în perioada de referință, inclusiv cartografierea serviciilor de care au beneficiat copiii victime/martori ai infracțiunilor, au permis următoarele constatări:

- în perioada 2019 - 2021, în cele 12 raioane din regiune de nord a țării au fost înregistrate 565 de cauze penale în care copiii au fost victime;
- dintre acestea, doar 188 au fost finalizate prin sentințe definitive, iar 120 au fost închise la faza urmăririi penale;
- 58% dintre copiii implicați au fost fete, iar cei mai afectați au fost copiii cu vârste între 14-18 ani (61%).

Audierea copilului:

- Doar 26% dintre copii au fost audiați în condiții speciale (conform prevederilor art 110¹, CPP);
- În 43% dintre cazuri, copilul a fost audiat repetat în instanță, contrar principiului prevenirii revictimizării;
- Doar în 42% dintre cazuri audierea a fost efectuată de un specialist instruit (intervievator);
- În aproximativ 3% dintre dosarele analizate, copilul a fost audiat în prezența bănuțitului - situație gravă și contrară normelor legale, reprezentând o încălcare a interesului superior al copilului;
- În peste 30% dintre cazuri, audierea a depășit termenul de 30 de zile, ceea ce reduce valoarea probatorie a declarației și afectează starea emoțională a copilului.

Examinarea medico-legală:

- A fost efectuată în 63,7% dintre cauze;
- Lipsesc experți femei pentru examinarea fetelor, mai ales în cazurile de violență sexuală;
- Lipsesc condiții adecvate pentru examinarea copiilor (spații neutre, adaptate vârstei și genului).

Evaluări psihologice și expertize psihiatrico-psihologice

- În 30% dintre dosarele analizate a fost dispusă o formă de evaluare psihologică sau expertiză, iar în 10,2% din cazuri - ambele proceduri (evaluare și expertiză) au fost aplicate;
- Expertizele sunt solicitate mai frecvent în cazul fetelor, ceea ce indică o posibilă abordare stereotipică;

Reprezentarea legală:

- Doar 98,1% dintre copii au avut un reprezentant legal;
  - în 78,6% din cazuri a fost unul dintre părinți (inclusiv în situații de potențial conflict de interese), iar în 5,8% - de către o rudă;
  - doar în 15,6% din cazuri, copilul a fost reprezentat de autoritatea tutelară;
- Nu există o procedură sistematică de identificare și gestionare a **conflictului de interese** între copil și reprezentant.

Asistența juridică:

- Doar 6,4% dintre copii au beneficiat de un avocat garantat de stat;
- În lipsa acestuia, copiii nu sunt consiliați privind exercitarea drepturilor lor (inclusiv despăgubiri);
- Doar 6,8% dintre copii au beneficiat de repararea prejudiciilor cauzate prin infracțiune.

Asistența psihologică:

- Intervențiile de criză au fost identificate în doar 7% din dosarele analizate;
- Datele comunicate de DASPF denotă că de asistență psihologică de criză au beneficiat 24,7% din totalul copiilor aflați în evidența acestora și că 34,9% dintre copiii aflați la evidență au beneficiat de asistență psihologică de reabilitare;
- Sprijinul psihologic de durată este rar și inconsistent, fiind asigurat în principal de organizații neguvernamentale.

Aplicarea măsurilor de protecție:

- Măsurile de protecție sunt rar utilizate și aplicate disproporționat;
- Măsura cel mai des aplicată: **arestul preventiv** al agresorului (15,18%);
- Alte măsuri, cum ar fi **îndepărtarea agresorului, limitarea contactului cu copilul sau ordonanțele de protecție**, sunt rar aplicate: ordinul de restricție pe 10,75% din cauzele analizate, iar ordonanța de protecție - pe 4,43% din cauze.

Acomodarea rezonabilă:

- În 1,89% copii victime/martori au avut nevoi speciale, dintre care 3 din 4 au fost copii cu deficiențe fizice și 1 din 4 - copii cu dizabilitate intelectuală;
- Doar pe 7,6% din cauzele penale a apărut necesitatea de a se interveni cu măsuri de acomodare rezonabilă, vizând doar necesitățile lingvistice.

— Impedimente

Analiza impedimentelor și dificultăților cu care s-au confruntat atât profesioniștii, cât și copiii victime/martori ai infracțiunilor pe parcursul interacțiunii cu sistemul de justiție în perioada de referință, pot fi rezumate după cum urmează:

Audierea copilului:

- Lipsa interviuatorilor certificați disponibili la nivel raional;
- Dificultăți în coordonarea prezenței tuturor specialiștilor la audiere;
- Dificultăți în identificarea psihologilor pregătiți pentru asistență în timpul audierii;
- Spații de audiere necorespunzătoare standardelor prietenoase copilului, dotate cu echipamente tehnice de înregistrare de calitate slabă sau nefuncționale;
- Din perspectiva copiilor și a părinților, s-a constatat o lipsă de informare clară și completă cu privire la procedura de audiere, precum și o practică repetitivă de solicitare a declarațiilor, care poate genera confuzie și disconfort.

Examinarea medico-legală:

- Număr insuficient de experți medico-legali, în lipsa expertelor femei pentru examinarea fetelor victime ale abuzului sexual;
- Programarea tardivă a examinării, cu impact negativ asupra obținerii probelor;

- Documentarea incompletă sau necalitativă de către alți specialiști anterior etapei de examinare;
- Dificultăți în stabilirea unui contact empatic și profesionist cu copilul în timpul examinării.

Evaluarea psihologică:

- Lipsa unui cadru normativ clar privind activitatea psihologilor în sistemul de justiție;
- Nerecunoașterea rapoartelor de evaluare psihologică drept mijloc de probă în instanță;
- Număr insuficient de specialiști și servicii disponibile la nivel local;
- Copiii și părinții semnalează lipsa informării privind scopul evaluării și ignorarea opiniei copilului în proces.

Expertiza psihiatrico-psihologică:

- Număr limitat de experți disponibili și perioade lungi de așteptare;
- Calitatea variabilă a rapoartelor de expertiză;
- Din perspectiva beneficiarilor: percepția acestor proceduri ca fiind repetate, invazive și impuse fără explicarea scopului.

Asistența juridică:

- Calitate inegală a prestației avocaților, în lipsa unei specializări în cauze cu copii victime;
- Pasarea responsabilităților în privința responsabilului de asigurarea asistenței juridice;
- Copiii și părinții nu sunt informați despre dreptul de a beneficia de asistență juridică gratuită.

Reprezentarea legală:

- Necunoașterea de către profesioniști a rolului reprezentantului legal al copilului;
- Diferențe semnificative de calitate în funcție de cine reprezintă copilul (părinte vs autoritate tutelară);
- Reprezentanții legali sunt adesea slab informați cu privire la conținutul cauzei;
- Din perspectiva copilului, implicarea autorității tutelare este percepută ca formală și lipsită de sprijin activ.

Asistența psihologică de criză:

- Dificultăți în identificarea serviciilor disponibile;
- Lipsa conștientizării de către profesioniști a necesității intervenției psihologice imediate;
- Copiii și părinții nu au fost informați despre dreptul la sprijin psihologic și, în multe cazuri, nu au conștientizat necesitatea acestuia.

Aplicarea măsurilor de protecție:

- Aplicarea întârziată a măsurilor de protecție în situații de risc pentru copil;
- Neîndeplinirea obligației de solicitare a măsurilor de protecție în cazurile de violență domestică.

Aplicarea măsurilor de acomodare rezonabilă:

- Lipsa cooperării și schimbului de informații între profesioniști privind nevoile speciale ale copilului;
- Lipsa de pregătire a specialiștilor pentru abordarea copiilor cu dizabilități sau vulnerabilități specifice;
- Neimplicarea profesioniștilor cu specializare adecvată în cazurile care ar necesita astfel de măsuri.

I. CADRUL DE CERCETARE

1.1. Scopul și obiectivele studiului

Scopul studiului a fost de a analiza gradul de respectare a drepturilor copiilor victime/martori ai infracțiunilor de violență din 12 unități administrativ-teritoriale din zona de Nord (Briceni, Ocnița, Soroca, Dondușeni, Edineț, Drochia, Rîșcani, Glodeni, Fălești, Sîngerei, Florești și mun. Bălți) și accesul acestora la servicii specializate în procesul de urmărire penală în perioada 2019-2021.

Acest studiu este de tip baseline și urmează să fie utilizat ulterior ca referință pentru stabilirea și evaluarea impactului activității Centrului regional de asistență integrată a copiilor victime/martori ai infracțiunilor Nord asupra respectării drepturilor copiilor victime/martori ai infracțiunilor.

Obiectivele studiului au fost:

- stabilirea gradului de respectare a drepturilor copiilor victime/martori ai infracțiunilor în interacțiunea lor cu sistemul de justiție;
- analiza impedimentelor și dificultăților cu care s-au confruntat profesioniștii, precum judecători, procurori, avocați, interviuatori, experți medico-legali, reprezentanți ai autorității tutelare în examinarea cauzelor cu implicarea copiilor victime/martori ai infracțiunilor;
- identificarea și analiza problemelor cu care s-au confruntat copiii victime/martori ai infracțiunilor pe parcursul interacțiunii cu sistemul de justiție în perioada de referință;
- cartografierea serviciilor de care au beneficiat copiii victime/martori ai infracțiunilor pe parcursul interacțiunii lor cu sistemul de justiție în perioada de referință.
- stabilirea unui punct de referință pentru evaluarea impactului Centrului Barnahus Nord.

1.2. Metodologia de cercetare

Studiul a fost realizat de către o echipă de cercetare formată din consultanți independenți, juriști și sociologi, în colaborare cu echipa proiectului „Răspunsul multidisciplinar la cazurile de violență față de copii”, implementat de CNPAC cu suportul Fundației World Childhood.

Cercetarea s-a realizat prin analiza datelor primare și a celor secundare. Analiza primară a cuprins datele și informațiile obținute din interviurile aprofundate și studiile de caz. Au fost realizate 22 de interviuri individuale aprofundate (IIA) și au fost descrise 4 studii de caz.

Participanții la interviurile individuale aprofundate au fost selectați de către echipa de cercetare prin (i) intermediul solicitărilor de desemnare a profesioniștilor adresate instituțiilor de resort, precum Procuratura Generală, Inspectoratul General de Poliție, Consiliul Superior al Magistraturii, Centrul de Medicină Legală, Structurile Teritoriale de Asistență Socială și (ii) prin abordarea directă a profesioniștilor, precum avocați și interviuatori. Copiii victime/martori ai infracțiunilor au fost identificați prin colaborarea cu structurile teritoriale de asistență socială.

Raioanele în care s-au desfășurat interviurile individuale aprofundate sunt: Bălți, Briceni, Ocnița, Soroca, Dondușeni, Edineț, Drochia, Rîșcani, Glodeni, Fălești, Florești, profilul participanților fiind prezentat în Tabelul 1.

Tabelul 1. Profilul participanților la interviurile individuale aprofundate, pe categorie și gen

Categorie	Feminin	Masculin	Total
Ofițeri urmărire penală	1	2	3
Procurori	1	3	4
Judecători	0	3	3
Avocați	2	0	2
Intervievatori	2	0	2
Experți medico-legali	1	1	2
Reprezentanți ai autorității tutelare	3	1	4
Părinții ai copiilor victime/martori ai infracțiunilor	1	0	1
Copii victime sau martori ai infracțiunilor	1	0	1

Totodată, au fost selectate și descrise 4 situații reprezentative, după cum urmează:

1. Caz de bună practică în care au fost respectate drepturile copiilor victime/martori ai infracțiunilor;
2. Caz de încălcare vădită a drepturilor copiilor victime/martori ai infracțiunilor;
3. Caz cu depășirea exagerată a termenilor procedurali;
4. Caz din perspectiva aprecierii răspunsului sistemului de justiție la necesitățile specifice ale copiilor.

Analiza secundară a cuprins

- analiza datelor statistice obținute de la IGP și
- analiza datelor colectate din dosarele clasate la faza de urmărire penală și cele pe care există sentințe definitive.

Conform datelor analizate, în perioada 2019-2021, au fost inițiate 565 de dosare penale în care copiii au fost victime ale infracțiunilor. Dintre acestea, 145 de dosare la etapa desfășurării studiului se aflau în instanța de judecată, 112 dosare se aflau în procesul de urmărire penală și doar 308 de dosare au fost finalizate. Din numărul total al dosarelor finalizate:

- 120 de dosare au fost finalizate la faza de urmărire penală după cum urmează: 74 de dosare au fost clasate și 46 de dosare încetate;
- 188 de dosare au fost finalizate prin sentințe definitive, după cum urmează: 165 de condamnare, 3 de achitare și 20 de încetare.

Tabelul 2. Structura dosarelor penale inițiate în perioada 2019-2021

Anul inițierii dosarului	Total dosare	Faza de urmărire penală	U.P. a fost terminate prin:		La moment în instanță	TIPUL SENTINȚEI		
			Încetare	Clasare		De condamnare	De achitare	De încetare
2019	177	43	19	32	42	31	3	7
2020	172	31	8	26	37	63	0	7
2021	216	38	19	16	66	71	0	6
Total	565	112	46	74	145	165	3	20

Eșantionul pentru cercetarea dosarelor pe cauzele penale a fost calculat în baza celor 308 de dosare finalizate, fiind cercetate 51% dintre acestea, ceea ce a constituit 157 de dosare analizate.

Tabelul 3. Structura eșantionului dosarelor penale cercetate

		Nr. dosare
Tip dosare:	clasate și încetate la faza de urmărire penală	54
	cu sentință definitivă	103
Calitatea procesuală:	victimă	120
	martor	37
Sexul copilului:	masculin	38
	feminin	119
Vârsta copilului:	0-13 ani	45
	14-18 ani	112
Raionul:	mun. Bălți	12
	Briceni	12
	Ocnița	14
	Soroca	6
	Dondușeni	9
	Edineț	8
	Drochia	9
	Rîșcani	7
	Glodeni	13
	Fălești	30
	Sîngerei	25
	Florești	12

Datele au fost colectate de către echipa de cercetare în perioada iulie - septembrie 2023 și prelucrate în perioada octombrie - decembrie 2023.

1.3. Limitele de cercetare

Cercetarea s-a bazat pe analiza datelor furnizate de Inspectoratul General de Poliție, a celor extrase din 157 de dosare penale, a informațiilor oferite de structurile teritoriale de asistență socială, precum și a materialului calitativ obținut prin interviuri individuale cu profesioniști și beneficiari.

Un prim aspect limitativ este lipsa unei evidențe statistice oficiale distincte privind copiii în calitate de martori ai infracțiunilor. Deși în dosarele analizate au fost identificate cauze în care copiii aveau statutul de martor, nu a fost posibilă cuantificarea acestui fenomen la nivel de sistem, întrucât bazele de date oficiale nu includ o clasificare specifică în acest sens.

De asemenea, datele furnizate de direcțiile teritoriale de asistență socială referitoare la copiii care au beneficiat de asistență psihologică de criză și/sau servicii de reabilitare în perioada de referință nu pot fi utilizate ca repere exacte. Acestea vizează, în general, copiii victime ale violenței în sens larg și nu permit identificarea clară a celor care au fost implicați într-o cauză penală în calitate de parte vătămată sau martor.

O altă limitare semnificativă a fost dificultatea de a documenta experiența directă a copiilor implicați în sistemul de justiție. În pofida eforturilor depuse, au fost realizate doar două interviuri individuale aprofundate cu o supraviețuitoare a violenței (care, la momentul interviului, devenise majoră) și un interviu cu un părinte. Cealalți adulți contactați au refuzat participarea, invocând impactul emoțional al trăirii repetate a unor evenimente traumatice.

Aceste limite nu afectează validitatea generală a constatărilor, dar subliniază nevoia acută de mecanisme instituționale care să permită colectarea sistematică a datelor, precum și de intervenții de sprijin care să faciliteze participarea în condiții de siguranță a copiilor și familiilor lor în procesele de cercetare și evaluare a sistemului.

1.4. Considerații etice

Cercetarea a fost realizată cu respectarea principiilor și normelor etice recunoscute la nivel internațional, în special cele promovate de Grupul de Evaluare al Națiunilor Unite (UNEG) și UNICEF, precum și în conformitate cu Ghidul UNICEF pentru cercetare etică cu implicarea copiilor (Ethical Research Involving Children - ERIC), aplicabil și în cazul cercetărilor ce vizează experiențe trăite în copilărie.

S-a acordat o atenție deosebită protejării demnității, siguranței și integrității participanților, garantării confidențialității și anonimatului, precum și asigurării participării voluntare și informate. Toți participanții au fost informați în prealabil cu privire la scopul cercetării, caracterul voluntar al participării și dreptul de a se retrage în orice moment. A fost obținut consimțământul informat, exprimat în mod clar și liber.

Interviurile individuale aprofundate au fost înregistrate audio doar cu acordul explicit al participanților. Datele au fost ulterior codificate, iar informațiile personale au fost complet anonimizate, în conformitate cu legislația privind protecția datelor cu caracter personal.

Participanții care au fost implicați în studiu în calitate de supraviețuitori ai abuzului în copilărie erau, la momentul interviului, persoane adulte. În acest sens, cercetarea a respectat recomandările formulate de Comentariul general nr. 13 al Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului, referitor

la prevenirea și protecția împotriva tuturor formelor de violență, adaptate contextului retrospectiv. Participarea acestor persoane s-a făcut cu precauție etică, în condiții de maximă discreție și empatie.

Un principiu fundamental respectat pe parcursul cercetării a fost evitarea retraumatizării. Interviuurile au fost precedate de o informare clară privind conținutul și scopul discuției, iar locațiile au fost selectate astfel încât să asigure un spațiu sigur, confortabil și lipsit de presiune emoțională. Interviuul cu supraviețuitoarea violenței s-a desfășurat în incinta Centrului regional Barnahus Nord, iar, ulterior, participantei i s-a oferit sprijin psihologic, la nevoie.

Prin aplicarea acestor standarde, echipa de cercetare a urmărit să creeze un cadru respectuos și protector, în care vocea persoanelor afectate în copilărie să poată fi ascultată fără a le expune unor riscuri suplimentare.

II. PROFILUL COPIILOR VICTIME / MARTORI AI INFRAȚIUNILOR ÎN ZONA DE NORD

Date generale

Potrivit datelor furnizate de Inspectoratul General de Poliție, în perioada 2019-2021, în regiunea de Nord a țării (care cuprinde 11 raioane și municipiul Bălți), au fost înregistrate 565 de cazuri în care copiii au avut calitatea de victime ale infracțiunilor. Acești 565 de copii reprezintă 19,15% din totalul copiilor victime ale infracțiunilor înregistrați în perioada de referință¹. Numărul cel mai mic de copii victime ale infracțiunilor a fost înregistrat în anul 2020 - perioada afectată de pandemia de COVID-19. Informația generală privind copiii victime/martori ai infracțiunilor înregistrate în zona de Nord în perioada 2019-2021 este redată în tabelul nr. 4.

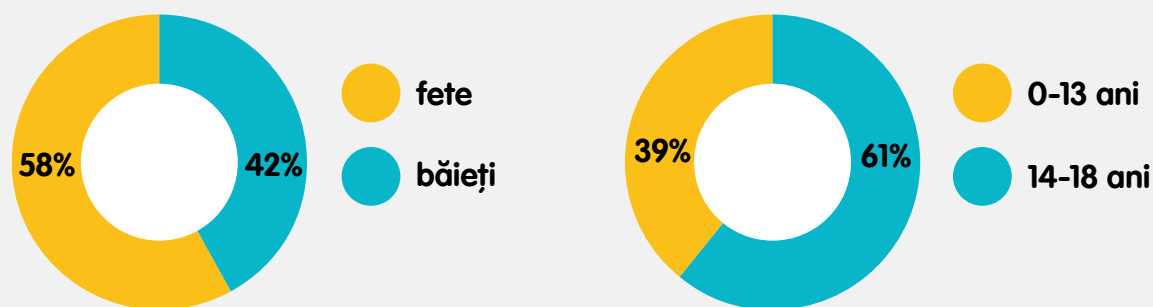
Tabelul 4. Informația generală privind copii victime ai infracțiunilor înregistrate în zona de Nord în perioada 2019-2021, per raion

Informația privind copiii - victime ai infracțiunilor															
	Înregistrate			Copii victime											
	Anul 2019	Anul 2020	Anul 2021	Anul 2019				Anul 2020				Anul 2021			
				Vîrsta 0-14 ani	Vîrsta 14-18 ani	Femei minori	Bărbați minori	Vîrsta 0-14 ani	Vîrsta 14-18 ani	Femei minori	Bărbați minori	Vîrsta 0-14 ani	Vîrsta 14-18 ani	Femei minori	Bărbați minori
Mun. Bălți	37	33	32	9	28	18	19	12	21	18	15	11	21	9	23
Briceni	15	16	21	3	12	11	4	10	6	6	10	3	18	16	5
Dondușeni	5	5	17	3	2	1	4	2	3	5		7	10	10	7
Drochia	13	6	12	7	6	7	6	3	3	4	2	3	9	6	6
Edineț	10	2	13	6	4	6	4	2		1	1	5	8	8	5
Fălești	26	14	31	13	13	17	9	3	11	8	6	16	15	25	6
Florești	12	12	16	4	8	7	5	7	5	11	1	7	9	11	5
Glodeni	10	14	9	2	8	5	5	2	12	9	5	1	8	6	3
Ocnîța	8	17	18	4	4	6	2	8	9	14	3	9	9	13	5
Rîșcani	8	15	7	4	4	4	4	7	8	9	6	3	4	6	1
Sîngerei	27	30	34	8	19	11	16	20	10	13	17	16	18	15	19
Soroca	6	8	6	3	3	4	2		8	6	2		6	3	3
Total	177	172	216	66	111	97	80	76	96	104	68	81	135	128	88

Distribuția copiilor victime ale infracțiunilor înregistrate în zona de Nord în perioada 2019-2021, în funcție de sex și vîrstă, indică că 58% dintre copiii victime ale infracțiunilor au fost fete, copiii cu vîrstă cuprinsă între 14-18 ani au fost cei mai afectați, constituind 61%.

¹ https://politia.md/sites/default/files/ni_ssc_12_luni_anul_2019_finala.pdf; https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincventei_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_12_luni_ale_anului_2020_.pdf; https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincventei_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_12_luni_ale_anului_2021_presa.pdf

Figura nr. 1. Ponderea copiilor victime ale infracțiunilor înregistrate în zona de Nord în perioada 2019-2021, distribuție pe sex și vârstă

Din datele oferite de către Direcțiile de asistență socială și protecția familiei din Briceni, Ocnița, Soroca, Dondușeni, Edineț, Drochia, Rîșcani, Glodeni, Fălești, Sîngerei, Florești și mun. Bălți se stabilește că la evidența acestora, în perioada de referință, s-au aflat 444 de copii.

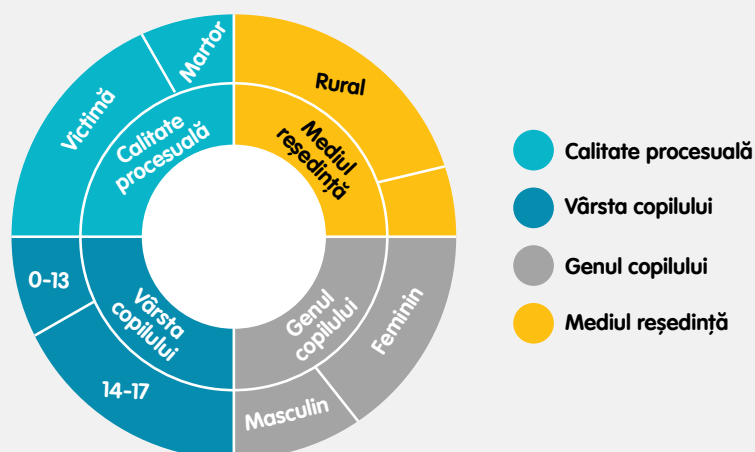
Tabelul 5. Informația generală privind copii victime/martori ai infracțiunilor aflați la evidența DASPF în perioada 2019-2021 din cele 12 unități administrativ-teritoriale vizate în cercetare

Numărul total	Serviciile de care au beneficiat copiii	Vârsta	Sex	Calitate procesuală
444	Asistență de criză - 110	0-14 ani - 214	F - 240	V - 238
	Evaluare psihologică - 193	15-18 ani - 230	M - 204	M - 206
	Reabilitare psihologică - 155			

Profilul copiilor victime ale infracțiunilor în baza eșantionului

Corelarea calității procesuale a copilului cu sexul acestuia indică că, printre copiii victime predomină fetele, iar printre copiii martori predomină băieții (tabelul 6).

Figura nr. 2. Profilul copiilor victime și martori ai infracțiunilor înregistrate în zona de Nord în perioada 2019-2021

Din totalul dosarelor cercetate, 76,4% dintre copii au avut calitatea procesuală de victimă și 23,6% au figurat ca martori; 75,8% din dosarele cercetate au figurat fete victime și martori ai infracțiunilor; 84,1% dintre copii au provenit din mediul rural și 15,9% - din mediul urban; 71,3% dintre copiii victime și martori ai infracțiunilor au avut vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani și 28,7% dintre copii - până la 14 ani.

Tabelul 6. Ponderea copiilor victime și martori în funcție de sexul acestora

		Sexul			
		Băieți		Fete	
		%	Număr	%	Număr
Categorია copilului	Victimă	13,3	16	86,6	104
	Martor	59,4	22	40,5	15

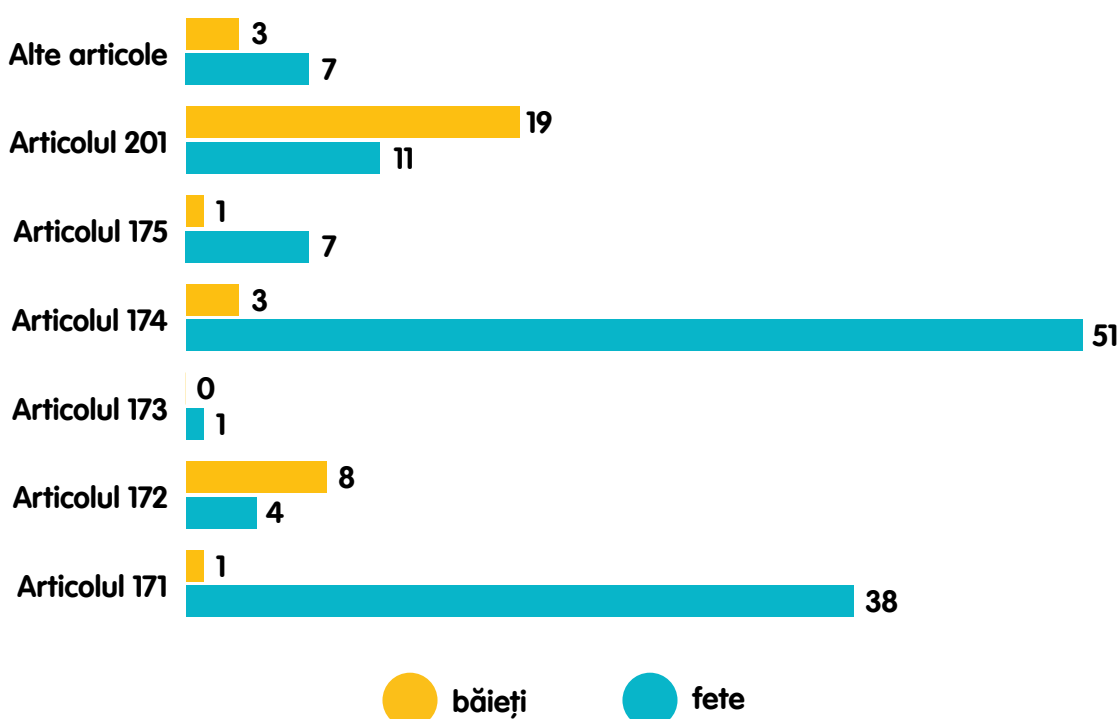
Conform tipului infracțiunii, datele atestă că, în perioada de referință, cei mai mulți copii au fost victime și martori pe cauzele penale pe infracțiunile privind viața sexuală (72,6%), urmați de copiii afectați de violență în familie (19,1%), iar 8,2% au constituit copiii victime și martori pe alte categorii de infracțiuni (figura nr. 3).

Figura nr. 3. Copii victime și martori ai infracțiunilor conform tipului de abuz, număr

Tipul infracțiunii are anumite particularități de gen. Fetele sunt cele mai afectate de infracțiunile privind viața sexuală, în special pe infracțiunile de viol (97,4%) și raportul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani (94,4%). Totodată, băieții predomină pe infracțiunea de acțiuni perverse (art. 172 CP). În același timp, 60,3% din numărul copiilor victime/martori ai violenței în familie au fost băieții (figura nr. 4).

Figura nr. 4. Tipul infracțiunii asupra copilului-victimă/martor, după sex, %

III. GRADUL DE RESPECTARE A DREPTURILOR COPIILOR VICTIME/ MARTORI AI INFRACTIUNILOR ÎN INTERACȚIUNEA CU SISTEMUL DE JUSTIȚIE

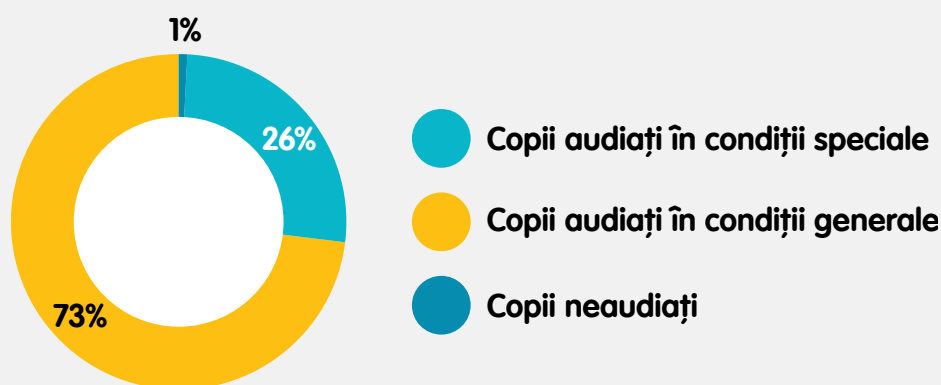
Audierea în condiții speciale

Audierea în condiții speciale reprezintă un mecanism fundamental pentru asigurarea unei justiții prietenoase copilului și prevenirea revictimizării acestuia în procesul penal. Obiectivul acestei proceduri este de a obține declarații relevante din partea copilului într-un mediu sigur, adaptat vârstei și nivelului său de dezvoltare, cu implicarea unor profesioniști special instruiți. În același timp, acest tip de audiere reduce riscul ca minorul să fie expus din nou la trauma evenimentului, prin repetarea relatărilor sau confruntarea cu agresorul.

Conform prevederilor **art. 110¹ alin. (1) din Codul de Procedură Penală**, audierea minorilor sub 14 ani în cauzele ce vizează infracțiuni cu caracter sexual, trafic de copii sau violență în familie se efectuează de către judecătorul de instrucție, în spații special amenajate, prin intermediul unui intervievator instruit, cu utilizarea mijloacelor de înregistrare audio și video. Procedura este prevăzută și pentru alte cauze penale, atunci când interesele minorului o impun, în temeiul art. 109 alin. (5) CPP.² (figura nr. 5).

Cu toate acestea, datele obținute în cadrul studiului indică o aplicare parțială și inegală a acestor dispoziții legale: din totalul dosarelor cercetate, în doar 26% copii au fost audiați în condiții speciale, potrivit prevederilor sus citate, iar în 73% copii au fost audiați în condiții generale, iar într-un proces victima nu a fost audiată³ (figura nr. 5).

Figura nr. 5. Ponderea copiilor audiați în condiții speciale, %

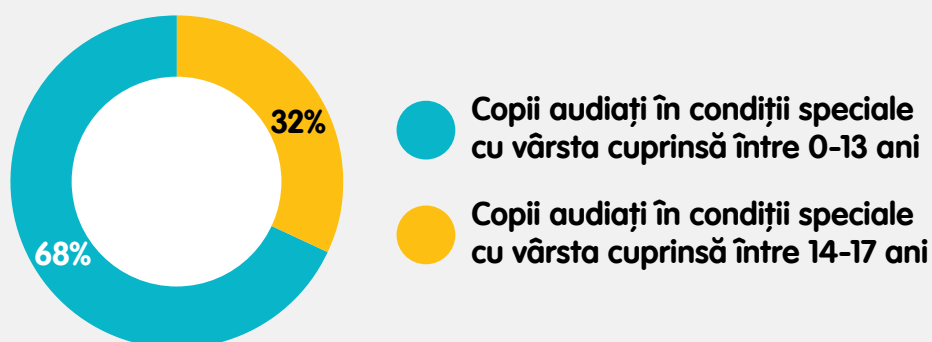
² Prevedere în vigoare în perioada cercetării 2019-2021

³ A fost situația unui copil cu dizabilități severe, afectat de violență fizică, care nu putea să vorbească

Ponderea copiilor audiați în condiții speciale corespunde (26%), în linii generale, cu ponderea copiilor victime și martori de vârstă cuprinsă între 0-14 ani (28,7%), pentru care legea impunea, la acel moment, audierea prin intermediul judecătorului de instrucție.

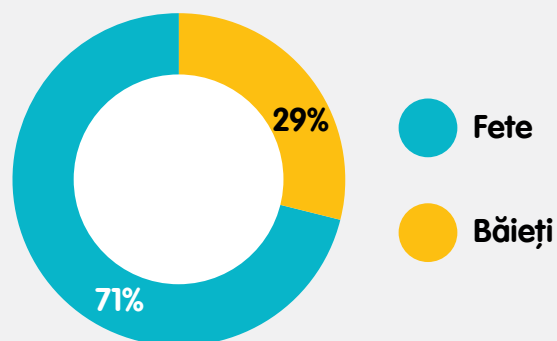
Ghidul metodologic nr. 25/25 din 03.08.2015⁴ recomandă audierea în condiții speciale a copiilor până la vârsta de 18 ani victime sau martori pe unele categorii de infracțiuni atunci când interesul superior al copilului solicită. Constatările studiului denotă faptul că în perioada 2019-2021, aceste garanții au fost aplicate limitat în practică (figura nr. 6).

Figura nr. 6. Ponderea copiilor audiați în condiții speciale, în funcție de vârstă, %

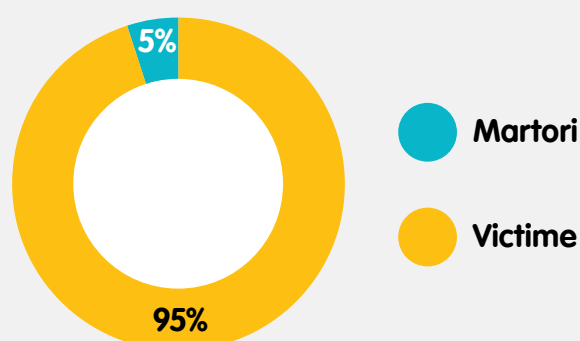
Corelarea vârstei copiilor victime și martori ai infracțiunilor cu acțiunea procesuală de audiere în condiții speciale denotă că, din totalul copiilor audiați în condiții speciale, 32% dintre copii au avut vârsta cuprinsă între 14-17 ani, iar în 68% dintre cazuri au fost audiați copii cu vârstă cuprinsă în 0-13 ani.

Figura nr. 7. Ponderea copiilor audiați în condiții speciale, în funcție de sex, %

Corelarea sexului copiilor victime și martori ai infracțiunilor cu acțiunea procesuală de audiere în condiții speciale relevă că, din totalul copiilor audiați în condiții speciale, 71% au fost fete, iar 29% - băieți.

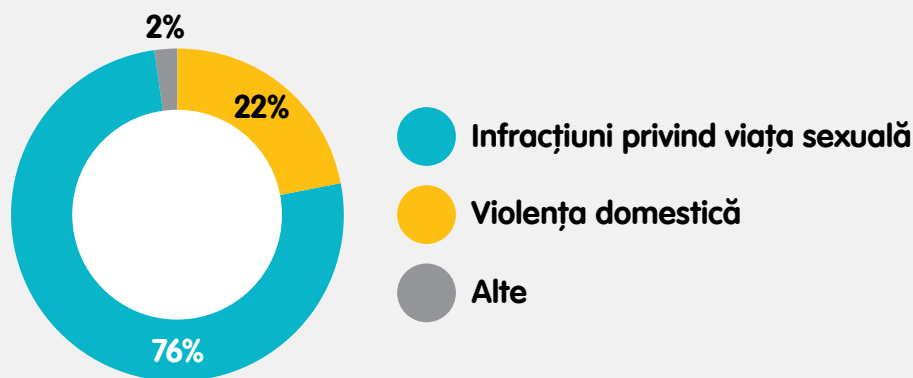
Figura nr. 8. Ponderea copiilor audiați în condiții speciale, în funcție de statutul procesual %

Corelarea statutului copiilor cu acțiunea procesuală de audiere în condiții speciale denotă faptul că, din totalul copiilor audiați în condiții speciale, 95% au avut calitatea de victimă, iar 5% - martor.

⁴ Aplicabil la acea perioadă

Figura nr. 9. Ponderea copiilor audiați în condiții speciale, în funcție de tipul infracțiunii %

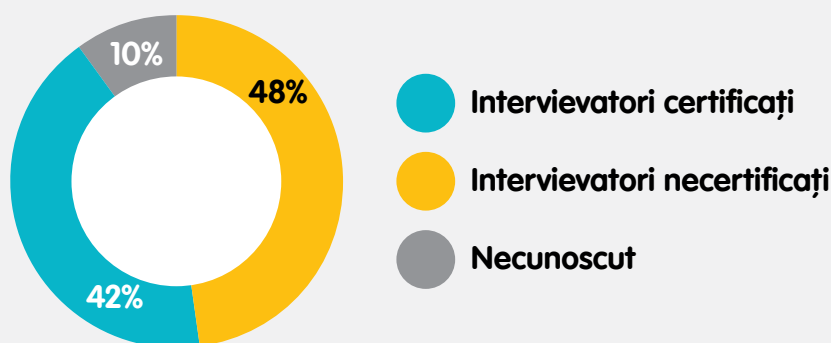

Corelarea tipului de infracțiuni pe care copiii au fost audiați în calitate de victime sau martori în condiții speciale denotă că în 76% de cauze copiii au fost audiați în condiții speciale pe infracțiunile privind viața sexuală, urmate de infracțiunea de violență domestică - 22% și 2% de alte cazuri.

Participarea intervievatorului special instruit

Convenția de la Lanzarote, art. 35, stabilește faptul că audierea copilului trebuie să fie efectuată de către profesioniști pregătiți și instruiți anume pentru această sarcină. Potrivit art. 6 din CPP, intervievator este persoana invitată într-un proces penal de către organul competent pentru a intermedia audierea minorului victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110⁴ CPP. În procesul de audiere a minorului, intervievatorul are statut de specialist. În calitate de intervievator sunt implicate persoane care au studii juridice sau psihologice, special instruite pentru această sarcină⁵.

Figura nr. 10. Rata cauzelor penale pe care copiii au fost intervievați de intervievatori cu instruire specializată

Constatările studiului arată că în 42% din cauzele penale, pe care copiii au fost audiați în condiții speciale, au fost invitați specialiști special instruiți în calitate de intervievatori⁶. În 10% din cauzele penale pe care copiii au fost audiați în condiții speciale nu a fost posibil de identificat informația privind instruirea persoanei, or în procesul-verbal de audiere nu era indicat calitatea acesteia, ci doar nume și prenume, fără să fie anexat vreun act confirmator al instruirilor. În 48% din cauzele penale pe care audierea copilului a fost realizată în condiții speciale, specialistul care a participat în calitate de intervievator, cel mai probabil, nu a urmat o instruire specializată, or la dosar nu era anexat un act confirmator, fiind indicată doar funcția.

⁵ Art. 6 lit. 19/1 CPP

⁶ La dosar era anexat copia certificatului

Spațiile de audiere în condiții speciale a copiilor victime/martori ai infracțiunilor

Audierea copiilor victime/martori în cadrul dosarelor penale este una dintre procedurile ce completează imaginea generală a infracțiunii produse împotriva copilului, iar acest exercițiu trebuie efectuat în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator. Camera de audiere a copilului trebuie să prezinte un spațiu confortabil, agreat de către copil, care, pe parcursul audierii, să ofere copilului sentimentul de siguranță psihologică și fizică.

Potrivit art. 6 pct. 4¹ din CPP, camera de audiere este acel spațiu amenajat pentru audierea minorului victimă sau martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹ CPP, care are legătură cu camera de vizualizare prin echipamentul de recepție și înregistrare audio și video, în care sunt plasați minorul supus audierii și intervievatorul.

Potrivit art. 6 pct. 4² CPP, camera de vizualizare este acel spațiu amenajat pentru audierea copilului victimă sau martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹ CPP, în care sunt plasați participanții la procesul de audiere, cu excepția minorului supus audierii și a intervievatorului.

În cadrul realizării studiului, a fost constatat că, în perioada 2019-2021, toate audierile în condiții speciale au fost realizate în spațiile de audiere amplasate în instituțiile publice.

Prevederile legislației procesual penale și nici alte prevederi normative nu reglementau anumite cerințe specifice față de locația potrivită pentru spațiile de audiere a copiilor victime și martori ai infracțiunilor. Cu toate acestea, standardele internaționale stipulează necesitatea de a se lua măsuri la nivel național de prevenire a contactului direct între copiii victime și martori și presupușii infractori în orice etapă a procesului de justiție⁷.

Prezența bănuیتului/învinitului la audierea copilului victimă/martor în condiții speciale

Pentru evitarea contactului dintre presupusul agresor/abuzator, norma procesual penală stipulează că, la audierea copilului victimă/martor în condiții speciale, bănuitul/învinitul nu participă, drepturile acestuia fiindu-i asigurate prin intermediul avocatului. Mai mult, art. 113 alin. (6) CPP stabilește că niciun minor nu va fi obligat să participe la confruntarea cu persoana învinuită de infracțiuni contra integrității lui fizice și/sau morale.

În timp ce unii profesioniști au menționat că „*abuzatorul nu participă niciodată la audierea în condiții speciale a copiilor victime/martori ai infracțiunilor, deoarece aceasta este esența audierii în condiții speciale, iar participarea bănuیتului este o încălcare flagrantă a legislației*” (IIA_2_JDC), constatările studiului au scos în evidență că, în practică, au existat cazuri în care bănuitul/învinitul participă.

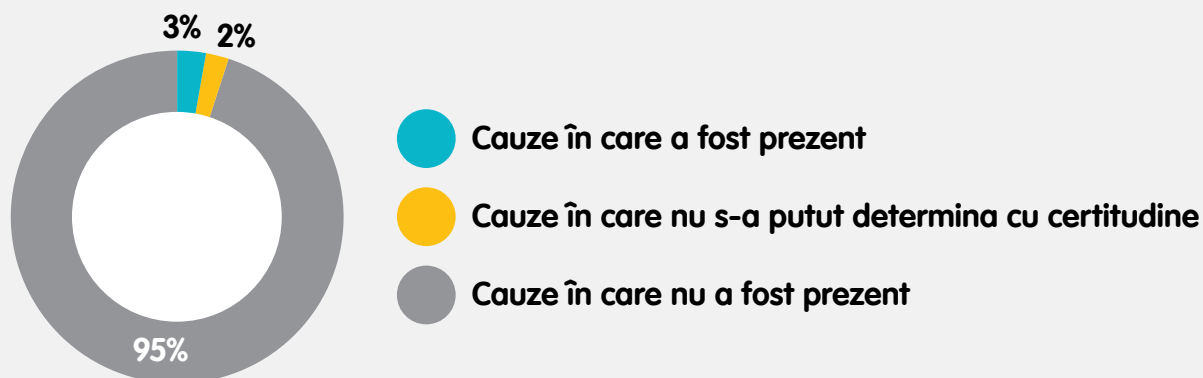
În cadrul interviurilor realizate, un profesionist a enunțat faptul că „*este obligatoriu participarea abuzatorului în cadrul audierilor în condiții speciale a copiilor victime/martori ai infracțiunilor. Abuzatorul nu participă doar când este plecat peste hotare. În restul cazurilor când există abuzatorul, pe toate cazurile participă împreună cu avocatul, îi acordăm posibilitatea să adreseze întrebări, din practică puțini care adresează întrebări că rămân șocați ce declară minorul, dar îi acordăm dreptul de realizare a dreptului de apărare*” (IIA_4_P).

Analiza dosarelor penale cercetate a evidențiat situații în care bănuitul a participat la audierea copiilor, indiferent dacă acesta a fost audiat în condiții speciale sau în condiții generale. În 2-3% de cauze penale, bănuitul/învinitul a fost prezent.

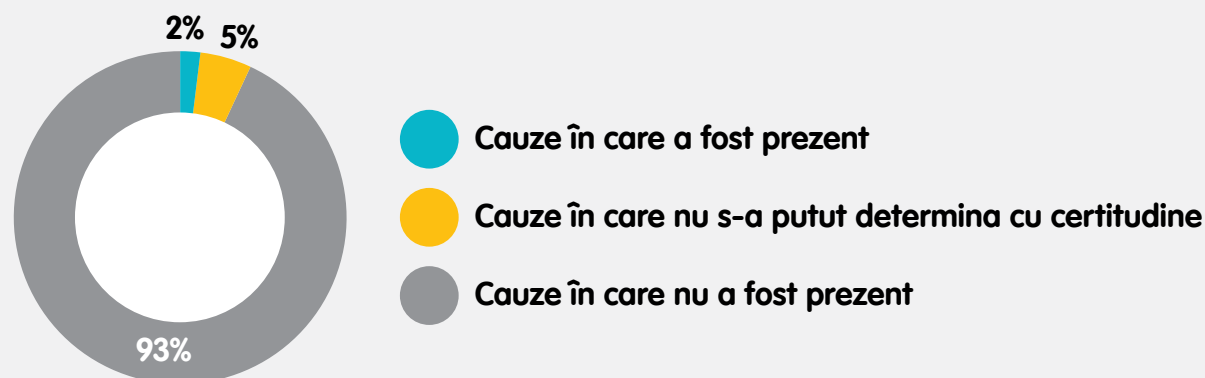
⁷ Ghidul Națiunilor Unite pentru justiția în probleme cu participarea copiilor victime și martori ai infracțiunilor, adoptat de Consiliul Economic și Social al ONU prin Rezoluția 2005/20 din 22 iulie 2005, la pct. 34 lit. a); Convenția Consiliului Europei privind protecția copiilor împotriva exploatarei sexuale și a abuzului sexual la art. 31 alin. (1) lit. g); Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului adoptate de Comitetul de Miniștri la 17 noiembrie 2010 la pct. 68.

Figura nr. 11. Rata cauzelor penale în care bănuitul/învinuitul a participat la audierea copilului

■ Rata prezenței bănuitului/învinuitului la audieri în condiții generale

■ Rata prezenței bănuitului/învinuitului la audieri în condiții speciale

Cu toate că rata prezenței bănuitului/învinuitului în cadrul audierii copilului este destul de mică, aceasta trebuie redusă la zero, or prezența bănuitului/învinuitului în cadrul audierii copilului victimă sau martor este o sursă de traumatizare a copilului: „în momentul când l-am văzut m-am speriat foarte tare” (II_20_V).

Excluderea bănuitului/învinuitului din lista persoanelor prezente în camera de vizualizare, potrivit jurisprudenței CtEDO, nu constituie o încălcare a dreptului la un proces echitabil, garantat de art. 6 din CEDO. Potrivit art. 6 din Convenție, dreptul la un proces echitabil prezumă stabilirea unui echilibru între drepturile abuzatorului și drepturile victimei.

Audierea repetată

Convenția Consiliului Europei privind protecția copiilor împotriva exploatarei sexuale conține prevederi privind evitarea revictimizării copilului, prin asigurarea limitării numărului de audieri a copiilor. Prevederile art. 371 alin. (1¹) CPP prevedeau că, în cazul în care copilul victimă/martor în vârstă de până la 14 ani a dat declarații în conformitate cu prevederile art. 110¹, citirea acestor declarații și reproducerea înregistrării audio/video a acestora vor înlocui audierea personală a minorului pentru a reduce o posibilă traumatizare a acestuia, cu excepția cazurilor în care, reieșind din circumstanțele cauzei, instanța de judecată consideră că minorul trebuie să dea declarații în ședința de judecată. Audierea repetată a minorului trebuie evitată în măsura în care acest lucru este posibil.

Figura nr. 12. Rata cauzelor penale în care copilul victimă/martor a fost audiat repetat în instanță, %

Analiza datelor colectate din dosarele penale cercetate scoate în evidență că pe 43% de cauze penale copii au fost audiați repetat în instanța de judecată, iar în 57% au fost acceptate declarațiile făcute la faza de urmărire penală.

Figura nr. 13. Rata cauzelor penale în care copilul victimă/martor a fost audiat repetat în instanță, chiar dacă a fost audiat în condiții speciale, %

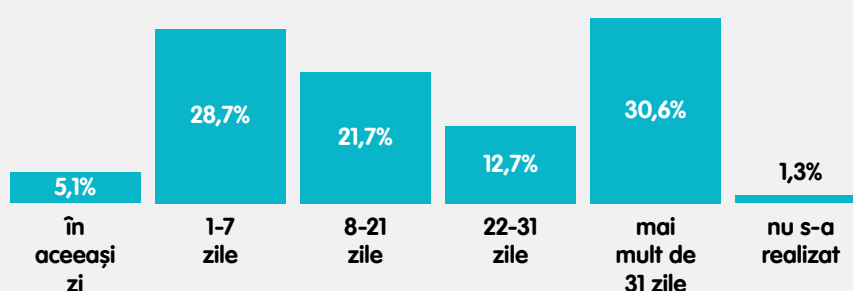
Din numărul total de cauze penale pe care copiii au fost audiați în condiții speciale la faza de urmărire penală, în 10% din cazuri copiii au fost audiați repetat în instanță. Îngrijorător este că pe toate din aceste cauze în care copiii au fost audiați repetat, inculpatul a fost prezent. Partea pozitivă este că pe toate aceste cauze pe care s-a recurs la audierea repetată au fost emise sentințe de condamnare.

Audierea în termen rezonabil

Audierea trebuie să aibă loc într-un timp cât mai scurt după ce apare suspiciunea cu privire la abuz. Prevederile art. 290 alin. (2) stipulează că cauzele în care sunt minori se soluționează de urgență și cu prioritate.

Figura nr. 14. Rata cauzelor penale pe care s-a organizat audierea copiilor în termen rezonabil, %

Perioada de la pornirea UP până la Audiare

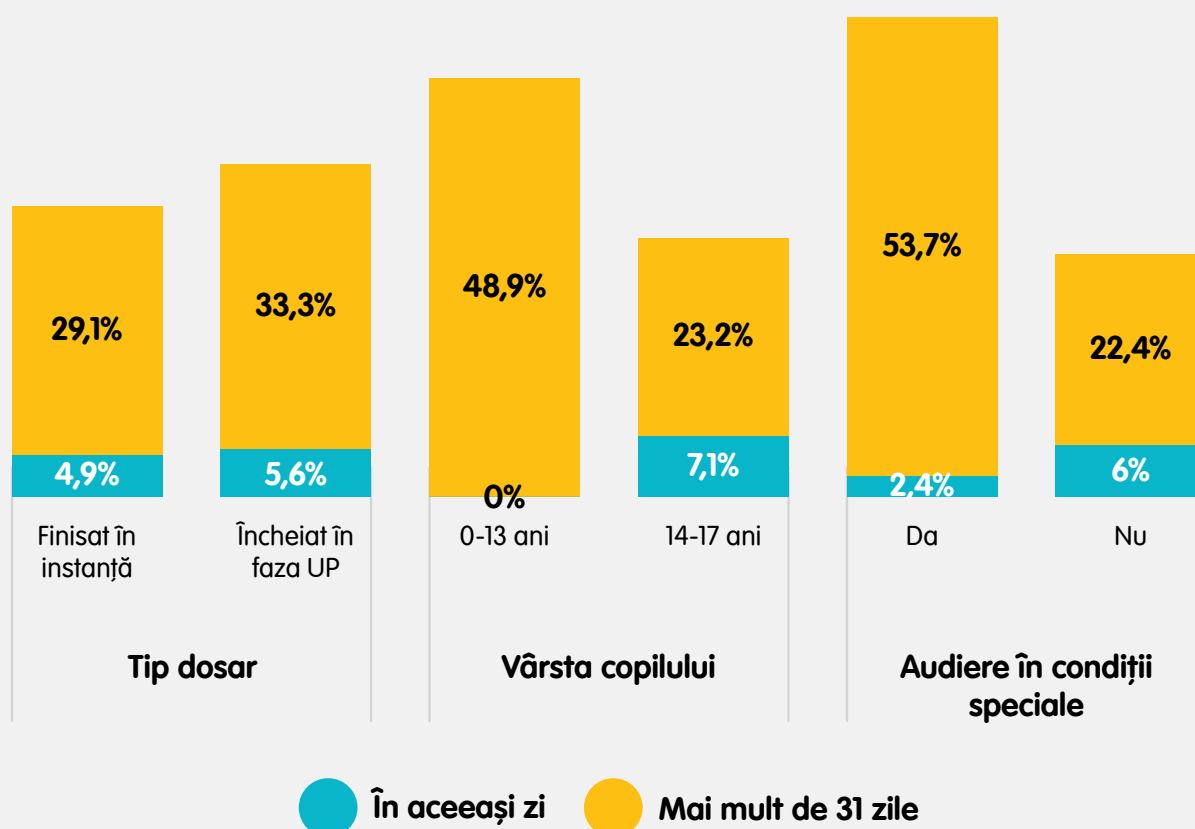

Analiza datelor indică că în peste 30,6% din cauze penale, audierea copilului victimă/martor a fost realizată în peste 30 de zile de la pornirea urmăririi penale și doar în 5,1% audierea a fost realizată în aceeași zi.

Corelarea datelor privind termenul de organizare a audierii copilului victimă/martor pe cauza penală scoate în evidență că doar în 2,4% din cauzele penale pe care audierea s-a realizat în aceeași zi a fost posibilă audierea în condiții speciale și în 6% din aceste cauze penale copiii au fost audiați în aceeași zi în condiții generale.

Dintr-o altă perspectivă, 33,3% dintre cauzele penale în care copiii au fost audiați la peste 31 de zile de la pornirea urmăririi penale s-au finalizat în această etapă, fără a ajunge în instanță.

Figura nr. 15. Corelarea datelor din profilul copilului și termenul de audiere, %

Situația de durată mare de la pornirea urmăririi penale și până la audierea copilului este explicată de practicieni „că, în raion, audierile se fac după ce trece jumate de an sau un an de la comiterea infracțiunii sau de la pornirea dosarului penal. Nu au fost audieri pentru crime recente, toate au legătură cu crimele comise cu vechime de jumate de an sau mai mult” (IIA_2_JDC). Cu toate acestea, unii conștientizează importanța acționării într-un termen restrâns: „nu trebuie de pierdut timpul, victima trebuie audiată imediat, deoarece își aduce aminte detaliile cazului, însă dacă trece mult timp victima poate să uite anumite circumstanțe importante ale cauzei” (IIA_6_P).

Într-adevăr, durata excesivă de timp de la pornirea urmăririi penale până la audierea copilului victimă/martor a infracțiunii este de natură să afecteze calitatea declarațiilor, în special atunci când copii sunt mici și poate duce la tergiversarea urmăririi penale din lipsa informațiilor.

Studiu de caz I - Audiere repetată, participare la confruntare cu bănuitul. Urmare a participării la confruntare, victima și-a modificat declarațiile și a menționat că au fost relații sexuale benevole.

- **Victimă:** Fată, 15 ani, provine din mediul rural, nu are necesități speciale
- **Reprezentant legal:** Părinte
- **Suspectul abuzator:** Adult, membru al comunității
- **Încadrare legală:** Cauza penală intentată în baza art. 174 alin. (1) Cod penal al R. Moldova.
- **Examinare medico-legală realizată:** Conform raportului de constatare la examinarea medico-legală a victimei s-a determinat deflorarea recentă a himenului manifestată printr-o ruptură himenală recentă la cifra 7 cu hemoragii în margini care s-a produs prin presiune, posibil în urma unui raport sexual recent cu o vechime de 1- 2 zile.
- **Data pornirii urmăririi penale:** 02.02.2020
- **Data realizării audierii:** 05.02.2020
- **Data realizării audierii repetate:** 20.05.2020
- **Locația realizării audierii:** Biroul ofițerului de urmărire penală
- **Intervievator:** Ofițer de urmărire penală cu participarea pedagogului
- **Declarațiile părții vătămate:** În cadrul primei audieri susține că a fost abuzată sexual. Ulterior, în cadrul audierii repetate și după confruntarea cu bănuitul, a precizat că a avut relații sexuale benevole, că el nu a impus-o și că nu a violat-o. A declarat la prima audiere că bănuitul a violat-o, pentru că îi era rușine de mama sa. Chiar din start nu a vrut să-i spună mamei nimic și i-a recunoscut despre raportul sexual avut numai după ce a fost examinată de medicul legist, la insistența mamei. După aceasta îi era rușine să spună că a vrut și a fost de acord să întrețină relații sexuale, de aceea a declarat despre viol și unele lucruri le-a adăugat de la sine. Până a fi citată la poliție, s-a gândit despre ce face și a hotărât că nu este corect să spună minciuni, pentru ca el să fie pedepsit pe nedreptate. În prezența mamei și a pedagogului a declarat că nu a fost amenințată de nimeni și că nimeni nu a influențat-o să-și schimbe depozițiile. Totodată, victima minoră a semnat în procesul-verbal pentru fiecare răspuns la întrebările adresate de ofițerul de urmărire penală în cadrul confruntării.
- **Asistența juridică:** Nu a fost desemnat avocat
- **Asistență psihologică a victimei:** Nu a beneficiat.
- **Declarațiile suspectului:** La etapa urmăririi penale, în cadrul confruntării cu victima, a negat abuzul sexual, însă în instanța de judecată a recunoscut vina total și a solicitat examinarea cauzei în baza probelor administrate în cadrul urmăririi penale.
- **Sentința:** La 06.07.2020, S.I. a fost recunoscut vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 174 alin. (1) Cod Penal, stabilindu-se o pedeapsă sub formă de închisoare pe un termen de 3 (trei) ani. Conform art. 90 din Codul penal, instanța poate suspenda condiționat executarea pedepsei cu închisoarea, stabilind un termen de probă de 2 (doi) ani. În această perioadă, pedeapsa nu se execută, cu condiția ca persoana condamnată să nu săvârșască o nouă infracțiune și, printr-un comportament exemplar, să justifice încrederea acordată de instanță. În cauza analizată, partea vătămată nu a înaintat acțiune civilă în cadrul dosarului penal.

- **Concluzie:** În studiul de caz descris, fata nu a fost audiată în condiții speciale și a fost supusă repetat audierilor, inclusiv confruntării. În acest context, ea a fost pusă în situația de a declara de cel puțin trei ori despre abuzul sexual, inclusiv în prezența bănuțului și a avocatului acestuia, fără ca să beneficieze de asistență legală. De asemenea, victima a participat la confruntarea cu bănuțul și a semnat sub fiecare răspuns oferit la întrebările adresate de ofițerul de urmărire penală, deși procesul-verbal a fost întocmit de ofițerul de urmărire penală la calculator, la finalul procesului verbal victima minoră și-a pus semnătura și a scris că „procesul-verbal este scris din cuvintele mele, corect, fără să fiu impusă de nimeni, din cuvintele mele, pentru ce și semnez”.

În baza constatărilor respective putem concluziona că situația copiilor victime/martori ai infracțiunilor în ceea ce ține de audierea acestora în procedurile penale, în perioada de referință, relevă aplicarea limitată, inconstantă și adesea formală a procedurilor speciale prevăzute de lege. Deși cadrul normativ oferă posibilitatea protejării copilului prin audiere unică, în spații prietenoase și cu participarea unui intervievator instruit, aceste prevederi au fost puse în aplicare parțial, iar uneori au fost complet ignorate.

Totodată, deși legea procesual penală stipulează că audierea copiilor victime/martori ai infracțiunilor în condiții speciale este realizată de către specialiști cu pregătire specializată, majoritatea copiilor au fost audiați de persoane care nu au urmat nicio formare specială în acest sens, ceea ce conturează riscul traumatizării copilului. Mai mult ca atât, audierile au avut loc în instituții publice care, în multe cazuri, nu oferă condiții optime de confidențialitate și confort pentru copii, ceea ce poate contribui la un mediu intimidant pentru copii, în special pentru cei de vârstă mică.

De asemenea, s-a constatat o rată destul de mare a cauzelor penale (43%) pe care copiii au fost audiați repetat în instanțele de judecată, ceea ce indică necesitatea de îmbunătățire a procesului de audiere a copilului în condiții speciale în faza de urmărire penală.

Termenul lung de la pornirea cauzei penale până la audierea copiilor victime/martori ai infracțiunilor este o provocare pentru urmărirea penală, or poate duce la pierderea detaliilor relevante și la afectarea relevanței informațiilor oferite de copii în timpul audierii.

Practica admitterii confruntării directe între copil și bănuț, deși interzisă prin lege, continuă să fie aplicată așa cum reiese din studiul de caz analizat. Această constatare subliniază necesitatea respectării consecvente a cadrului legal și a formării adecvate a tuturor profesioniștilor implicați în astfel de proceduri.

Lipsa asistenței juridice adecvate pentru copii în timpul audierii constituie o problemă gravă care poate afecta capacitatea copiilor de a-și face cunoscută poziția și drepturile în mod corespunzător în fața autorităților.

În concluzie, se constată necesitatea unei revizuirii și îmbunătățiri substanțiale a modului în care sunt organizate și desfășurate audierile copiilor victime/martori ai infracțiunilor, inclusiv asigurarea condițiilor adecvate de audiere, formarea specializată a personalului, implicarea asistenței juridice și respectarea prevederilor legale pentru protecția și bunăstarea copiilor în acest context sensibil. Astfel, audierea în condiții speciale trebuie să devină o practică standard în toate cazurile în care este implicat un copil, nu o excepție aplicată selectiv. Numai printr-o intervenție coerentă, bazată pe protecție și profesionalism, poate fi garantată o justiție adaptată nevoilor copilului.

Examinarea medico-legală

În Republica Moldova, activitatea de expertiză judiciară este reglementată prin Legea nr. 68/2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar⁸, precum și de CPP care prevede temeiurile de dispunerea și efectuare a expertizelor. Legea nr. 68/2016 definește expertiza judiciară ca o activitate de cercetare științifico-practică, efectuată în cadrul procesului civil, penal sau contravențional, în scopul aflării adevărului prin efectuarea unor cercetări metodice cu aplicarea de cunoștințe speciale și procedee tehnico-științifice pentru formularea unor concluzii argumentate cu privire la anumite fapte, circumstanțe, obiecte materiale, fenomene și procese, corpul și psihicul uman, ce pot servi drept probe într-un proces judiciar⁹.

Nomenclatorul expertizelor judiciare¹⁰ stabilește domeniile în care sunt realizate expertizele în privința persoanelor: domeniul medico-legal și domeniul psihiatrico-legal. Conform Nomenclatorului expertizelor judiciare, scopul expertizei medico-legale a persoanelor este cel de evaluare a leziunilor corporale și a stărilor organismului uman. Realizarea unei expertize ar urma să ofere răspunsuri cu referire la stabilirea leziunilor și mecanismelor de formare a lor; vechimii și gravității vătămării corporale; stării de sănătate; agravării, simulării și disimulării; bolilor artificiale și a automutilării; volumului incapacității de muncă; stărilor sexuale contestabile (sex, maturitate sexuală, virginitate, deflorare, procreare, data concepției, sarcină, naștere, avort); consecințelor și urmelor agresiunilor cu caracter sexual; confirmarea stării de ebrietate alcoolică și narcotice.

Legislația procesual penală stabilește direct admiterea în calitate de probe în cadrul unui proces penal a acelor elemente de fapt constatate prin intermediul raportului de expertiză judiciară întocmit de unul sau mai mulți experți judiciari, înscrși în Registrul de stat al experților judiciari. Conform art. 58, alin. (8) al CPP, una din obligațiile victimei, pe lângă cea de a da explicații, a prezenta obiecte, documente și alte mijloace de probă de care dispune, precum și mostre pentru cercetare comparativă, este cea de a accepta să fie supusă examenului medical în cazul în care ea se plânge că i-a fost cauzat prejudiciu fizic, iar art. 60, alin. (2) CPP prevede că partea vătămată este obligată să accepte a fi supusă examinării corporale la cererea organului de urmărire penală în cauză privind comiterea în privința sa a unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave.

Figura nr. 16. Rata cauzelor penale pe care copii au fost examinați medico-legal, %

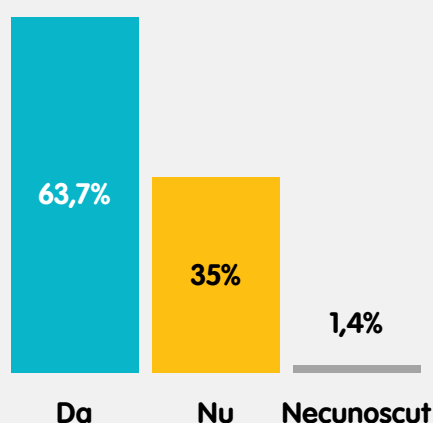
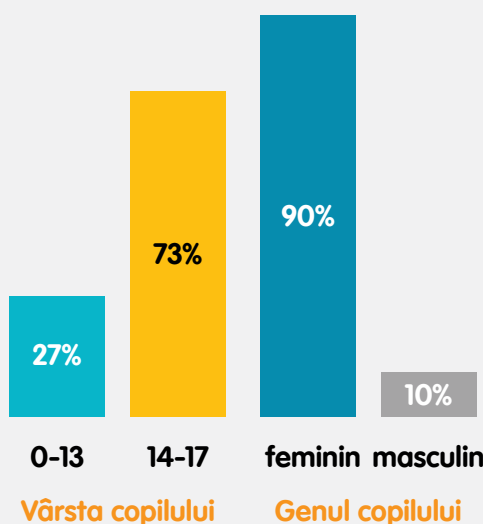

Figura nr. 17. Corelarea datelor din profilul copilului și examinarea medico-legală, %

⁸ Legea nr. 68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar

⁹ Legea nr. 68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, art. 2

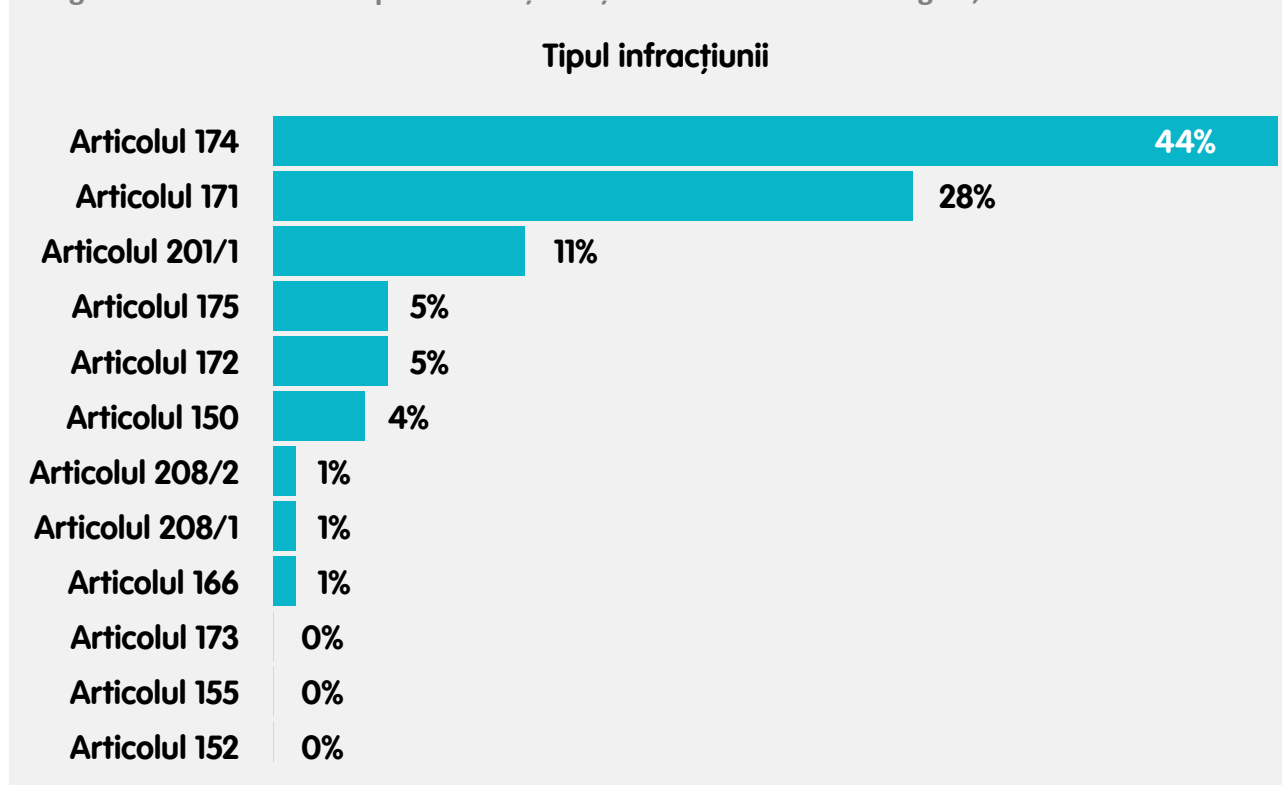
¹⁰ Nomenclatorul expertizelor judiciare aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.195 din 24.03.2017

Potrivit datelor, **63,7% dintre copiii victime/martori** ai infracțiunilor au fost supuși examinării medico-legale.

Această frecvență ridicată impune o analiză atentă a **necesității, condițiilor și impactului psihologic** al acestor examinări. Standardele europene (Directiva 2011/92/UE și Convenția de la Lanzarote) recomandă ca astfel de examinări să fie realizate doar dacă sunt strict necesare, efectuate într-un mediu prietenos copilului și coordonate cu alte intervenții (ex. audierea) pentru a evita revictimizarea copilului.

Cei mai mulți sunt fete cu vârsta între 14-17 ani, victime ale infracțiunilor contra vieții sexuale - în special infracțiunile prevăzute de art. 174 (raport sexual cu o persoană sub 16 ani) și art. 171 (viol) CP.

Figura nr. 18. Corelarea tipului infracțiunii și examinarea medico-legală, %

Cei mai mulți copii au fost supuși examinării medico-legale pe cauzele penale pornite în baza art. 174 CP și anume actul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani, urmat de cauzele penale pornite în baza art. 171 CP - violul. În ambele situații peste 98% au fost vizate fetele. Pe cauzele penale demarate în baza art. 172 CP - acțiuni violente cu caracter sexual¹¹, băieții au fost supuși examinării în proporție mai mare decât fetele (60%). Această situație poate fi explicată prin faptul că, în perioada de referință (2019-2021), această normă penală incrimina homosexualitatea sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse, săvârșite prin constrângere fizică sau psihică a persoanei ori profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința, respectiv acțiunile cu caracter sexual în privința băieților preponderent se calificau în baza acestei infracțiuni. De asemenea, pe cauzele penale pornite în baza art. 201¹ Cod penal și anume violența în familie, băieții au fost mai des supuși examinării medico-legale.

Reprezentarea copilului la examinarea medico-legală

În toate acțiunile procesuale, copilul este însoțit de reprezentantul legal care îi reprezintă drepturile și interesele. Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar reglementează

¹¹ Acțiuni violente cu caracter sexual (normă aplicabilă la momentul demarării cauzelor penale)

expres că, la examinarea minorului, asistă reprezentantul său legal și/sau apărătorul său¹², iar dacă persoana față de care a fost dispusă efectuarea expertizei nu a atins vârsta de 16 ani sau este lipsită de capacitatea de exercițiu, consimțământul acesteia este redactat de reprezentantul ei legal¹³.

Rolul adultului în cadrul realizării expertizei medico-legale a copilului, vizează obligația de a semna în numele copilului, acordul informat privind realizarea acesteia „*înainte de a examina persoana, ea trebuie să ne semneze un acord privind acordul de a examina organele genitale. În cazul copiilor, reprezentanții legali semnează acordul. Fără semnătură, noi nu putem să examinăm persoana. Noi explicăm care sunt consecințele dacă refuză - și noi nu putem face expertiza medico-legală*” (IIA_16_ML).

Analiza dosarelor penale arată că pe toate cauzele penale pe care au fost dispuse examinarea medico-legală, copii au fost asistați de un adult în acest proces, fie de un părinte sau rudă, fie de un reprezentant al autorității tutelare. În 79% din cazuri, reprezentantul legal al copiilor a fost părintele. Acest fapt este susținut și de practicienii chestionați care au indicat că, de cele mai dese ori, părinții erau cei care însoțeau copii la biroul expertului medico-legal. În practică se remarcă și participarea reprezentantului legal din cadrul autorității tutelare: „*obligatoriu copiii sunt însoțiți de mama, asistent social sau cineva apropiat*” (IIA_16_ML); „*nu multe cazuri, dar am avut și copii însoțiți de reprezentanți ai autorității tutelare*” (IIA_17_ML).

Termenul de efectuare a examinării medico-legale

Prevederile legale operează cu termenul pentru **efectuarea expertizei judiciare**, stipulând doar că urmează a fi realizate în termen rezonabil. Cât privește **examinarea medico-legală**, recomandările de specialitate adresate practicienilor prevăd un termen maxim de 7 zile din momentul producerii acțiunilor, în care se pot identifica „urme” ale violului: posibilitatea de identificare a spermei în cavitățile corpului supraviețuitoarei/victimei este diferită.

Spermatozoizii pot fi detectați morfologic în conținutul vaginal doar în primele 5 zile de la raportul sexual, iar materialul genetic de la agresor poate fi identificat în conținutul vaginal până la 7 zile, în conținutul rectal - până la prima defecare, în cavitatea bucală - până la câteva ore¹⁴.

Analiza dosarelor penale nu a inclus aspectul privind cercetarea duratei de timp de la sesizarea OUP/ demararea UP până la examinarea medicală a copilului, însă practicienii chestionați au notat că cu cât examinarea este realizată mai apropiat de momentul producerii incidentului, cu atât este mai informativă, mai exactă și mai clară: „*cu cât mai repede, cu atât mai bine, consider că examinarea medicală trebuie efectuată imediat după ce s-a aflat de abuz*” (IIA_16_ML).

Promptitudinea organizării examinării medico-legale a copilului a fost susținută de majoritatea practicienilor chestionați: „*poliția a urcat minorul și în minuta, în ziua aceea, în cel mai scurt termen îl deplasează la centrul de medicină-legală*” (IIA_4_P); „*de obicei cazurile sunt rapide, polițiștii aduc repede copilul, imediat după ce se află de abuz, în primele zile după abuz/a doua zi se aduce copilul la examinare*” (IIA_16_ML); „*dacă este înregistrată plângere pe violență sexuală, examinăm copii în cea mai scurtă perioadă din momentul producerii incidentului, chiar în aceea zi, în infracțiunile sexuale este important de a examina în primele ore după producerea incidentului, sunt cazuri când examinăm a doua zi, iar ce ține de violență fizică - a doua zi dacă incidentul s-a produs în afara orelor de program*” (IIA_17_ML).

¹² Legea nr. 68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, art. 25, alin. (2)

¹³ Legea nr. 68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, art. 20

¹⁴ Managementul clinic al cazurilor de viol, Protocolul clinic standardizat aprobat prin ordinul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova nr. 908 din 30.09.2021

Locul efectuării expertizei judiciare

Legea nr. 68/2016 reglementează că cercetările și investigațiile din cadrul expertizei judiciare se efectuează în laboratoare autorizate, în corespundere cu genul de expertiză efectuată¹⁵, deși nu se exclude și efectuarea unor cercetări și investigații la fața locului sau pe timp de noapte, astfel de cazuri nu au fost atestate în interviurile realizate cu specialiștii. Laboratoarele autorizate funcționează în secțiile teritoriale ale Centrului de Medicină Legală și reprezintă încăperi care ar trebui să fie prevăzute cu instalații speciale, aparate și instrumente pentru realizarea expertizei judiciare. Secțiile teritoriale ale Centrului de Medicină Legală se află pe teritoriul spitalelor raionale în imediata apropiere de morgă, ținând cont că conform organigramei Centrului de Medicină Legală, secțiile medico-legale teritoriale au atât activitate clinică, cât și tanatologică. Aceste încăperi nu dispun de o separare a copiilor de adulți, examinarea realizându-se în aceleași cabinete. Copii așteaptă pe hol de rând cu alte persoane.

Specialiștii participanți la cercetare au relatat experiențe diverse cu privire la locul realizării examinărilor medico-legale ale copiilor: „am dispus expertiza medico-legală la Edineț, la medicul legist. Avem doi medici legiști și-s foarte receptivi de fiecare dată când avem nevoie” (IIA_6_P); „în secția medico-legală or. Florești”(IIA_16_ML).

Alte aspecte relevante în realizarea examinărilor medico-legale a copiilor

Legea nr. 68/2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar la art. 25, alin. (4) stipulează că dacă examinarea persoanelor implică dezbrăcarea lor, la efectuarea expertizei pot asista doar persoane de același sex. Deși prevederile legale tind să asigure dreptul persoanelor de a fi examinate de un specialist de același sex, în realitate, conform Registrului de stat al experților judicari, din peste 45 de specialiști care dețin calificarea respectivă pentru realizarea expertizei persoanelor și activează pe întreg teritoriul țării, doar trei dintre aceștia sunt de gen feminin.

Constatările respective permit a concluziona că situația copiilor victime ale infracțiunii, examinați medico-legal în perioada 2019-2021, evidențiază mai multe aspecte critice. Lipsa personalului de gen feminin în calitate de experți este alarmantă, mai ales în contextul în care 90% dintre copiii examinați sunt fete. Acest lucru poate afecta capacitatea copiilor de a comunica deschis și de a se simți confortabil în timpul examinării, subliniind necesitatea unei abordări sensibile pe gen și adaptate la nevoile specifice ale fiecărui copil. Absența spațiilor special amenajate care să corespundă particularităților de vârstă și necesităților specifice poate avea consecințe negative asupra copiilor în timpul examinării medico-legale. Această problemă este accentuată în cazurile în care peste 72% dintre copii sunt examinați în contextul infracțiunilor privind viața sexuală, unde este esențială asigurarea unui mediu sigur, confortabil și confidențial pentru copii.

Evaluarea psihologică și expertiza psihiatrico-psihologică

Evaluarea psihologică a copilului victimă a violenței este un demers profesional realizat de către un psiholog competent, recunoscut și atestat în domeniu, la cererea organelor competente (autoritatea tutelară, inspectoratul de poliție, procuratura, instanța de judecată), finalizat printr-un raport ce conține opiniile de specialitate ale psihologului cu privire la una sau mai multe aspecte de ordin psihologic, relevante în examinarea și soluționarea cazurilor de violență față de copii¹⁶.

¹⁵ Legea nr. 68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, art. 14

¹⁶ Evaluarea și elaborarea Raportului de evaluare psihologică în cazurile de violență, neglijare, exploatare sau trafic al copilului, Ghid, CNPAC, 2017

Raportul de evaluare psihologică, potrivit prevederilor H.G. nr. 270/2014, este definit ca rezultatul final al activității psihologului orientată spre descrierea și evaluarea particularităților individuale psihologice ale personalității copilului realizat cu scopul aprecierii stărilor actuale, a prognosticului dezvoltării ulterioare și elaborării de recomandări, care sunt determinate de scopul evaluării. Potrivit pct. 23 din H.G. nr. 270/2014, Raportul de evaluare psihologică se realizează în baza Metodologiei de evaluare psihologică și elaborare a Raportului de evaluare psihologică a copiilor victime, aprobate de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Educației și Ministerul Sănătății. Metodologia respectivă nu este aprobată.

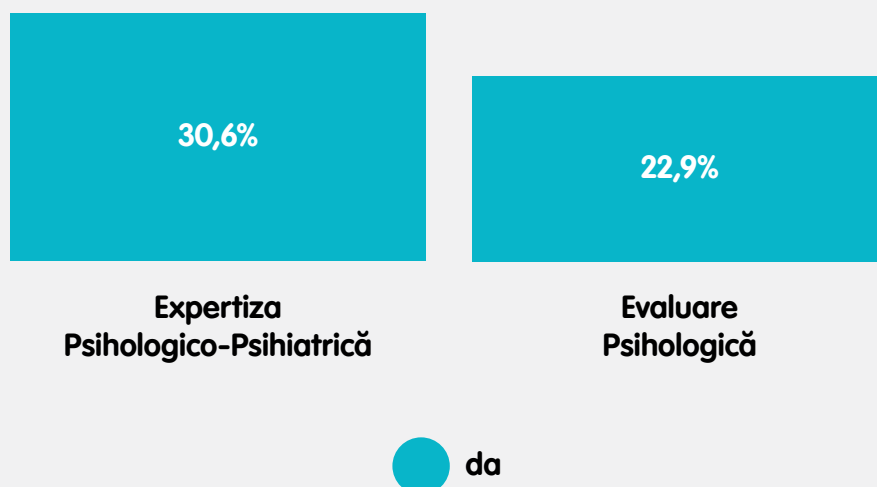
Expertiza psihiatrico-psihologică urmărește obținerea unui portret psihologo-psihiatric complex prin care să fie apreciat nivelul de dezvoltare psihică a copiilor părți vătămate/ martori, particularitățile individual psihologice, nivelul dezvoltării intelectuale, prezența sau absența tulburărilor psihice, capacitatea copiilor de a recepționa corect circumstanțele cu importanță pentru procesul penal, de a depune declarații, de a înțelege caracterul și însemnătatea acțiunilor comise în privința sa sau de a opune rezistență.

Codul de procedură penală reglementează la art. 143, alin. (1), pct. 5) situațiile de dispunere și efectuare, în mod obligatoriu, a expertizei judiciare în privința părții vătămate sau a martorului minor, pentru constatarea stării psihice sau fizice dacă (i) apar îndoieli în privința capacității lor de a percepe just împrejurările ce au importanță pentru cauza penală și de a face declarații despre ele, (ii) dacă aceste declarații ulterior vor fi puse, în mod exclusiv sau în principal la baza hotărârii în cauza dată.

Expertizele medico-legale psihiatrice (psihiatrico-legală, psihiatrico-psihologică) sunt realizate în cadrul Serviciului de psihiatrie medico-legală a Centrului de medicină legală, activitatea căruia constă în efectuarea expertizelor și constatărilor în domeniul psihiatrico-legal privind persoanele și documentele medicale, la solicitarea organelor de urmărire penală, instanțelor de judecată și la cererea proprie a persoanelor. Expertizele pot fi realizate în secțiile psihiatrie medico-legală ambulatorie Bălți și Chișinău și secția psihiatrie medico-legală staționară Chișinău.

Analiza datelor colectate din dosarele penale cercetate conturează tabloul potrivit căruia atât expertiza psihiatrico-psihologică, cât și evaluarea psihologică se dispun în 30% de cauze.

Figura nr. 19. Ponderea cauzelor penale pe care se dispune evaluarea psihologică și expertiza psihiatrico-psihologică, %

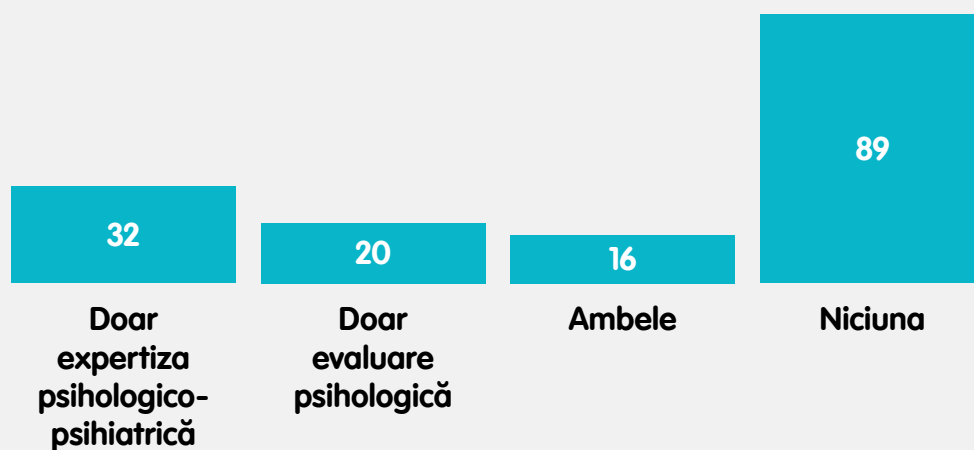

Situația respectivă poate fi explicată de insuficiența resurselor pe personal pentru realizarea, de exemplu, a evaluărilor psihologice cu întocmirea raportului: „*au fost multe cazuri când am avut nevoie de un raport, dar nu am găsit specialiști care să îl realizeze*” (IIA_4_P).

În cazul expertizelor psihiatrico-psihologice, situația se explică prin faptul că expertiza se dispune pe unele categorii de infracțiuni: „la infracțiunile mai grave se solicită și cazul, este într-adevăr o probă foarte importantă în dosar pentru ambele părți” (IIA_11_A); „avem cazuri în care minorul a suferit careva suferințe psihologice, psihiatrice, pentru a dovedi momentele acestea avem nevoie obligatoriu de expertiza data (..), fără expertiza aceasta nu pot să invoc o violență psihologică, o infracțiune a violenței psihologice care poate fi constatată doar prin expertiza dată - e necesară” (IIA_4_P).

Datele constatate urmare a cercetării efectuate arată că, deși pe 56,7% din cauze penale nu s-au dispus nici evaluarea psihologică și nici expertiza psihiatrico-psihologică, totuși în 10,2% din cauzele penale s-au dispus ambele acțiuni (figura nr. 21).

Figura nr. 20. Distribuția cauzelor penale pe care s-a dispus evaluarea psihologică și expertiza psihiatrico-psihologică ambele sau niciuna, %

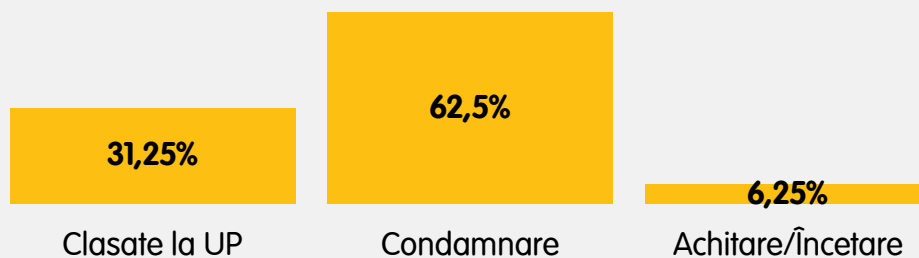
În susținerea poziției de a dispune ambele acțiuni, practicienii notează că „valoarea raportului ca și probatoriu este destul de înalt. Expertizele și rapoartele sunt două domenii care se completează unul pe altul și practic puțin diferite, expertizele ne vorbesc din punct de vedere științifico-medical, dar evaluările psihologice - atât partea morală a copilului, cât și un anumit grad de intensitate în care a fost supus (copilul)” (IIA_4_P).

Calitatea Rapoartelor de evaluare psihologică este apreciată de practicieni, fiind considerate mai detaliate și mai relevante prin descrierea consecințelor care au marcat copilului în contextul actelor de violență suportate: „când se pune pe cântar cu expertiza psihiatrico-psihologică, deci are prioritate ea, în mare parte nu diferă una de alta, totuși e important raportul acesta de evaluare psihologică” (IIA_11_A); „(raportul) se perfecționează și avem și noi concluzii mai calitative, știm cum să calificăm mai corect acțiunile învinuitului” (IIA_6_P); „erau evaluări care au fost puse la baza sentințelor de condamnare și judecătorul a apreciat-o ca probă care a contribuit la descoperirea sau la stabilirea circumstanțelor” (IIA_7_P).

Importanța Rapoartelor de evaluare psihologică este susținută și de alți practicieni: „părerea mea este că e binevenită pentru că aceasta ajută chiar și la experți, este un plus pentru ei, deja când sunt evaluați (copii)” (IIA_8_OUP); „este necesară ca să constatăm nivelul în care minorul a fost afectat, sau dacă există doar violența sexuală sau poate el este supus și la violența psihologică, sau ce a determinat violența dată sexuală, că a fost intimidată psihologic, a fost intimidată fizic” (IIA_4_P); „nu erau dosare, cauze penale care să fie trimise fără evaluare, mai ales ce ține de violența în familie” (IIA_7_P).

În pofida faptul că atât evaluarea psihologică, cât și expertiza psihiatrico-psihologică sunt necesare pentru a obține o înțelegere completă a experiențelor copiilor victime, analiza datelor colectate relevă că aceste acțiuni nu întotdeauna pot fi justificate din perspectiva interesului superior al copilului. Or, pe lângă riscul de a retraumatiza copilul, procesele respective pot tergiversa urmărirea penală, fără să aducă beneficii semnificative, deoarece 31,25% din cauzele pe care au fost dispuse ambele măsuri, ulterior au fost clasate la faza de urmărire penală (figura nr. 22).

Figura nr. 21. Distribuția cauzelor penale din perspectiva finalității, %

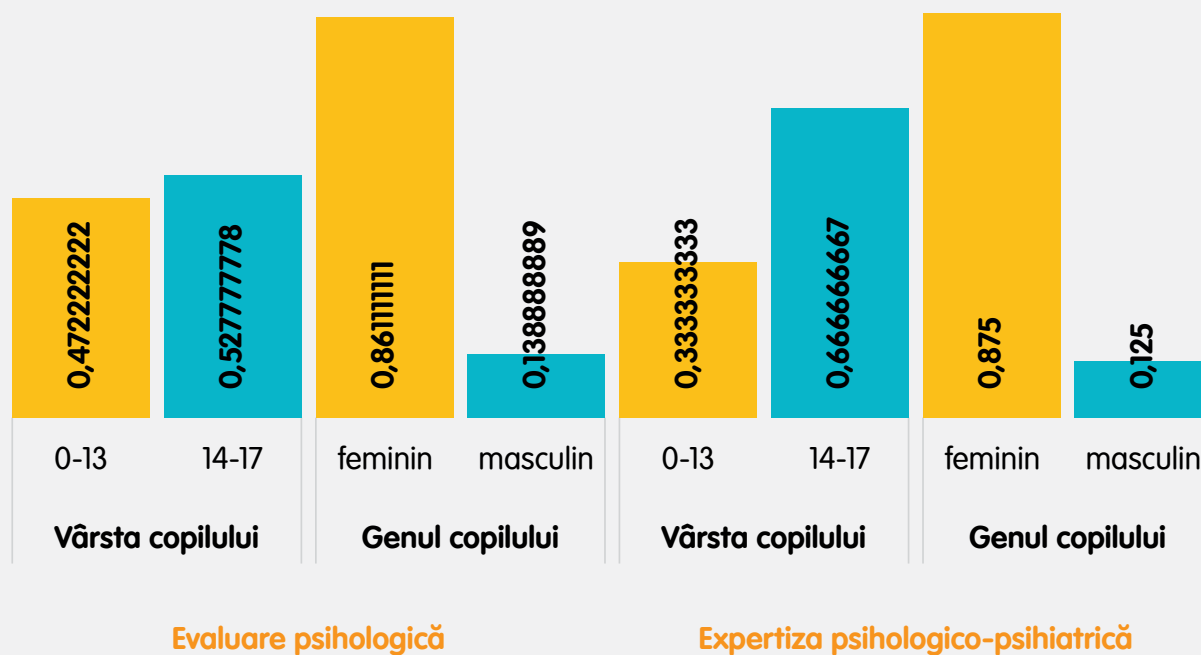

Distribuția cauzelor penale pe care au fost dispuse ambele acțiuni (EVP și ExPP)

Prin urmare, apare necesitatea de a găsi un echilibru între colectarea probelor pertinente, concludente și relevante în cadrul urmăririi penale și protecția și bunăstarea copilului.

Corelarea datelor din profilul copilului victimă/martor cu acțiunile de evaluare psihologică și expertiză psihiatrico-psihologică arată că fetele victime/martori ai infracțiunilor cu vârsta cuprinsă între 14-17 ani sunt cele mai des vizate de procedura de evaluare psihologică și expertiza psihiatrico-psihologică.

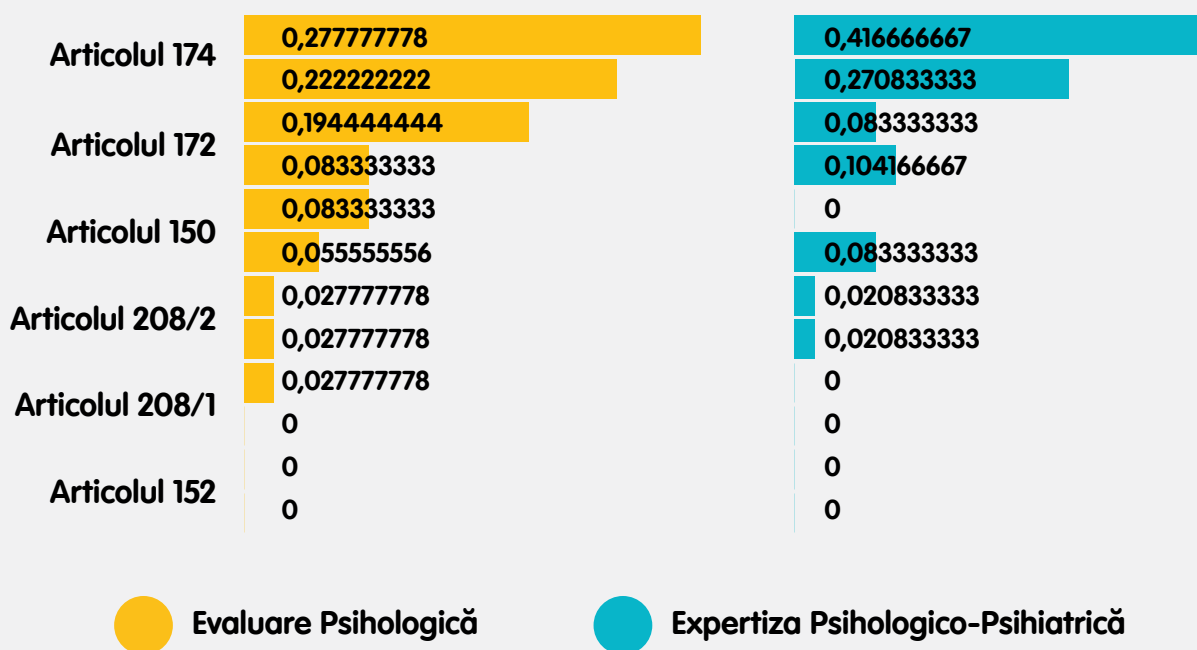
Figura nr. 22. Corelarea datelor din profilul copilului victimă/martor cu acțiunile de evaluare psihologică și expertiză psihiatrico-psihologică, %

Corelarea datelor privind ponderea cauzelor penale pe care s-a dispus evaluarea psihologică și expertiza psihiatrico-psihologică cu tipul infracțiunii scoate în evidență că, pe cauzele penale

demarate în baza art. 174 și art. 171 Cod penal, se recurge la efectuarea expertizei psihiatrico-psihiologice într-o pondere mai mare decât la evaluarea psihologică. Totuși, trebuie remarcat faptul că există și unele articole, cum ar fi art.175 și art. 201/1 Cod penal, în care evaluarea psihologică este preferată în detrimentul psihiatrico-psihiologice, sugerând o varietate de abordări în practică.

Figura nr. 23. Corelarea datelor privind tipul infracțiunii și acțiunile de evaluare psihologică și expertiză psihiatrico-psihiologică, %

Din dosarele examinate a fost constată o situație alarmantă care trebuie evitată, și anume supunerea copilului victimă a infracțiunii unei serii de evaluări psihologice și expertize, generând o deteriorare semnificativă a stării sale psihologice și emoționale. Această practică defectuoasă contravine recomandărilor internaționale privind respectarea interesului superior al copilului.

Boxa nr. 2

Studiu caz II Revictimizarea copilului prin supunere la evaluări psihologice repetate

- **Victimă:** Fată, 15 ani, provine din mediul rural, nu are necesități speciale
- **Reprezentant legal:** Părinte
- **Suspectul abuzator:** Adult, membru al comunității
- **Încadrare legală:** Cauza penală intentată în baza art. 171 CP (violul)
- **Examinare medico-legală realizată:** Au fost depistate rupturi vechi ale membranei himenale, imposibil de stabilit vechimea acestora, caracteristicile acestora sunt accesibile și pentru mâna proprie. Frotiu necolectat din motive de neeficacitate.
- **Data pornirii urmăririi penale:** 31.07.2021
- **Data realizării audierii:** 23.08.2021
- **Locația realizării audierii:** Spațiul special amenajat din sediul judecătoriei raionale
- **Intervievator:** Specialist necertificat, psiholog din cadrul SAPP
- **Declarațiile părții vătămate:** Susține că a fost abuzată sexual

- **Reprezentare legală:** Avocat contractat, după acțiunea de a audiere a victimei (nu a participat la audiere)
- **Evaluare psihologică nr. 1:** Realizată în cadrul unei asociații obștești din raionul vecin celui de baștină al fetei; raport de evaluare psihologică eliberat la 15.10.2021
- **Evaluare psihologică nr. 2:** Realizată la centrul de asistență și protecția a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane, din mun. Chișinău, cu plasamentul fetei; raportul de evaluare psihologică eliberat la 07.12.2021
- **Concluzii ale evaluărilor psihologice:** La copil au fost constatate semne specifice copiilor abuzați.
- **Expertiză psihiatrică** a concluzionat că fata a suportat o traumă, dar că aceasta poate fi influențată și prezintă grad sporit de sugestibilitate.
- **Declarațiile suspectului:** Negarea abuzului, a fost testat cu poligraful, concluziile în rezultatul acțiunii că declarațiile oferite sunt veridice.
- **Cauza penală clasată:** 10.08.2022 (scoatere de sub urmărire penală)
- **Asistență psihologică a victimei:** Nu a fost stabilit dacă a beneficiat.
- **Concluzie:** În studiul de caz descris, fata a fost supusă repetat acțiunilor de evaluare psihologică, inclusiv expertizei psihiatrice. În acest context, ea a fost în situația de a-și aminti, reactualiza și declara de cel puțin trei ori despre cele întâmplate în fața a cel puțin 5 specialiști diferiți. De asemenea, ea a fost examinată medico-legal și a fost audiată, ceea ce presupune relatarea de încă două ori a situației. La fel, a povestit mamei sale despre cele întâmplate. În total, fata a fost nevoită să exprime, mai mult sau mai puțin din cele întâmplate, cât și despre starea ei psiho-emoțională, de cel puțin 6 ori în fața a cel puțin 8 adulți.

Analiza datelor colectate din dosarele penale cercetate în perioada 2019-2021 relevă o serie de aspecte semnificative cu privire la practicile referitoare la evaluarea psihologică și expertiza psihiatrico-psihologică în cazurile de copii victime/martori ai infracțiunilor. Lipsa psihologilor specializați pentru realizarea evaluărilor psihologice poate fi un factor crucial în procesul de investigare și urmărire penală. Această problemă poate duce la întârzieri și la incapacitatea de a obține informațiile necesare pentru soluționarea cazurilor.

Totodată, deși evaluarea psihologică și expertiza psihiatrico-psihologică sunt considerate esențiale pentru înțelegerea completă a experiențelor copiilor victime, datele arată că aceste proceduri nu întotdeauna sunt justificate din perspectiva interesului superior al copilului.

Conform standardelor internaționale, printre care Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului, Convenția de la Lanzarote și Directiva europeană privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor (2011/92/UE), orice intervenție asupra copilului trebuie să respecte principiul proporționalității și necesității, în vederea evitării oricărei forme de victimizare secundară.

Riscul de a retraumatiza copilul și tergiversarea procesului penal fără beneficii semnificative sunt aspecte critice care necesită o abordare mai atentă și o revizuire riguroasă a criteriilor care justifică intervențiile specializate. De asemenea, se impune găsirea unui echilibru între colectarea probelor pertinente pentru urmărirea penală și protecția și bunăstarea copilului. Procedurile legale trebuie să aibă în vedere nu doar obținerea de probe, ci și impactul asupra sănătății mentale și emoționale a copiilor implicați. Bunăoară, rapoartele de evaluare psihologică au rolul principal de a ghida intervențiile de sprijin, protecție și reabilitare a copilului, nu de a susține acuzarea sau apărarea în instanță. Ele sunt instrumente clinice sau psiho-sociale, cu funcție consultativă, menite să

informeze măsurile administrative ori de protecție, precum: nevoia de consiliere psihologică, de plasament alternativ, de evitare a audierilor repetate sau de adaptare a procedurilor în funcție de vulnerabilitățile copilului.

În anumite situații, conținutul acestor rapoarte poate contribui la aprecierea gravității faptelor comise - spre exemplu, prin identificarea unor traume psihologice severe, a simptomatologiei post-traumatice sau a riscului de afectare durabilă a dezvoltării copilului. Totuși, ele nu pot și nu trebuie utilizate pentru a proba însăși existența infracțiunii, întrucât nu au caracter probatoriu în sensul juridic al cuvântului și nu pot substitui alte mijloace de probă prevăzute de Codul de procedură penală.

În general, se conturează necesitatea unei abordări mai atente și mai centrate pe nevoile copilului în procesul de investigare și urmărire penală, asigurându-se că procedurile legale nu doar că obțin probele necesare, ci și protejează și promovează binele și sănătatea copiilor implicați.

Reprezentarea legală

Legea penală prezumă că particularitățile de dezvoltare raportate la vârsta copiilor nu pot admite participarea independentă a acestora la procedurile judiciare și reglementează institutul reprezentantului legal al minorului (copilului). Potrivit pct. 39, art. 6 din CPP - reprezentanți legali sunt părinții, tutorii, curatorii, precum și reprezentanții instituțiilor sub supravegherea cărora se află aceștia. Art. 77, alin.(4) Cod de procedură penală indică expres că nu se admite în procesul penal în calitate de reprezentant legal al victimei/părții vătămate persoana căreia i se incumbă cauzarea, prin infracțiune, a prejudiciului moral, fizic sau material.

Deși alin. (2) al art. 61 din Codul Familiei stabilește că părinții sunt reprezentanții legali ai copiilor și pot acționa în numele acestora în relațiile cu toate persoanele fizice și juridice - inclusiv în fața autorităților publice și a instanțelor de judecată - fără a necesita împuterniciri speciale, procedura penală prevede o reglementare distinctă. Astfel, recunoașterea și împuternicirea reprezentantului legal al copilului se realizează printr-o procedură formalizată, fie prin ordonanță emisă de organul de urmărire penală, fie prin încheiere pronunțată de instanța de judecată.

Participarea reprezentantului legal al copilului cu statut de victimă/martor al infracțiunii este obligatorie la toate acțiunile procesual-penale. Încălcarea acestei condiții determină anularea și inadmisibilitatea probei. Participarea și reprezentarea intereselor copilului de către reprezentantul legal prezumă o anumită prestație a acestuia în cadrul procedurilor penale manifestată prin asigurarea realizării drepturilor copilului implicat în proces, dar și a obligațiilor reieșite din calitate de reprezentant al acestuia.

Pe parcursul procesului, reprezentantul legal al copilului poate fi înlăturat și înlocuit cu un altul în cazurile în care pe parcursul urmăririi penale reprezentantul legal desemnat acționează contrar intereselor copilului (refuză să participe la acțiunile procesuale, influențează sau învinuiește copilul, apără interesele făptuitorului). În prezența acestor circumstanțe, ofițerul de urmărire penală prin ordonanță motivată sau instanța de judecată prin încheiere va înlătura această persoană de la procesul penal și va desemna o altă persoană sau autoritatea tutelară teritorială din raza sediului organului de urmărire penală/instanței de judecată.

Cu toate că participarea reprezentantului legal al copilului victimă/martor este obligatorie, cercetarea cauzelor penale a scos în evidență situații în care la dosar nu a fost identificată ordonanța organului de urmărire penală de desemnare a reprezentantului legal. Situația poate fi argumentată fie prin lipsa de acuratețe la documentarea cauzei sau omisiunea organului de urmărire penală de a întreprinde această acțiune. Ponderea nu este semnificativă pentru a influența situația per ansamblu. Prin urmare, se poate de concluzionat că dreptul copiilor victime/martori ai infracțiunilor de a participa în procedurile judiciare prin intermediul reprezentantului legal este respectat.

Importanța institutului reprezentantului legal al minorului în procedurile judiciare este recunoscută și de către practicieni: „*este important să fie însoțit de reprezentantul legal, deoarece copilul nu întotdeauna este format psihic și moral și, atunci când se teme de examinarea medico-legală, dar este însoțit de părinte, el devine mai deschis, mai colaborativ în procesul de examinare*” (II_16_EML).

Atunci când copilul victimă care nu are reprezentant legal, sau reprezentantul lui legal din alte circumstanțe nu poate să participe în cadrul procedurilor judiciare, acesta poate fi reprezentat de autoritatea tutelară (art. 77 CPP). În același context, Legea nr.140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți stipulează, la art. 7, că printre atribuțiile autorității tutelare teritoriale se regăsește și asigurarea reprezentării intereselor și a drepturilor copiilor în instanța de judecată. În mod special, art. 7 pct. h și h¹ reglementează participarea în calitate de reprezentant legal al copilului victimă sau martor al infracțiunii ori contravenției - în cazul în care nu sunt prezenți părinții sau tutorele/curatorul copilului și în temeiul ordonanței organului de urmărire penală sau al încheierii instanței de judecată prin care autoritatea tutelară teritorială a fost desemnată ca reprezentant legal al copilului respectiv.

În anumite situații, copiii rămân în îngrijirea rudelor, bunicilor, cunoștințelor familiei, fără a fi stabilit un statut legal pentru aceștia pe perioada lipsei părinților și fără a fi informată autoritatea tutelară locală. În astfel de situații, atunci când acești copii ajung să fie victime sau martori pe diferite tipuri de infracțiuni, se atestă situații confuze cu privire la exactitatea stabilirii și desemnării reprezentantului legal al copilului. Organul de urmărire, în vederea evitării realizării unor acțiuni suplimentare privind concretizarea statutului copilului, profitând de manifestarea interesului și de disponibilitatea adulților în grija cărora se află copilul victimă sau martor, recunosc prin ordonanță calitatea de reprezentant legal în procesul penal. Totuși, având în vedere faptul că acestea sunt persoane ce oferă îngrijire și educație copilului, considerăm că determinarea acestora în calitate de reprezentant legal al victimei sau martorului minor ar contribui în sens pozitiv la oferirea suportului pentru copilul, asigurând astfel o interacțiune mai puțin traumatizantă a copilului cu sistemul de justiție.

Figura nr. 24. Rata cauzelor penale în care a fost desemnat reprezentantul legal, %

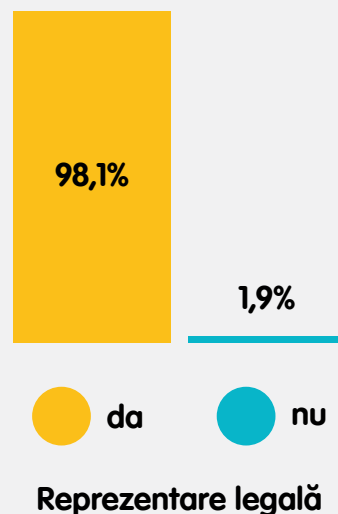
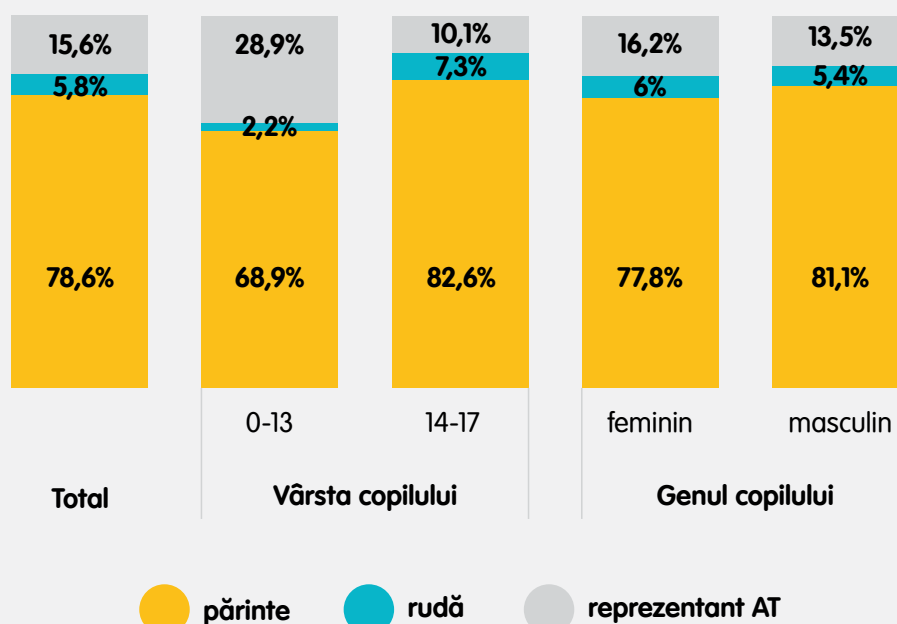

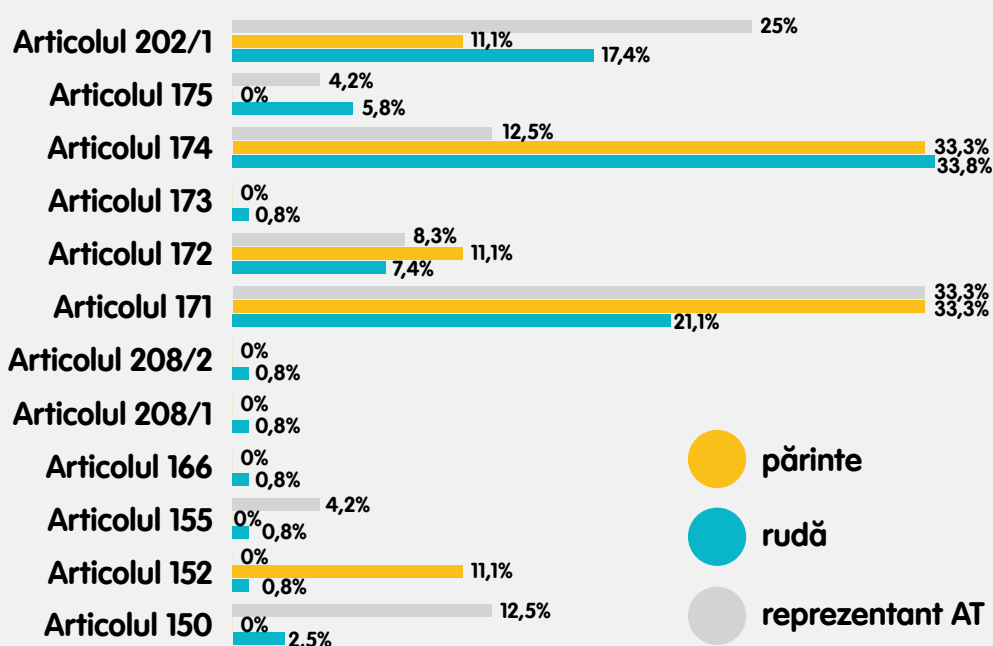
Figura nr. 25. Rata cauzelor penale în funcție de calitatea reprezentantului legal, %

Datele arată că desemnarea reprezentantului autorității tutelare în calitate de reprezentant legal al copilului în cauzele penale pe care acesta are calitatea fie de victimă, fie de martor intervine în doar 15,6%. În majoritatea cazurilor, această sarcină revine părintelui (78,6%) sau a unei rude (5,8%).

În privința acestei tendințe, practicienii susțin că „optăm ca reprezentanți legali să fie desemnată o persoană apropiată, o persoană de încredere, noi întrebăm copii în cine au încredere și noi optăm pentru cineva din familie. În ultima instanță, dacă nu găsim pe cineva din familie, optăm pentru asistența socială” (IIA_5_P); totodată s-a atras atenția că se ia în vedere și atitudinea părintelui față de situație: „dacă era părintele suportiv - de fapt - era părintele” (IIA_18_I). De asemenea, s-a indicat că „în cazurile în care erau reprezentați de către cineva din rude, erau cele legate de părinți nemijlocit, participa cineva din bunicii care erau cât de cât responsabili” (IIA_3_JI).

Figura nr. 26. Rata cauzelor penale și distribuția infracțiunilor în funcție de calitatea reprezentantului legal, %

Corelarea datelor privind calitatea reprezentantului legal și tipul infracțiunilor scoate în evidență faptul că în calitate de reprezentant legal al copilului victimă/martor al infracțiunii autoritatea tutelară este recunoscută cel mai frecvent în cazurile de violență în familie (25%) și în cazurile de viol (33%).

Situația este explicată de practicieni precum că „sunt cazuri când părinții nu pot fi reprezentanți legali din anumite motive, de exemplu părintele este agresor, sau al doilea părinte a știut, dar nu a întreprins nimic și în astfel de situații nu e cazul ca asemenea părinte să fie reprezentant legal al copiilor victime, de aceea se solicită de către procuror, ca reprezentat legal de la autoritatea tutelară” (IIA_2_JDC); „sunt situații atunci când părinții nu ar putea fi imparțiali sau ar putea să influențeze cumva copilul, atunci noi solicităm ajutorul secției asistență, direcției asistență și protecție socială a familiei și ne oferă un reprezentant prin procură, ...sunt cazuri când mai bine să nu participe unul din părinți, doar direcția asistență socială, pe cazurile de violență în familie, calitatea de parte vătămată/ victima o are atât copilul cât și mama” (IIA_6_P); „sunt cazuri când părinții din contra pot să blocheze copiii, se închid în ei de spaimă sau sunt careva categorii de infracțiuni când în general copiii nu doresc să povestească ceva în prezența părinților iarăși de frica ulterioară...dar asistența socială participă la acțiuni, dumnealor fiind ca persoane imparțiale, adică nu au nici o tangență cu cauza penală, dumnealor doar sunt prezenți ca să nu fie încălcate iarăși careva drepturi ale copiilor” (IIA_8_OUP); „noi vedem că mama sau orice alt membru al familiei este de partea bănuțului deși știm că realitatea este cu totul altfel, atunci ne asigurăm ca interesele copilului să fie reprezentate de o persoană terță care nu este legată de o situație familiară” (IIA_10_OUP); „am avut un caz suspect de abuz sexual, era vorba despre o minoră în vârstă de 13 ani. În procesul de audiere a copilului, participa ca reprezentant legal tatăl. La începutul audierii fetița mi-a șoptit la ureche că se teme să povestească detaliile celor întâmplate în prezența tatălui și ar dori să fie prezentă mama. Am solicitat o pauză, și am transmis această solicitare avocatei, crezând că dânsa este persoana cea mai potrivită să prezinte această solicitare a copilului. Avocata a prezentat această doleanță a copilului și chiar a ținut o pledoarie pentru a convinge judecătorul să amâne audierea pentru o altă dată, astfel ca la audiere să fie prezentă mama”. (IIA_19_I).

Acestea fiind stabilite, putem concluziona că practicienii din sistemul de justiție înțeleg rolul crucial al reprezentantului legal în cazurile penale cu implicarea copii victime/martori și identifică situațiile în care este necesar să fie implicate autoritățile tutelare. Din observațiile lor, reiese că există cazuri în care părinții nu pot fi reprezentanți legali din motive precum implicarea lor în abuzul asupra copilului sau incapacitatea lor de a fi imparțiali în proces. În astfel de situații, profesioniștii solicită adesea implicarea autorității tutelare sau a altei persoane pentru a asigura protecția și reprezentarea legală adecvată a copilului.

Asistența juridică

Asistența juridică pentru copii victime/martori ai infracțiunilor constituie un aspect important în accesul la justiție și este un drept crucial al copiilor victime/martori ai infracțiunilor. Asigurând asistența juridică copiilor victime/martori ai infracțiunilor, sistemul de justiție penală poate fi mai prietenos copiilor.

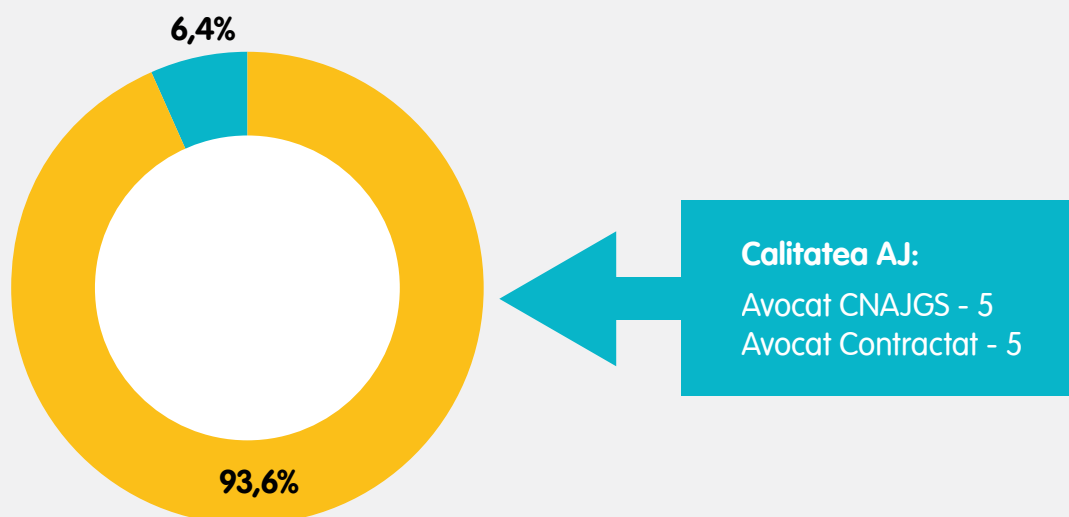
Legea nr. 198 din 2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat¹⁷, prevede dreptul copiilor victime/martori ai infracțiunilor de a beneficia de asistența unui avocat garantat de stat, indiferent de venituri pe toate categoriile de infracțiuni. Pentru realizarea acestui drept, organul de urmărire penală/procurorul sau judecătorul trebuie să solicite coordonatorului oficiului teritorial al Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat (CNAJGS) desemnarea unui avocat care să acorde asistență juridică copilului.

¹⁷ Legea nr. 198 din 2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat

Avocatul poate interveni în proces și în cazul încheierii unui contract de asistență juridică cu reprezentantul legal al copilului, cu prezentarea mandatului semnat de către acesta.

Analiza datelor indică că, în perioada de referință, doar în 6,4% din cauzele penale cercetate copiii victime/martori ai infracțiunilor au beneficiat de asistență juridică. Mai mult ca atât, pe aceste cauze penale jumătate au beneficiat de asistență juridică garantată de stat și ceilalți au contractat avocați.

Figura nr. 27. Rata cauzelor penale pe care copii au beneficiat de asistență juridică, %

Practicienii chestionați vis-a-vis de această situație au notat că nu era obligatoriu implicarea avocatului „până în anul 2021, doar procurorul într-un fel apăra interesele părții vătămate și ei asigurau tot ce e legat de asta, dar chiar nu am avut până în 2022, abia anul trecut a început să apără victimele minore reprezentate de avocat” (IIA_11_A); „ofițeri de urmărire penală nu desemnau avocat pentru copii victime, și am discutat cu ei, că trebuie să fie avocat la fiecare copil numaidecât” (IIA_14_P).

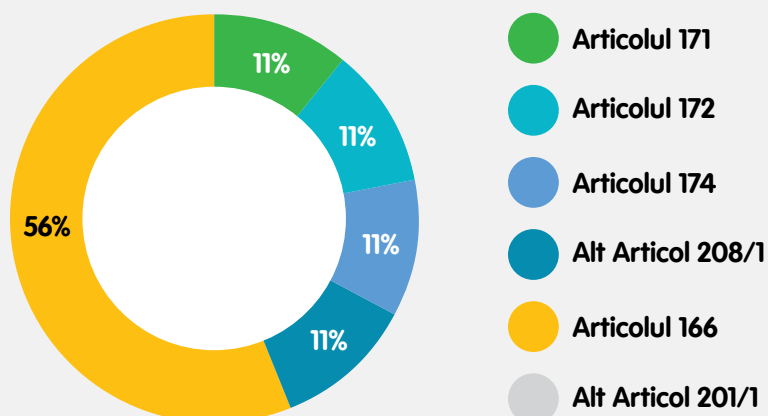
În partea ce ține de contractarea avocaților pe cauzele în care copii sunt victime/martori ai infracțiunilor, practicienii au susținut că acestea „sunt puține cazuri când copii au avut avocat prin contract (...) copii victime dacă și sunt reprezentați, ei sunt reprezentați de avocați din oficiu” (IIA_9_OUP).

Reprezentanții legali chestionați referitor la acest aspect au subliniat că „am avut avocat, dar nu l-am plătit eu, era de la stat. Eu consider că el a apărut drepturile că s-a luat în vedere ce a prezentat el. Avocatul nu a fost chiar din start, la primele ședințe nu a fost, dar mai târziu, spre final a apărut” (IIA_22_P).

Datele analizate conturează că, în perioada de referință, doar copiii victime ale infracțiunilor au beneficiat de asistență juridică. Această constatare se desprinde și din discuțiile cu practicienii: „nu am avut cazuri când copii martori ai infracțiunilor au fost reprezentați de avocați” (IIA_9_OUP); „acest fapt cred că depinde mai mult de ofițerul de urmărire penală. El solicită CNJGS desemnarea unui avocat pentru copii, iar eu ca procuror nu mi-am pus niciodată întrebarea de ce pentru unii

copii este solicitare la CNJGS privind desemnarea unui avocat, dar pentru alții, nu sa solicitat avocat. Pentru copii martori nu am solicitat niciodată avocat. Cred că asta depinde mai mult de ofițerul de urmărire penală” (IIA_5_P).

Figura nr. 28. Tipul infracțiunilor din cauzele penale pe care copiii au beneficiat de asistență juridică, %

Corelarea datelor privind tipul infracțiunii și reprezentarea juridică conturează faptul că asistența juridică a fost solicitată în mare parte pe cauzele penale demarate în baza infracțiunilor privind viața sexuală.

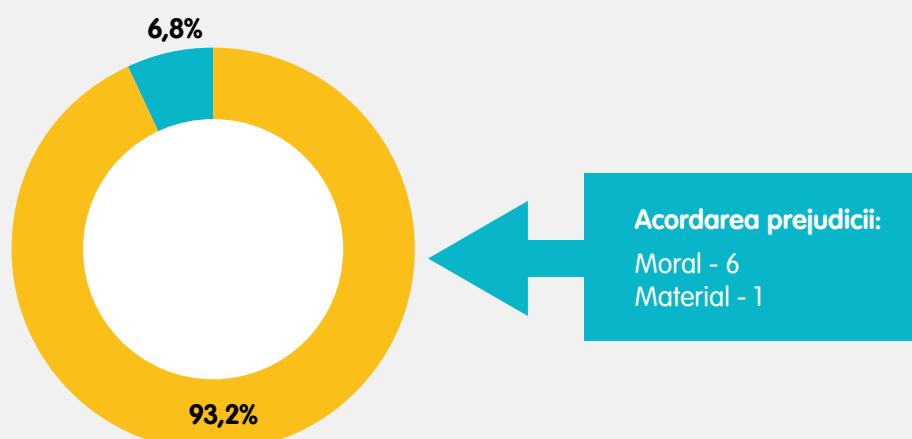
Repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune

Copiii victime ale infracțiunilor au dreptul la despăgubiri pentru daunele materiale și morale suferite ca urmare a infracțiunilor. Aceste despăgubiri pot fi obținute în mai multe moduri: prin inițierea unei acțiuni civile împotriva făptuitorului în cadrul sau concomitent cu procedura penală, separat într-o procedură civilă sau prin obținerea unei despăgubiri financiare acordate de stat. Bazele legale pentru aceste drepturi sunt reglementate în Codul de procedură penală și în Legea nr. 137/2016 privind reabilitarea victimelor infracțiunilor.

În conformitate cu art. 219 CPP, acțiunea civilă în procesul penal se intentează prin depunerea unei cereri, adresate procurorului sau instanței de judecată, de către persoanele fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale sau morale nemijlocit prin fapta (acțiunea sau inacțiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârșirea acesteia.

Analiza datelor colectate stabilesc că doar 6,8% din cauzele penale cercetate copiii victime/martori ai infracțiunilor au beneficiat de repararea prejudiciilor cauzate de infracțiune. Din perspectiva tipului prejudiciului reparat, datele s-au împărțit în mod egal.

Figura nr. 29. Rata cauzelor penale pe care copiii au beneficiat de repararea prejudiciilor, %

Pe 57,14% din cauzele penale pe care copiii au obținut repararea prejudiciilor, aceștia au beneficiat de asistență juridică, pe 75% din aceste cauze avocatul a fost contractat.

Situația respectivă a fost confirmată și de practicienii chestionați, notând că „*avocații pe bază de contract motivează mai specific prejudiciul material și moral*” (IIA_4_P).

Un exemplu în acest sens poate fi dedus și din studiul de caz descris mai jos.

Boxa nr. 3

Studiu caz III Repararea prejudiciului moral

- **Victimă:** Fată, 11 ani, provine din mediul rural, nu are necesități speciale
- **Reprezentant legal:** Părinte
- **Suspectul abuzator:** Adult, membru al comunității
- **Încadrare legală:** Cauza penală intentată în baza art. 171 CP (violul)
- **Examinare medico-legală realizată:** Au fost depistate rupturi ale membranei himenale.
- **Data pornirii urmăririi penale:** 07.05.2021
- **Data realizării audierii:** 21.05.2021
- **Locația realizării audierii:** Spațiul special amenajat din sediul judecătoriei raionale
- **Intervievator:** Specialist necertificat, psiholog din cadrul SAPP
- **Asistență juridică:** Avocat contractat
- **Evaluare psihologică:** Da
- **Concluzii ale evaluărilor psihologice:** Fata a suportat o traumă psihologică, în profilul psihocomportamental al copilului se identifică semne ale copiilor abuzați sexual
- **Expertiză psihiatrico-psihologică:** Nu s-a dispus
- **Asistență psihologică a victimei:** Nu a fost stabilit dacă a beneficiat ulterior
- **Trimis în instanță:** 17.07.2021
- **Sentință:** Condamnare în data de 26.11.2021
- **Prejudiciu:** Acordat prejudiciu moral în sumă de 200.000 de lei
- **Concluzie:** Circumstanțele cazului scot în evidență interdependența dintre gradul de respectare a drepturilor copilului victimă și calitatea reprezentării juridice. În situația descrisă se observă că implicarea avocatului din faza incipientă a cazului a contribuit pozitiv la parcursul copilului prin acest proces. Or, audierea copilului a fost organizată în scurt timp de la pornirea cauzei penale, în mai puțin de o lună. Pe această cauză nu a fost dispusă expertiza psihiatrico-psihologică, ceea ce a contribuit la examinarea cauzei într-un termen rezonabil. Mai mult ca atât, s-a susținut necesitatea reparării prejudiciului cauzat, acordându-i o sumă considerabilă.

Constatările abordate la acest compartiment evidențiază o serie de aspecte relevante în ceea ce privește gradul de respectare a dreptului copiilor victime și martori la asistență juridică și repararea prejudiciilor cauzate de infracțiune. O problemă majoră, aferentă perioadei analizate, ține de accesul limitat la asistență juridică, or doar pe 6,4%, din cauzele penale cercetate copii

care au beneficiat de asistență juridică. Mai mult ca atât, din datele analizate reiese că niciun copil martor nu a beneficiat de asistență juridică. Acest lucru indică asupra problemei de accesibilitate a serviciilor legale pentru copiii implicați în procesele penale. Cu toate că practicienii au confirmat importanța implicării avocaților în apărarea drepturilor copiilor victime și martori ai infracțiunilor, acțiunile acestora nu au fost proactive în acest sens, limitându-se în mare parte la faptul *că au dreptul, dar nu este obligatoriu*.

Datele indică că accesul la asistență juridică și repararea prejudiciilor pentru copiii victime și martori ai infracțiunilor necesită o abordare mai proactivă din partea tuturor practicienilor, or în doar 6,8% din cauzele penale care au implicat copiii, aceștia au beneficiat de repararea prejudiciilor cauzate de infracțiuni. Acest lucru poate indica o lipsă de conștientizare cu privire la drepturile victimelor și martorilor minori în ceea ce privește compensațiile materiale și morale pentru prejudiciile suferite.

În concluzie, este necesară o atenție sporită și o acțiune coordonată pentru a asigura că copiii victime și martori ai infracțiunilor au acces adecvat la asistență juridică și că drepturile lor de a obține despăgubiri pentru prejudiciile suferite sunt respectate în mod corespunzător. Asigurarea accesului copiilor victime/martori ai infracțiunilor la asistența juridică va contribui la evitarea întârzierilor inutile în soluționarea cauzelor, la evitarea revictimizării și va spori rata cauzelor de acordare a despăgubirilor pentru prejudiciul suportat de către copii victime.

Asistența psihologică

Asistența psihologică în criză

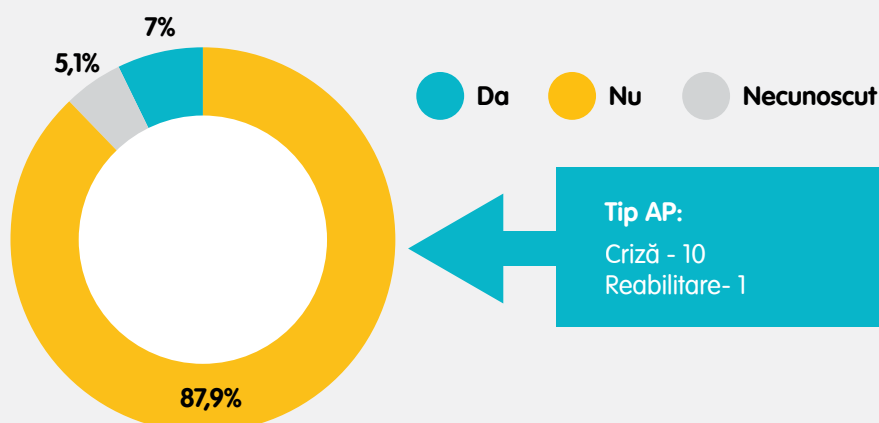
Criza psihologică este o situație declanșată de un incident critic/eveniment cu potențial traumatic, precum situațiile de violență domestică, abuz sexual, trafic de copii, în care persoana se confruntă cu un nivel semnificativ de distres emoțional, deteriorare psihică și incapacitate de a funcționa adecvat.

Intervenția în criza psihologică reprezintă sprijinul psihologic de urgență acordat unei persoane aflate în criză, cu scopul readucerii sale la nivelul de competență și funcționare adaptivă din precriză și prevenirii sau reducerii impactului negativ al evenimentului declanșator la care a fost supus. Copiii se pot afla în stare de criză psihologică imediat după producerea incidentului traumatic, intensitatea și durata crizei manifestându-se individual pentru fiecare persoană/copil în funcție de specificul evenimentului, de perioada de expunere, de vulnerabilitatea psihologică. Deseori, starea de criză se manifestă și în momentele în care copiii sunt expuși la circumstanțe care le reamintesc, într-un fel sau altul, de situația de violență la care au fost expuși. În astfel de situații, intervenția psihologică specializată este indispensabilă pentru restabilirea stării psiho-emoționale echilibrate a copilului.

Intervenția psihologică de criză este binevenită și pentru părinți/îngrijitori, întrucât aceștia, de asemenea, pot fi afectați de cele întâmplate cu copilul, suferă și pot întâmpina dificultăți în gestionarea stărilor personale, dar și în acordarea sprijinului adecvat copiilor afectați.

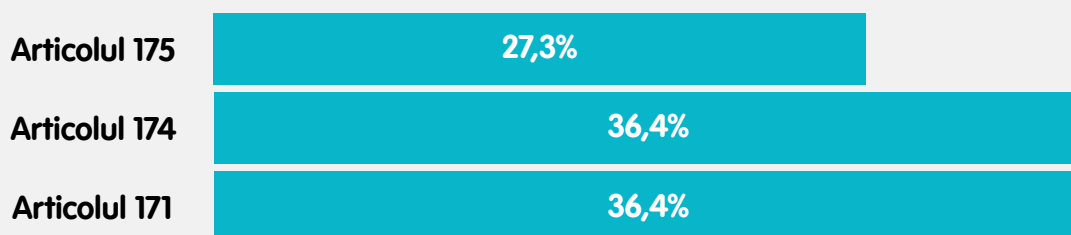
Analiza datelor din dosarele cercetate conturează că doar copiii din 7% de cauze au beneficiat de asistență psihologică, marea majoritate fiind asistență psihologică de criză.

Figura nr. 30. Rata cauzelor penale pe care copii au beneficiat de asistență psihologică, %

În același timp, analiza datelor comunicate de către DASPF denotă că de asistență psihologică de criză au beneficiat 24,7% din totalul copiilor aflați la evidența acestora. Decalajul de date este considerabil și, cel mai probabil, se poate justifica prin lipsa de coordonare dintre profesioniștii din sectorul social și sectorul justiției.

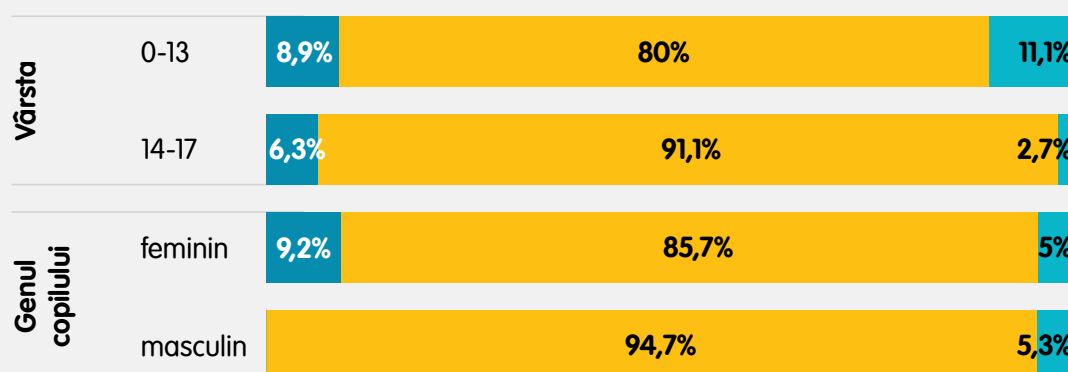
Figura nr. 31. Tipul infracțiunilor pe care copiii au beneficiat de asistență psihologică, %

Corelând tipul infracțiunii și faptul beneficierii de asistență psihologică se observă că copiii au beneficiat de această asistență exclusiv în cauzele penale pornite în baza infracțiunilor privind viața sexuală.

Practicienii explică situația prin lipsa serviciilor corespunzătoare: „cu părere de rău, sunt insuficiente serviciile, serviciile acestea sunt necesare de a fi dezvoltate deoarece copiii au necesitatea, (...) totodată și membrii familiei care sunt implicați, ei tot necesită a fi susținuți, și de aceea este necesar ca într-adevăr ca să fie dezvoltate aceste servicii” (IIA_15_PS); „erau servicii care făceau evaluare, dar asistență psihologică ei nu fac, iată minus (...) „nu este prevăzut în statut, evaluare ei au dreptul dar asistență nu este” (IIA_12_PS).

Figura nr. 32. Corelarea profilului copilului cu asistență psihologică, %

Conform acestor date, cel mai des de asistență psihologică au beneficiat fetele cuprinse în categoria de 0-13 ani.

Asistența psihologică de lungă durată

Reabilitarea psihologică sau asistența psihologică de lungă durată este definită ca fiind restabilirea stării inițiale, restabilirea proceselor fiziologice și psihologice pentru atingerea unei stări optime de bunăstare personală, socială și emoțională, așa cum este definită de fiecare individ, în timp ce trăiește cu sau se recuperează dintr-o afecțiune mintală/eventiment traumatic.

Cercetările din domeniu au constatat că consecințele traumei trăite de copii sunt mult mai copleșitoare decât la adulți, afectând multiple domenii de funcționare: cognitiv, social, emoțional, fizic. Datele disponibile privind incidența violenței în viața copiilor subliniază în mod cert necesitatea stringentă de a oferi copiilor și membrilor familiilor acestora servicii de reabilitare psihologică.

Reglementările legale cu referire la oferirea serviciilor de asistență psihologică victimelor infracțiunilor sunt expres stipulate în Legea nr.137/2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor, care prevede existența serviciilor de suport care să fie oferite victimelor infracțiunilor inclusiv pentru recuperare fizică, psihologică și socială. Conform prevederilor menționate, în cazul victimelor care nu au împlinit vârsta de 18 ani, consilierea psihologică se acordă pe o perioadă de cel mult 6 luni.

Datele analizate din dosarele penale cercetate indică asupra unui număr mic în care copiii au fost referiți de către profesioniștii din sistemul de drept pentru a beneficia de asistență psihologică de lungă durată. Intervenția psihologică de reabilitare a fost pe o cauză penală pornită în baza infracțiunii prevăzute la art. 171 CP - violul.

Practicienii explică situația prin faptul că „*este treaba autorității tutelare, un judecător din materialele cauzei doar poate face apreciere dacă copilul este în atenția autorității tutelare. Nu, nu am făcut (referire) din motiv că odată ce vine copilul, pe majoritatea dosarelor deja vine reprezentantul de la asistență socială și deja ei sunt destul de informați*” (IIA_1_JI).

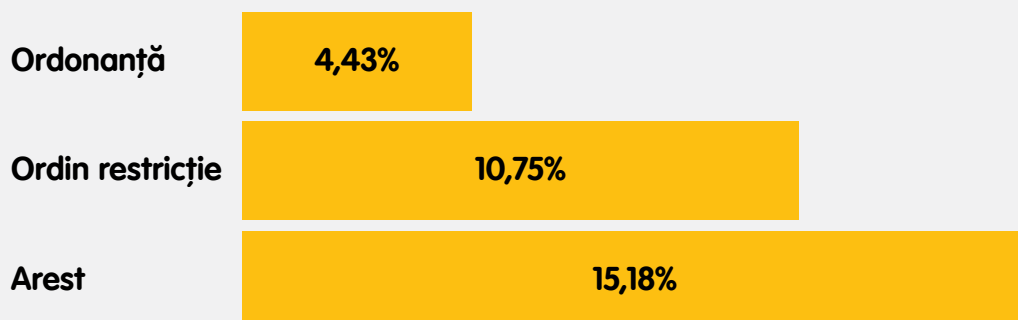
Pe de altă parte, datele comunicate de către DASPF arată că 34,9% din copiii aflați în evidența acestora ca și copii victime/martori ai infracțiunilor au beneficiat de asistență psihologică de reabilitare. Cu toate că datele comunicate de aceste structuri sunt mai conturate, rata totuși rămâne destul de mică.

Aplicarea măsurilor de protecție

Codul de Procedură Penală¹⁸ reglementează obligația organului de urmărire penală și a instanței de judecată de a lua măsuri pentru asigurarea securității participanților la proces și altor persoane, precum și prin alte norme speciale procesuale privind măsuri procedurale de protecție. Deseori se întâmplă cazuri când abuzatorii intimidează, amenință cu violență sau chiar aplică violență pentru a împiedica copii victime/martorii ai infracțiunilor să facă declarații despre abuz. Astfel, aplicarea măsurilor de protecție a victimelor are o importanță deosebită pentru prevenirea actelor de violență, protecția victimelor și pentru stabilirea adevărului în cadrul dosarului penal.

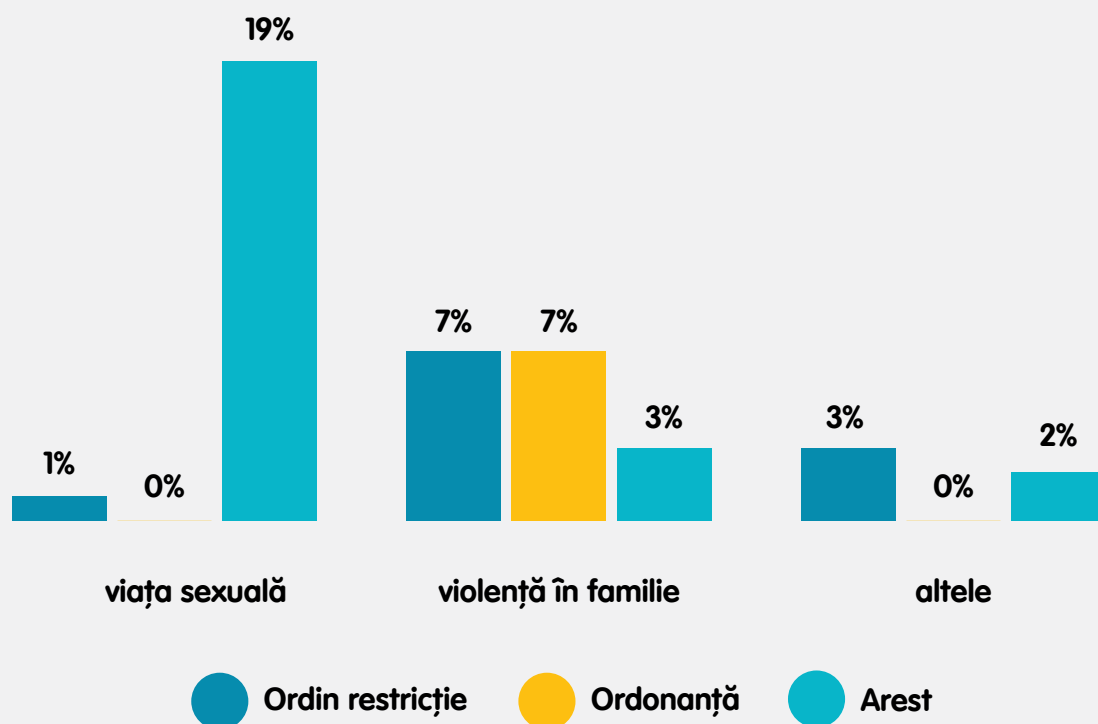
Cercetarea a vizat evaluarea nivelului de dispunere a unor astfel de măsuri de protecție în cauzele penale în care copiii au avut calitatea de victime/martori ai infracțiunilor. Sub acest aspect s-a cercetat gradul de aplicare/dispunere a măsurilor precum: ordinul de restricție de urgență, ordonanță de protecție și arestul preventiv al bănuitului/învinuitului - ca măsură de protecție a copilului victimă.

Figura nr. 33. Rata cauzelor penale din perspectiva măsurilor de protecție dispuse/aplicate, %

Analiza datelor din dosarele cercetate denotă că, în calitate de măsură de protecție, cel mai des s-a aplicat arestul pe 15,18% din cauzele analizate, urmat de ordinul de restricție pe 10,75% din cauzele analizate și ordonanța de protecție doar pe 4,43% de cauze.

Figura nr. 34. Corelarea tipului infracțiunii și tipul măsurii de protecție

Din perspectiva tipului infracțiunii și a măsurii de protecție dispuse, datele analizate arată că pe cauzele penale pornite în baza infracțiunilor privind viața sexuală, cel mai frecvent se dispune arestul, iar pe cele privind violența în familie într-o proporție egală se aplică atât ordonanță de protecție, cât și ordinul de restricție.

Asigurarea măsurilor de protecție au un rol crucial în cazurile de violență în familie, atunci când copilul riscă să fie retraumatizat în cazul în care agresorul rămâne în mediul familial și/sau are acces pe parcursul procedurilor la copil. Datele analizate arată că doar 56,6% din cauzele penale pornite în baza art. 201¹ Cod penal (violența în familie) au fost dispune/aplicate măsuri de protecție. Important de menționat este că pe 92% din dosarele penale pornite pe violență în familie pe care au fost aplicate/dispușe măsuri de protecție au finalizat cu condamnarea agresorilor.

Datele colectate nu au urmărit cercetarea subiectului care a solicitat sau a dispus aplicarea măsurilor de protecție. Aspecte relevante în această privință pot fi deduse din analiza interviurilor cu practicienii. Astfel, aceștia au notat că „în majoritatea cazurilor cererile privind aplicarea

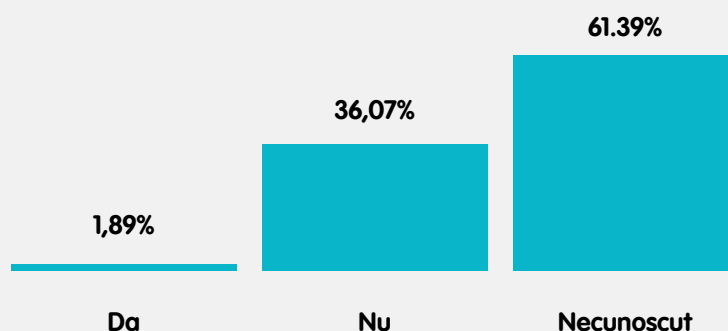
măsurilor de protecție au fost depuse de mama copiilor, care a solicitat aplicarea măsurilor de protecție atât față de ea și copii” (IIA_2_JDC); „că la cererea autorității tutelare a fost solicitată aplicarea măsurilor de protecție doar față de copil, în privința mamei a fost respinsă ca neîntemeiată de către instanța de judecată” (IIA_1_JI).

Analiza datelor relevă o disparitate în aplicarea măsurilor de protecție în special pe cauzele penale pornite în baza art. 201¹ Cod penal (violența în familie). Astfel, este important să se asigure că aceste măsuri sunt aplicate în mod efectiv, în funcție de circumstanțele particulare ale fiecărui caz separat.

Acomodare rezonabilă

Acomodarea rezonabilă se referă la efectuarea modificărilor necesare, într-un caz particular, pentru a asigura unei persoane exercitarea drepturilor și libertăților în condiții de egalitate cu ceilalți. Acomodarea rezonabilă pentru copii victime/martori ai infracțiunilor presupune adaptarea individuală a procedurilor juridice și de altă natură la necesitățile copilului cu nevoie speciale.

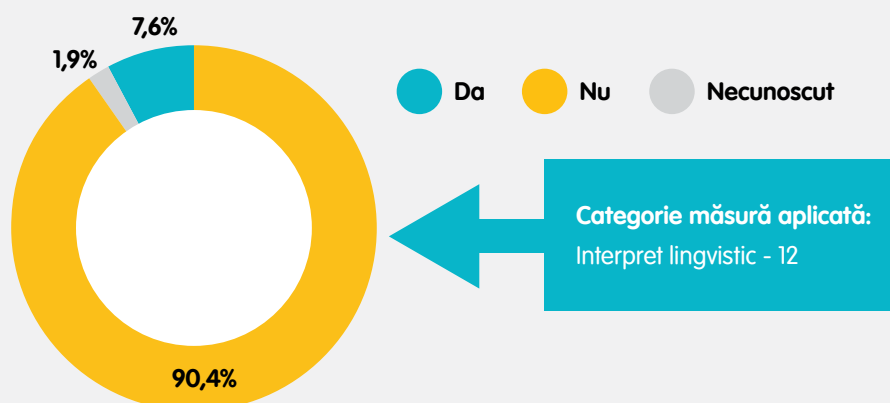
Figura nr. 35. Rata cauzelor penale în care copii au avut nevoie speciale, %

Din totalul cauzelor penale cercetate, în 1,89% copiii victime/martori au avut nevoi speciale, dintre care 75% au fost copii cu deficiențe fizice și 25% - copii cu dizabilitate intelectuală. Destul de mare este rata cauzelor penale pe care nu a fost posibil de identificat cu certitudine existența necesităților speciale ale copiilor, din considerentul că acest aspect nu apare vizibil în actele procesuale întocmite de specialiști.

Analiza datelor colectate denotă că pe 7,6% din cauzele penale a apărut necesitatea de a se interveni cu măsuri de acomodare rezonabilă. În toate cazurile a fost reținută necesitatea de atragere a unui interpret lingvistic. Nu s-a dedus dispunerea aplicării măsurilor de acomodare rezonabilă pe cauzele pe care copii aveau dizabilitate fizică.

Figura nr. 36. Rata cauzelor penale pe care s-a intervenit cu măsuri de acomodare rezonabilă, %

Discuțiile cu profesioniști intervievați pe aspectul de identificare a necesităților speciale și aplicarea/ dispunerea măsurilor de acomodare rezonabilă confirmă datele colectate din cauzele penale, or aceștia au menționat că „*au avut în gestiune numeroase cazuri cu participarea copiilor victime/ martori ai infracțiunilor vorbitori de limbă rusă, alte limbi*” (IIA_1_JI).

Profesioniștii susțin că „*înainte de a interacționa cu un copil victimă/martor al infracțiunii, cu nevoi speciale, vorbesc cu părinții pentru a identifica nevoile copilului*” (IIA_6_P).

Lipsa datelor sau incertitudinea acestora din dosarele penale nu pot fi interpretate ca o absență a nevoilor speciale ale copiilor, ci mai degrabă ca rezultat al unei deficiențe în procesul de evaluare a acestor nevoi. Astfel, identificarea și acomodarea necesităților lingvistice sunt pași salutați, însă nu trebuie să fie neglijate nevoile fizice și intelectuale ale copiilor.

Este esențial ca sistemul judiciar să acorde o atenție deosebită identificării și evaluării tuturor nevoilor speciale ale copiilor implicați în procesele penale, iar aceasta ar trebui să fie o prioritate pe viitor. Acomodarea adecvată a acestor nevoi poate contribui la asigurarea unui mediu sigur și inclusiv pentru copiii victime și martori, facilitând participarea lor în procesele judiciare și asigurând respectarea drepturilor lor fundamentale. Prin urmare, eforturile de evaluare și acomodare a nevoilor speciale ale copiilor ar trebui să fie îmbunătățite și extinse pentru a garanta o justiție echitabilă și eficientă pentru toți copiii implicați în sistemul judiciar penal.

Boxa nr. 4

Studiu de caz IV Lipsa acomodării rezonabile și a garanțiilor juridice pentru copii cu nevoi speciale

Cristi a fost abuzat sexual de către un vecin. Fiind un copil cu dizabilități mintale, avea capacități limitate de a înțelege acțiunile de abuz sexual la care a fost supus o perioadă îndelungată de timp. La vârsta de 15 ani, Cristi i-a povestit mamei sale despre multiplele acțiuni de abuz sexual la care a fost supus. Mama acestuia a sesizat poliția fiind intentată o cauză penală pe faptul acțiunilor cu caracter sexual în formă perversă.

Cristi a fost audiat de două ori în biroul ofițerului de urmărire penală, cu participarea reprezentantului legal prezent în cadrul audierii.

Procuratura a dispus clasarea dosarului penal din lipsa semnelor componente de infracțiune în acțiunile abuzatorului. Declarațiile victimei au fost apreciate critic de organul de urmărire și nu au putut fi puse la baza învinuirii, din motivul că băiatul are retard mintal și are abilități limitate de a înțelege și relata.

IV. ANALIZA DIFICULTĂȚILOR CONSTATE DE SPECIALIȘTI ÎN LEGĂTURĂ CU ASIGURAREA DREPTURILOR COPIILOR VICTIME/ MARTORI AI INFRACTIUNILOR

Audiere în condiții speciale

Audierea copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în condiții speciale reprezintă una dintre cele mai importante garanții pentru respectarea interesului superior al copilului în cadrul procesului penal. Potrivit standardelor internaționale (Directiva 2012/29/UE privind drepturile victimelor, Convenția de la Lanzarote, Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului, Ghidul Consiliului Europei pentru o justiție prietenoasă copilului), audierea copilului trebuie realizată într-un cadru adaptat vârstei și nevoilor acestuia, de către profesioniști special instruiți, cu evitarea revictimizării și asigurarea utilizării probelor obținute pentru evitarea audierilor multiple.

În perioada de referință analizată (2019–2021), audierea copiilor în condiții speciale în zona de Nord a Republicii Moldova a fost afectată de o serie de constrângeri sistemice.

Profesioniștii intervievați au identificat mai multe dificultăți, grupate în următoarele categorii:

Lipsa interviuatorilor specializați și certificați

Lipsa specialiștilor certificați a fost identificată ca principala barieră pentru organizarea audierilor în condiții speciale. În majoritatea cazurilor, autoritățile locale erau nevoite să identifice în regim de urgență un interviuator disponibil, iar uneori rolul acestuia era asumat de persoane fără instruire specifică. Această situație a dus la întârzieri în realizarea audierilor și, uneori, la desfășurarea acestora în condiții neadecvate: „cea mai mare provocare, întotdeauna era găsirea unui interviuator” (IIA_1_JI); „nu puteam să găsim întotdeauna interviuator și se solicita de la direcție o persoană” (IIA_9_OUP); „la noi erau doar doi care aveau certificate și trebuia ca și ei să poată să participe și dura”, (IIA_6_P).

Dificultăți de coordonare interinstituțională

Lipsa unui mecanism funcțional de coordonare între actorii implicați (procuror, polițist, psiholog, avocat, reprezentant legal) a generat întârzieri și dificultăți logistice în planificarea audierilor. Acest aspect reflectă absența unui protocol operațional standardizat la nivel raional/regional, care să faciliteze cooperarea multidisciplinară: „cea mai mare problemă a mea era să încep să sun pe toți să verific când ar putea fi stabilită audierea întotdeauna era găsirea unui interviuator” (IIA_10_OUP).

Insuficiența psihologilor disponibili

În mai multe raioane exista un singur psiholog disponibil, ceea ce limita capacitatea de a interveni

în timp util în cazuri multiple sau în perioadele de concedii. Situația s-a îmbunătățit parțial datorită parteneriatelor cu organizațiile nonguvernamentale, însă lipsa unei finanțări publice stabile rămâne o vulnerabilitate majoră: „în raion era doar un psiholog, și deseori erau probleme, când psihologul era plecat în concediu sau era implicat în alte activități. Situația a început să se îmbunătățească după ce au fost stabilite parteneriate cu organizațiile nonguvernamentale” (IIA_1_JI).

Spații de audiere inadecvate

În multe cazuri, spațiile utilizate pentru audierea copiilor nu corespundeau standardelor internaționale: camerele nu erau amenajate corespunzător, nu asigurau intimitatea, iar echipamentele tehnice (microfon, cameră video) erau deseori defecte sau inexistente. Acest fapt nu doar compromitea calitatea probelor, dar creștea riscul retraumatizării copilului: „era o cameră în care se țineau florile, nu se făcea înregistrarea video, doar audio, microfonul era defecte tehnice; Era destul de dificil să pregătești copilul, totul trebuia să se întâmple pe coridor” (IIA_19_I).

Probleme tehnice și de fiabilitate a înregistrărilor

Calitatea scăzută a echipamentelor tehnice a compromis, în unele cazuri, validitatea audierilor, fiind necesară repetarea acestora, ceea ce contravine standardelor de protecție a copilului și îl expune riscului de revictimizare: „La Judecătoria Bălți, înregistrările video și audio se făceau prin sistemul Femida pentru că, camera de vizualizare era o sală de ședințe în interiorul judecătoriei. Tehnica precum căștile, microfonul, erau într-o stare deplorabilă, nu puteai să te auzi, să vorbești” (IIA_19_I); „după finalizarea audierii copilului, am constatat că a fost salvată doar înregistrată video nu și audio din cauza unor probleme tehnice și a trebuit de repetat” (IIA_1_JI).

Din perspectiva copiilor victime și a reprezentanților legali ai acestora, provocările sesizate la audieri pot fi sistematizate, după cum urmează:

Lipsa informării: Copiii nu cunoșteau cine se afla în camera alăturată și de ce nu vedeau persoanele care le adresau întrebări. Lipsa unei pregătiri prealabile și a transparenței creează confuzie și nesiguranță.

Audiere repetată: Deși copilul fusese audiat în condiții speciale, acesta a fost ulterior convocat din nou, în afara cadrului protejat, ceea ce a generat anxietate severă, mai ales în cazul copiilor care se temeau de contactul cu persoane de sex masculin: „Ea avea frică când vedea un bărbat. Nu am dat voie să fie față în față” (IIA_22_P).

Examinarea medico-legală

Examinarea medico-legală este inevitabilă în procesul de investigare și probare a infracțiunilor comise împotriva copiilor, în special în cazurile de violență fizică și sexuală. Dincolo de relevanța juridică, examinarea medico-legală poate avea un impact direct asupra sănătății fizice și psihologice a copilului, permițând identificarea precoce a nevoilor medicale și oferirea intervențiilor terapeutice specializate. Ea trebuie realizată într-un mod care să minimizeze riscul de revictimizare și retraumatizare, în acord cu principiile justiției prietenoase copilului, cum ar fi interesul superior al copilului, respectarea demnității și participarea acestuia în proces.

Profesioniștii chestionați în privința dificultăților întâmpinate în procesul sau în legătură cu examinarea medico-legală a copiilor victime/martori ai infracțiunilor au conturat o serie de provocări care pot fi sistematizate, după cum urmează:

Lipsa experților medico-legali

Situația descrisă reflectă o încălcare indirectă a obligației statului de a asigura accesul egal la justiție și la servicii de protecție, stipulată în art. 19 din Convenția ONU și în Directivele europene relevante. Imposibilitatea de a efectua examinarea medico-legală local, în timp util și cu profesioniști instruiți, compromite procesul probatoriu, crește riscul de retraumatizare și afectează calitatea urmăririi penale.

Practicienii au susținut că se confruntă cu dificultăți în organizarea examinării medico-legale din cauza că nu în toate localitățile există specialiști: „Identificarea expertului reprezintă o provocare care implică mai multe eforturi: planificarea realizării acțiunii, organizarea deplasării în raioanele vecine, noi expertiza medico-legală o efectuăm în altă localitate, noi nu avem experți, nu știu de ce nu avem, asta trebuie de adresat la medicina legală la Chișinău sau la Ministerul Sănătății” (IIA_4_P); „era medic legist la Sângerei, acum nu mai există, el e la pensie, nu avem medic legist, atunci îi trimitem, ori la Bălți, ori la Florești, iată, raionul Sângerei lucrează cu medicul legist din Florești, o perioadă a fost și la Telenești, adică, pe loc nu-i” (IIA_7_P).

Insuficiența experților medico-legali de gen feminin

În contextul infracțiunilor cu caracter sexual, prezența unui expert de sex feminin este esențială pentru a garanta demnitatea și consimțământul informat al copilului. Practicienii susțin că sunt impuși de situație să caute soluții de alternativă atunci când situația impune prezența unui expert de gen feminin: „au fost multe cazuri când fetele refuzau examinarea medicală ginecologică de un bărbat, noi întocmim refuzul informat care este semnat de reprezentantul legal al copilului, nu putem examina dacă copilul refuză. Motivele invocate – motive personale frica și rușinea” (IIA_17_ML); „dacă vorbim de gen, din start, pentru un copil se preferă a fi o doamnă dar în Bălți nu este doamnă și atunci cu medicul legist din Florești decât, dacă doamna acceptă” (IIA_10_OUP); „examinam medical în incinta secției medico-legale a Centrului de medicină legală Edineț, infracțiunile sexuale le examinăm în secția ginecologie a spitalului raional Edineț” (IIA_17_ML); „am mers la ginecolog care era o doamnă, ca să nu fie ulterior careva probleme, întrebări, poate să se simtă ea (victima) incomod... se iau în considerație momentele date” (IIA_8_OUP).

Întârzierea examinării medico-legale

Adresarea tardivă duce la pierderea probelor fizice și compromite șansa copilului de a beneficia de o anchetă eficientă. Potrivit Convenției de la Lanzarote, anchetele trebuie să fie realizate fără întârzieri nejustificate, ceea ce impune intervenții prompte, inclusive examinări medicale în regim de urgență.

Practicienii au conturat drept provocare în procesul de documentare dislocarea tardivă a situației de abuz: „cu părere de rău sunt multe cazuri când are loc adresarea tardivă, vin copii peste o lună, peste jumate de an. Au fost multe cazuri când s-au adresat tardiv, copii sunt copii și când cineva din apropiați comite abuz față de ei, lor le este frică, copilul este mituit, amăgit să nu spună la nimeni despre abuz. Dar cea mai mare problemă este că copii ajung târziu și e greu se dovedit ceva, nu dar acest fapt nu e legat de vinovăția OUP” (IIA_16_ML); „cineva spune că el a fost abuzat însă vătămarea corporală nu e, însă asta nu înseamnă că el nu a fost abuzat, sau nu a primit vătămrile, sau s-a adresat târziu la medic și vătămarea respectivă s-a lecut” (IIA_1_JI).

Documentarea insuficientă/necalitativă a altor specialiști

Documentarea incorectă a primelor constatări medicale limitează relevanța expertizei și afectează actul de justiție. Conform standardelor PROMISE și recomandărilor Consiliului European, utilizarea formularelor standardizate, instruirea comună a specialiștilor și lucrul în echipe multidisciplinare sunt elemente esențiale pentru prevenirea acestor erori.

Practicienii notează cât de important ca în cauzele penale cu implicare copiilor victime/martori să fie atrași profesioniștii specializați ca ulterior să nu apară neclarități la documentare sau la acțiunile întreprinse de predecesori: „*dificultatea când nu este completată fișa, prima fișă la examinarea copilului și deseori, foarte frecvent, mai că peste un caz ea nu este completată corect sau nu este completată în deplin la dimensiuni de leziuni și atunci apar dificultate că legistul nu poate să se expună în privința leziunilor sau în privința prezenței abuzului sexual că nu sunt descrise să admitem eliminările; când spre exemplu materialul este acumulat de un ofițer de sector, el îl duce, îi face îndreptarea la copil...medicul de gardă completează și deja după ridicăm fișa asta și dispunem expertiză, păi iată, toate momentele specifice nu sunt reflectate în fișă și atunci...d-lui (expertului) îi este complicat. De aceea noi intervenim chiar și spunem - când e copil- să intervină ofițerul de urmărire penală pentru că el din start ia copilul și noi avem legătură cu medicii legiști care cel puțin o să îl examineze sau noi o să ne ducem pe la ginecologi pentru copii și o să preleveze toate probele și noi din start știm că o să fie cât de cât acumulat corect*” (IIA_10_OUP).

Dificultăți în stabilirea contactului cu copilul în procesul de examinare medico-legală

Necesitatea unei abordări blânde, empatică și adaptate vârstei copilului este fundamentată în toate ghidurile internaționale privind justiția prietenoasă copilului. Absența personalului format în comunicarea cu copiii, lipsa suportului psihologic în prealabil și inexistența unor protocoale standardizate de obținere a consimțământului afectează negativ participarea copilului în proces și cresc riscul retraumatizării.

Practicienii susțin că depun toată diligența în a stabili un bun contact cu copilul și a le explica acțiunile ce urmează a fi întreprinse pentru a reuși să obțină acordul acestora și să-l examineze corporal, adoptă o atitudine răbdătoare și se bazează pe abilitățile proprii de convingere a copiilor: „*sunt diferite situații, copilul minor poate să fie și de 17 ani care au atitudine mai clară și se comportă și ei normal, intră în situație, dar sunt și copii cu care trebuie mai atent de activat cu ei... minorul se temea de reacția mamei, spaimă poate, sau rușine, nu cunosc dar a fost mai dificil de organizat careva acțiuni cu minorul în cauză*” (IIA_9_OUP); „*când copilul este adus de părinte este puțin mai retras copilul se jenează să vorbească, să comunice unele aspecte, nouă ne este dificil să discutăm, încercăm să vorbim și cu copilul și cu părintele, a fost necesar să fac uz de anumite tehnici de convingere*” (IIA_16_ML); „*am avut așa cazuri, presupus act de viol, fata nu dorea să fie examinată, dar până la urmă minora a fost convinsă ca să fie supusă, până la urmă s-a constatat că nu au fost acțiuni de viol și dumneai de asta și nu dorea ca să fie supusă examinării, nu era atât factorul că o să fie intimidată în cadrul examinării date, dar erau niște consecințe că nu a avut loc însăși faptul și de asta mai mult nu dorea examinarea. Minorii nu înțeleg, nu percep la o vârstă lor cât e de serios a sesiza un caz de viol, uneori fac din răzbunare, poate să facă din inconștiență și am avut așa un caz*” (IIA_4_P).

Evaluarea psihologică

Evaluarea psihologică contribuie la conturarea intervențiilor necesare pentru protecția și sprijinul copilului, inclusiv în context judiciar. Cu toate acestea, realitățile din practică indică un șir de disfuncționalități care slăbesc semnificativ eficiența și credibilitatea acestei intervenții, afectând în mod direct drepturile copilului. Profesioniștii chestionați au conturat o serie de provocări în privința dificultăților întâmpinate în procesul sau în legătură cu evaluarea psihologică a copiilor victime/martori ai infracțiunilor, care pot fi sistematizate după cum urmează:

Lipsa reglementărilor legale privind evaluarea psihologică

Practicienii chestionați au specificat că din cauza că nu există prevederi normative care să stipuleze

cine și în ce condiții pot realiza astfel de evaluări psihologice, în practică se creează confuzii privind legalitatea acestora: „deseori aceste sunt realizate de organizațiile nonguvernamentale, dar trebuie să fie făcută de experți în domeniu, autorizați anume de către Ministerul sănătății” (IIA_12_PS); „în cazul în care nu este specificat, se solicită foarte des nemijlocit la organizațiile neguvernamentale din teritoriul nostru, este psiholog care a făcut cursuri de psihologie specializată” (IIA_4_P).

Recunoașterea Raportului de evaluare psihologică în calitate de mijloc de probă

O dificultate frecventă semnalată de practicieni constă în acceptarea limitată a raportului psihologic ca probă în procesul penal. Chiar și atunci când este realizat de un specialist bine pregătit, dar care nu are statut de expert judiciar, raportul este perceput mai curând ca opinie consultativă: „evaluarea psihologică este întocmită de către un psiholog specializat, dar care nu este expert judiciar, deseori, pentru ca această opinie a specialistului să fie probă, el trebuie să depună declarații” (IIA_6_P); *evaluarea psihologică nu este prevăzută ca mijloc de probă directă ca și raportul de expertiză psihiatrico-psihologică care să poată sta la baza hotărârii instanței de judecată, fiind calificate ca și opinii ale specialistului*” (IIA_8_OUP).

Disponibilitatea redusă a serviciilor de evaluare psihologică

O altă problemă raportată ține de lipsa serviciilor specializate de evaluare psihologică. Această carență duce la întârzieri în acordarea sprijinului necesar, afectează calitatea urmăririi penale și poate contribui la agravarea stării psiho-emoționale a copilului. Accesul echitabil la evaluări calificate nu poate fi tratat ca un aspect secundar, ci trebuie să fie parte integrantă a sistemului de protecție a copilului: „cu părere de rău sunt insuficiente serviciile, serviciile acestea sunt necesare de a fi dezvoltate” (IIA_15_PS).

Din perspectiva copiilor victime și a reprezentanților legali ai acestora, provocările sesizate de ei în legătură cu evaluarea psihologică pot fi sistematizate, după cum urmează:

Informarea insuficientă a copiilor și reprezentanților legali

Datele colectate indică o lipsă de claritate în comunicarea dintre specialiști și familii cu privire la scopul evaluării psihologice. Părinții declară că nu au înțeles exact de ce copilul a fost trimis la psiholog, iar copiii nu au fost consultați sau pregătiți pentru această interacțiune: „noi ne duceam o dată în ceva timp și mergeam cu ea la psiholog, cred că pentru asta” (IIA_22_P).

Lipsa de informare poate să afecteze încrederea în profesioniști și reducerea calității participării copilului în proces. Informarea adecvată, adaptată vârstei și nivelului de dezvoltare al copilului, este un drept, nu o opțiune.

Expertiza psihiatrico-psihologică

Expertiza psihiatrico-psihologică, spre deosebire de evaluarea psihologică, are un statut juridic clar în cadrul procesului penal, fiind dispusă de organul de urmărire penală sau instanță și recunoscută ca mijloc de probă oficial. Totodată, ea implică o abordare interdisciplinară, realizată de echipe mixte (psiholog–psihiatru), cu scopul de a determina starea psihică a copilului, nivelul de discernământ, capacitatea de a depune mărturie și efectele psihotraumatice ale infracțiunii.

Datele din teren arată că, în practică, procesul de solicitare, realizare și valorificare a acestor expertize este adesea inefficient și contrar principiilor justiției prietenoase copilului.

Provocările identificate de specialiști în legătură cu dispunerea, realizarea și instrumentare în calitate de probă în procesul penal a expertizelor judiciare psihologo-psihiatrice în privința copiilor victime/martori ai infracțiunilor sunt:

Lipsa specialiștilor: un blocaj structural major

Respondenții au evidențiat deficitul cronic de specialiști care pot realiza expertize psihiatrico-psihologice ale copiilor, ceea ce determină liste de așteptare inacceptabil de lungi și întâzieri majore în procesele penale. Situația este agravată de concentrarea resurselor umane în câteva centre din țară, ceea ce limitează dramatic accesul copiilor la expertiză într-un termen rezonabil: *„deci noi când numim o expertiză psihiatrico-legală - atunci e altceva, când e vorba de psihiatrico-psihologică - atunci este un rând foarte mare la instituția de psihiatrie nr.4, la Bălți și ei motivează faptul că este un singur psiholog, nu avem specialiști, unii lucrează și la Chișinău, așa-i, așa motivează”* (IIA_7_P).

Această carență contravine angajamentelor statului de a asigura justiție promptă și accesibilă copiilor, prevăzute atât în Convenția ONU privind Drepturile Copilului, cât și în Directiva 2012/29/UE privind drepturile victimelor.

Durata excesivă a procesului de expertizare

Tergiversarea efectuării expertizelor psihiatrico-psihologice în cauzele penale cu implicarea copiilor constituie o problemă de ordin sistemic, semnalată constant de practicieni: *„la noi este o problemă mare cu efectuarea expertizei psihiatrico-psihologice, deoarece trebuie să așteptăm rezultatele aproape jumate de an, astfel nu putem lua o decizie pe dosar în lipsa acestei expertizei”* (IIA_9_OUP); *„ele sunt binevenite, dar toate sunt binevenite la timpul lor, dar nu peste un an și nu peste doi cum se practică”* (IIA_10_OUP); *„de la momentul dispunerii expertizelor de către ordonator până la momentul recepționării Raportului de expertiză durează o perioadă de timp de la minim 6 luni - la peste un 1 an, un an și jumătate”* (IIA_7_P); *„durata efectuării expertizelor afectează negativ desfășurarea urmăririi penale în general, suferă și rezultatele anchetei deoarece trece o perioadă mare de timp”* (IIA_7_P);

În cazurile ce vizează infracțiuni grave comise asupra copiilor, astfel de întâzieri pot conduce la pierderea caracterului operativ al probelor, la slăbirea coerenței urmăririi penale și chiar la eliberarea inculpaților din arest din cauza expirării termenelor maxime de detenție preventivă: *„nimereste pe dosar o persoană arestată, asta chiar este o problemă pe motiv că noi nu putem să-l ținem sub arest dacă infracțiunea chiar legată cu minori și e deosebit gravă, excepțional de gravă, mai mult de 12 luni, dar expertiza durează și când să examinezi, practic eu risc să nimeresc sub perioada de 12 luni și peste 12 luni să elibereze inculpatul. Să fi fost un timp redus pentru a emite raportul respectiv de expertiză, de exemplu nu mai mult de 2-3 săptămâni”* (IIA_1_JI).

Pe lângă implicațiile juridice, această prelungire nejustificată a procedurii poate amplifica suferința psihologică a copilului, care rămâne blocat într-un proces incert și expus continuu stresului asociat anchetei.

Calitatea rapoartelor de expertiză judiciară

Deși multe dintre evaluările psihiatrico-psihologice sunt apreciate de practicieni, există și exemple care ridică semne de întrebare privind superficialitatea evaluării, lipsa individualizării concluziilor și chiar suspiciuni de copy-paste. Astfel de practici subminează credibilitatea actului de justiție și pot duce la decizii eronate: *„un caz de-al meu de violență în familie, uitați-vă am dispus expertiza psihiatrico psihologică care a durat fix 2 ani, ca la urmă concluzia să o dea și pe mama și pe fată identic, ele au fost copiate, numai s-a schimbat familia în concluzie că persoana x și persoana y, concluzia nu putea să fie la una și aceeași, la mamă și la copil identică, eu nu am înțeles până la urmă care a fost necesitatea, eu m-am gândit că o să fie cu totul altă concluzie și o să fie o expertiză cât de cât clară”* (IIA_6_P); *„am avut un caz în care am constatat rapoarte cu conținuturi similare, fără a fi transpuse particularitățile individuale ale fiecărei persoanei expertizate”* (IIA_10_OUP).

Din relatările părinților și ale copiilor reiese că, adesea, expertiza este percepută ca o reexaminare inutilă și epuizantă, mai ales atunci când copilul a trecut deja prin evaluări anterioare. Lipsa coordonării interinstituționale și lipsa unui traseu clar al copilului în sistemul de justiție contribuie la suprapuneri inutile și la expunerea repetată a copilului la interviuri cu caracter investigativ: „*copilul și așa era traumat, prea multă întinsătură pe copil, nu destul cât a fost purtat și prin ce au trecut ei...e stresant*” (IIA_22_P).

Asistența juridică

Asistența juridică acordată copiilor victime sau martori în cauzele penale este un element esențial al justiției prietenoase copilului, garantat atât de legislația națională, cât și de standardele internaționale. Codul de procedură penală al Republicii Moldova prevede expres dreptul la apărare și obligația autorităților de a asigura participarea apărătorului în cauzele în care partea vătămată este minor. În același timp, cadrul european - prin Directiva 2012/29/UE - obligă statele să asigure acces efectiv, de calitate și adaptat vârstei la servicii de reprezentare juridică pentru copii.

Cu toate acestea, datele din cercetare relevă o serie de disfuncționalități semnificative în acordarea și exercitarea efectivă a acestui drept în practică. Profesioniștii chestionați în privința dificultăților întâmpinate în procesul sau în legătură cu asistența juridică a copiilor victime/martori ai infracțiunilor au conturat o serie de provocări, care pot fi sistematizate după cum urmează:

Diferențe semnificative în calitatea prestației avocaților

Un aspect frecvent menționat de practicieni este variația semnificativă în implicarea și competența avocaților, în funcție de modul în care aceștia sunt contractați. Avocații desemnați prin sistemul de asistență juridică garantată de stat sunt adesea percepuți ca fiind mai puțin activi sau dedicați decât cei contractați direct de familie sau de organizații neguvernamentale: „*depinde deja de la avocat la avocat; diferența poate să existe la o anumită etapă...poate aceștia pe bază de contract, motivează mai specific prejudiciul material, moral...*” (IIA_4_P).

Reprezentarea juridică a copilului victimă de către avocat poate fi determinată de prestația reprezentantului organului de urmărire penală, în special în situațiile în care de reprezentanții legali ai copiilor nu dețin suficiente cunoștințe juridice și nu sunt informați despre dreptul copiilor de a fi asistați de un avocat, iar reprezentanții organului de urmărire penală solicită selectiv, din motive neclare, asigurarea avocatului din oficiu.

Lipsa unui mecanism unitar de garantare a asistenței juridice pentru copii

Cercetarea evidențiază o aplicare selectivă și arbitrară a obligației de a desemna un avocat pentru copil, în mare parte în funcție de inițiativa ofițerului de urmărire penală. Această practică denotă lipsa unor proceduri clare și unitare între raioane și creează confuzie instituțională cu privire la responsabilitatea efectivă a solicitării asistenței juridice.

Analiza interviurilor aprofundate realizate cu practicienii din diferite domenii denotă situația potrivit căreia, copiii nu au beneficiat de asistență juridică din cauza că nu s-a determinat cu exactitate cine ar fi responsabil de garantarea acestui drept: „*acest fapt cred că depinde mai mult de ofițerul de urmărire penală. Ofițerul de urmărire penală solicită la CNJGS desemnarea unui avocat pentru copii, iar eu ca procuror nu mi-am pus niciodată întrebarea de ce pentru unii copii este solicitare la CNJGS privind desemnarea unui avocat, dar pentru alții nu s-a solicitat avocat de la CNJGS, cred că asta depinde mai mult de ofițerul de urmărire penală*” (IIA_5_P); „*acest fenomen era diferit în diferite raioane. De exemplu, în raionul Edineț era mereu prezent avocatul care reprezenta interesele copiilor atât victime, cât și martori ai violenței. În Bălți era cu totul altă situație, nu era asigurat un avocat*

care ar reprezenta interesele copiilor victime/martori ai violenței, existau multe cazuri în care copiii nu erau reprezentați” (IIA_19_I).

Din perspectiva copiilor victime și a reprezentanților legali ai acestora, provocările sesizate de ei în legătură cu examinarea medico-legală pot fi sistematizate, după cum urmează:

Lipsa de informare a copiilor și a reprezentanților legali

Datele calitative arată că unii copii și părinți nu au fost informați despre dreptul de a beneficia de avocat pe parcursul urmăririi penale sau în instanță. Neinformarea sau minimalizarea acestui drept de către reprezentanții autorităților afectează capacitatea copilului de a înțelege și exercita propriile drepturi, creează dependență nejustificată față de procuror și încalcă dreptul la o apărare efectivă și independentă.

Din discuția cu supraviețuitoarea violenței se poate deduce că aceasta nu a fost informată corespunzător că are dreptul la asistență juridică: *„eu am fost audiată prin video, deoarece eram minoră și atunci avocat nu am avut, doar psihologul cu mine a lucrat, până în ziua de azi, se primește că acum tot merge judecata și avocat nu am, am numai procurorul care mă ajută. Acuma încă durează, nu am avut și nu am avocat. Da, eu cu procurorul m-am consultat dacă trebuie sau nu și el mi-a spus că până când nu trebuie, dacă ceva - o să îmi spună când o să trebuiască. Nu știu, eu nici nu m-am gândit că să am...nu am știut că o să fie mai greu cu dânsul sau mai ușor, pe mine procurorul m-a susținut”* (IIA_20_V).

Lipsa de informare diminuează protecția procedurală a copilului, afectează echilibrul procesului penal și subminează exercitarea efectivă a dreptului la apărare, garantat de legislația națională și instrumentele internaționale privind drepturile copilului.

Reprezentarea legală

Reprezentarea legală a copilului în procesul penal este un mecanism-cheie de protecție procedurală, menit să garanteze că interesul superior al copilului este apărat constant în cadrul tuturor etapelor procesuale.

Profesioniștii chestionați în privința dificultăților întâmpinate în procesul sau în legătură cu reprezentarea legală a copiilor victime/martori ai infracțiunilor au conturat o serie de provocări, care pot fi sistematizate după cum urmează:

Lipsa de înțelegere a rolului de reprezentant legal

Mulți reprezentanți legali, fie că sunt părinți, tutori ori specialiști din cadrul autorităților tutelare, nu înțeleg pe deplin natura și responsabilitățile rolului lor în procesul penal.

Practicienii chestionați în legătură cu aspectul de reprezentare legală al copiilor în procedurile judiciare au subliniat că reprezentanții legali, de cele mai multe ori, nu dispun de cunoștințe juridice și se orientează greu în procedurile legale: *„noi explicăm drepturile, obligațiile, dar calitatea depinde de cultura juridică a persoanei, ei vin stau într-un colț și ascultă, noi încercăm să le stărnim interesul, dar mă rog... Eu înțeleg că rolul principal în apărare îl am eu ca procuror și deja apărătorul”* (IIA_5_P); *„părinții vă spun că sunt mai mult social-vulnerabili, nu știu cum... parcă ar fi mai indiferenți, nu știu de ce așa, mie mi s-a creat așa o impresie”* (IIA_11_A); *„nici părintele, nici reprezentantul din partea autorității tutelare nu înțeleg rolul lor de reprezentare a intereselor copilului în acest proces de audiere, pentru că ei asistau, erau foarte confuzi, nu înțelegeau, nu adresau întrebări dacă observau ceva, ei pur și simplu asistau pasiv la procesul de audiere, rolul activ al lor lipsește cu desăvârșire”* (IIA_19_I).

Diferențe în calitatea reprezentării în funcție de profilul persoanei

Cei chestionați au sesizat că, în practică, prestața și implicarea variază în funcție de cine exercită rolul de reprezentant legal. Reprezentanții autorităților tutelare sunt, în unele cazuri, mai activi și mai bine pregătiți decât părinții biologici, mai ales atunci când aceștia sunt social-vulnerabili sau slab implicați: „calitate destul de bună, fiindcă sunt lucrători calificați, în destul de calificați și acordă asistența necesară copilului, eu nu aș spune că nu-și dau interesul,” (IIA_6_P); „chiar mi-a plăcut cum a lucrat autoritatea tutelară, mai mult autoritatea tutelară se zbate să fie totul făcut, totul respectat, se implică emoțional chiar cu copiii” (IIA_11_A).

Reprezentanții autorităților tutelare susțin că își îndeplinesc atribuțiile conștiincios, cu responsabilitate și cu grijă manifestată față de copii pe care îi reprezintă: „noi apărăm drepturile, dar noi nu știm cum ar proceda părinții ca reprezentant legal, dar haideți să spunem că autoritatea tutelară reprezintă interesele copilului cu mai mare interes decât le reprezintă părintele care are grijă de copil” (IIA_15_PS); „și copilul este altfel, vorbește sincer, nu este influențat, și așa... deci cu bună credință el face declarațiile acestea” (IIA_12_PS).

Informarea insuficientă a reprezentanților legali despre cauză

Un alt obstacol major ține de faptul că reprezentanții autorităților tutelare sunt adesea contactați cu doar 1-2 zile înainte de audiere și fără detalii suficiente despre dosar. În lipsa acestor informații, ei nu pot pregăti o reprezentare adecvată și nu pot anticipa riscurile sau nevoile de protecție ale copilului. Accesul restricționat la datele esențiale despre copil, sub pretextul protecției datelor cu caracter personal, devine un factor care blochează exact exercitarea rolului de apărător al interesului superior al copilului.

Un specialist din domeniu a menționat că este informat „practic undeva cu 2-3 zile înainte, prin poșta electronică, dar mai mult prin telefon, fără să ne zică toate detaliile” (IIA_12_PS).

În alte cazuri, dificultățile au fost și mai mari, în special atunci când copilul provenea din alt raion: „au fost cazuri când noi nu cunoșteam nimic despre copil, când este vorba de un copil care este din altă localitate... se deplasează asistentul social sau specialistul jurist să fie prezent fără careva informații” (IIA_15_PS).

Această lipsă de informații prealabile afectează și capacitatea reprezentantului de a susține poziția copilului în instanță, inclusiv cu privire la istoricul de vulnerabilitate. Astfel, profesionistul a subliniat: „noi mergem în instanța de judecată ca să prezentăm drepturile copilului, dar cu părere de rău nu avem informații despre situație... din cauza legii privind nedivulgarea datelor cu caracter personal avem dificultăți, chiar și să prezentăm un argument precum că uitați-vă că copiii sunt neglijăți sau că anterior au fost la evidență ca și consumatori sau la medic” (IIA_15_PS).

Această lipsă de acces la informații relevante compromite în mod direct calitatea reprezentării legale și contravine scopului prezenței unui reprezentant legal activ și informat în procedurile penale cu minori.

Dificultăți logistice legate de participarea la acțiunile procesuale

Participarea fizică la acțiunile de urmărire penală sau la ședințele de judecată este uneori limitată de bariere logistice, mai ales pentru reprezentanții din autoritățile tutelare. Deplasările în afara localității, lipsa unui mijloc de transport sau durata lungă a procedurilor pot împiedica prezența efectivă, ceea ce afectează dreptul copilului la o reprezentare continuă și coerentă.

Un profesionist din sistem a relatat în acest sens: „dificultate cu transportul, dacă judecata se efectua pe teritoriul raionului Ocnița, probleme nu erau, dar luând în considerare că la noi sunt

numai doi judecători și dacă unul a fost judecător de instrucție și a fost persoana audiată, iar al doilea în concediu, înseamnă că dosarul se muta sau la Dondușeni sau la Edineț, și iată anume deplasarea ca reprezentant de la Ocnița până la Dondușeni sau până la Edineț, considerați că sunt 40 de km încolo, 40 înapoi... să te duci cu autobuzul, să vii înapoi cu autobuzul, sunt câteva dificultăți” (IIA_12_PS).

Aceste limitări logistice reduc considerabil capacitatea reprezentantului legal de a susține copilul în toate etapele procesului, în special atunci când este vorba de copiii în situații vulnerabile care necesită protecție juridică constantă și personalizată.

Din perspectiva copiilor, prezența reprezentantului legal este adesea percepută ca formală, distantă și lipsită de implicare personală.

Reprezentarea formală și lipsa unei relații de încredere cu copilul

Din perspectiva copilului, reprezentarea legală nu înseamnă doar prezența fizică a unui adult în sala de judecată, ci presupune și existența unei relații de sprijin, încredere și înțelegere. Atunci când reprezentantul legal este desemnat fără o întâlnire prealabilă, fără o minimă comunicare sau fără a construi o relație umană cu copilul, acesta nu reușește să devină o persoană de referință sau de sprijin real.

În lipsa unei conexiuni autentice, copilul nu se simte protejat și nu are siguranța că interesele sale sunt cu adevărat apărute. Această situație este ilustrată de relatarea unei supraviețuitoare a violenței, care descrie o experiență distantă și confuză:

„Se primește că de la consiliu am o persoană... când mă întrebau le răspundeam ce nu trebuia eu să răspund, se primește că reprezentantul meu spunea că nu trebuiește răspunsul, dar așa cum eu nu tare înțeleg în chestiile acestea, eu nu știu cum trebuiește să fie... eu nu o știu pe doamna, nu o știam bine, ne-au reprezentat, mi-au spus că ea o să fie reprezentant legal, am înțeles că ea este de la lege... de la consiliu, că a fost până cât eram minoră, eu de 2 ori am fost la judecată și pe urmă eu nu am mai fost la judecată, am înțeles că în locul meu a fost persoana dată” (IIA_20_V).

Această mărturie scoate în evidență nu doar lipsa comunicării între copil și reprezentantul său legal, ci și absența unei relații de încredere care să-i ofere copilului sentimentul că este protejat, sprijinit și înțeles pe parcursul unui proces juridic adesea confuz și dificil.

Reprezentarea eficientă presupune mai mult decât o formalitate - presupune implicare activă, empatie și construire de relații.

Asistența psihologică în criză

Potrivit standardelor internaționale, copilul victimă are dreptul de a beneficia de sprijin psihologic prompt, gratuit și adaptat nevoilor sale, ca parte a răspunsului multidisciplinar la infracțiunile care îl implică. În practică, însă, datele colectate relevă lipsuri majore în asigurarea accesului real și echitabil la acest tip de suport.

Profesioniștii chestionați în privința dificultăților întâmpinate în procesul sau în legătură cu referirea/acordarea copiilor victime/martori ai infracțiunilor a asistenței psihologice au reliefat o serie de provocări, care pot fi sistematizate după cum urmează:

Lipsa serviciilor specializate

Un obstacol structural major este absența serviciilor specializate care să asigure intervenția psihologică în regim de urgență. Profesioniștii intervievați indică faptul că, în multe teritorii, nu

există centre sau structuri care să răspundă prompt și adecvat nevoilor copiilor victime:
„Nu sunt centre care ar putea să le acorde acelor copii o oricare susținere, de realizat careva activități pentru acești copii” (IIA_13_PS).

Această lipsă de infrastructură face imposibilă organizarea unor intervenții rapide, coordonate și bazate pe expertiză în lucrul cu trauma la copil, ceea ce poate duce la agravarea simptomatologiei emoționale și la dezvoltarea unor efecte psihologice negative de lungă durată.

Neconștientizarea importanței asistenței psihologice în situație de criză

Pe lângă lipsa serviciilor, există o neglijare frecventă a nevoii de sprijin psihologic imediat în cadrul sistemului judiciar. Unii profesioniști din justiție nu consideră evaluarea stării emoționale a copilului ca fiind o prioritate sau o responsabilitate proprie, ci o lasă pe seama altor structuri: *„Nu, nu am făcut din motiv că pe majoritatea dosarelor deja vine reprezentantul de la asistență socială și deja ei sunt destul de informați” (IIA_1_JI).*

Această delegare informală și lipsa unui protocol clar privind identificarea copiilor în criză emoțională reflectă o abordare fragmentată și pasivă, care lasă copilul fără sprijin tocmai în cele mai vulnerabile momente ale procesului.

Inexistența standardelor de calitate în acordarea sprijinului psihologic

Chiar și în situațiile în care se încearcă oferirea unui anumit tip de sprijin, calitatea acestuia este adesea nesatisfăcătoare. Mulți specialiști semnalează faptul că intervențiile sunt efectuate de personal nepregătit corespunzător, cum ar fi psihopedagogi sau alți actori din sistemul educațional și nu de psihologi clinicieni formați pentru a lucra cu copii traumatizați: *„Lucrăm, cum am mai spus, cu psihopedagogi, dar știți, nu era o calitate foarte înaltă pentru că într-adevăr este nevoie de un psiholog calificat care să cunoască cum să lucreze cu așa copii, este foarte dificil de lucrat pentru că sunt cazuri dificile” (IIA_14_PS).*

Această lipsă de expertiză specifică poate duce la intervenții inadecvate, care nu doar că nu ajută copilul, dar pot chiar înrăutăți starea acestuia prin abordări greșite sau neadaptate nivelului său de înțelegere și trăire emoțională.

Din perspectiva beneficiarilor direcți - copiii victime și reprezentanții lor - se conturează două tipuri de obstacole suplimentare: lipsa de informare despre existența și disponibilitatea serviciilor psihologice și subestimarea propriei suferințe emoționale.

O mamă, victimă și ea a violenței, a relatat că nu a știut că poate cere sprijin psihologic și că s-a bazat doar pe tratament medicamentos, fără ca familia să beneficieze de o abordare psihologică adecvată: *„Nu, de asistență psihologică (de criză) nu am beneficiat, noi primeam medicamente și deja știam ce medicamente, dar starea de sănătate și a fetei, și a mea s-a înrăutățit, totul era de la stres, așa spuneau medicii” (IIA_22_P).*

O altă supraviețuitoare a declarat că, deși trecea printr-o perioadă dificilă, nu percepea în acel moment că ar avea nevoie de consiliere psihologică: *„Cum să vă spun eu, îmi era greu să spun prin ce am trecut, dar eu mă linișteam, nu eram așa într-o stare că chiar gata trebuiește (psiholog), a fost totul în limită” (IIA_20_V).*

Aceste declarații indică o combinație între lipsa de cunoaștere și de negare a suferinței, specifică multor situații post-traumatice netratate, unde sprijinul psihologic devine nu doar necesar, ci vital pentru prevenirea efectelor pe termen lung.

Aplicarea măsurilor de protecție

Măsurile de protecție a copilului în procesul penal au rolul de a preveni expunerea repetată la traumă, intimidare, influențare sau punerea în pericol a acestuia. Autoritățile au obligația de a acționa proactiv pentru garantarea siguranței copilului pe durata întregului proces judiciar. Cu toate acestea, datele din cercetare relevă necorelări grave între obligațiile legale și realitatea din teren.

Profesioniștii chestionați în privința dificultăților întâmpinate în procesul sau în legătură cu aplicarea măsurilor de protecție au reliefat o serie de provocări, care pot fi sistematizate după cum urmează:

Aplicarea tardivă a măsurilor de protecție

Unul dintre cele mai grave obstacole semnalate de practicieni este aplicarea întârziată a măsurilor de protecție, chiar și în situații în care copilul locuiește în aceeași gospodărie cu agresorul. În unele cazuri, măsurile au fost luate doar după audierea copilului, expunându-l inutil la risc psihologic și la potențiale influențe sau intimidări.

Un profesionist a relatat o astfel de situație: „*Mama trăia cu copiii în casa abuzatorului, noi am făcut audierea, dar până la audiere copilul trăia acolo, nu a fost scos, ordin de restricție față de abuzator nu a fost pus și familia asta s-a reîntors tot în casa lui. Evident că copilul nu era liber în ceea ce povestea, evident că se simțea momentul ăsta că s-a discutat ce nu trebuie să spună*” (IIA_18_I). Această întârziere a intervenției compromise nu doar siguranța copilului, ci și calitatea probelor și a mărturiei sale, slăbind fundamentul procesului judiciar.

Neîndeplinirea obligației de solicitare a măsurilor de protecție

În alte cazuri, profesioniștii din sistem au omis complet să solicite aplicarea măsurilor de protecție pentru copil, chiar și atunci când circumstanțele justificau o astfel de acțiune. Această omisiune poate reflecta lipsa unei culturi instituționale de protecție, lipsa de claritate privind responsabilitățile sau pur și simplu neglijență.

„*Au fost cazuri când se solicită aplicarea măsurilor de protecție față de mamă, nu erau copiii vizați separat, dar noi extindeam deja și pe copii aceste măsuri*” (IIA_2_JDC), a menționat un judecător. Într-un alt caz: „*Minorul urma să fie luat din familie, dar nu au făcut nimic*” (IIA_4_P).

Iar într-o situație extremă, neglijarea interesului copilului a devenit evidentă abia după intervenția autorității judiciare: „*Am avut caz când s-a solicitat aplicarea arestului față de mama copiilor care și-a omorât soțul și nu înțelegeam cu cine au rămas copiii acasă, și prin urmare am pus în sarcina poliției să informeze autoritatea tutelară*” (IIA_1_JI).

Aceste exemple indică nevoia stringentă de proceduri clare, automatizate, care să nu depindă exclusiv de inițiativa individuală a unor actori izolați din sistem.

Lipsa de informare a copilului sau reprezentantului legal

Din perspectiva copilului victimă, măsurile de protecție pot părea absente sau ineficiente atunci când nu sunt însoțite de comunicare adecvată. Copilul nu doar că trebuie protejat, dar trebuie să *înțeleagă* că este protejat. Lipsa acestei comunicări sporește anxietatea și sentimentul de nesiguranță.

Un copil a relatat: „Eu nu am știut și am simțit neliniște, mă străduiam ca eu să nu o văd și ea să nu mă vadă pe mine” (IIA_20_V). Această mărturie exprimă în mod direct eșecul intervenției nu doar în plan procedural, ci și în plan uman – copilul nu a fost încurajat să se simtă în siguranță sau protejat de sistemul care ar trebui să-l apere.

Acomodarea rezonabilă

Acomodarea rezonabilă este un principiu menit să asigure participarea reală și în condiții echitabile a fiecărui copil, indiferent de dizabilitate, origine lingvistică sau stare de sănătate fizică și mintală. Datele din cercetare arată că aplicarea acomodării rezonabile este adesea aleatorie, fragmentară și dependentă de inițiativa individuală a unor profesioniști, în lipsa unor mecanisme instituționale clare.

Nepregătirea profesioniștilor de a aborda necesitățile speciale ale copiilor victime/martori ai infracțiunilor

O problemă de fond identificată în cadrul cercetării este lipsa formării profesioniștilor pentru a interacționa în mod adecvat cu copiii cu nevoi speciale - fie că este vorba de tulburări din spectrul autismului, dizabilități intelectuale sau dificultăți de comunicare. Practicienii recunosc deschis că nu știu cum să abordeze acești copii în mod profesionist și empatic.

„Noi nu cunoaștem cum trebuie să ne comportăm cu copilașul cu tulburări din spectrul autismului, autismul are diferite forme – este un copil mai inhibat, altul este mai agresiv, este necesar ca să fim instruiți și pregătiți cum să lucrăm cu ei deoarece nu toți sunt pregătiți cât moral, cât emoțional” (IIA_15_PS).

Aceste carențe afectează profund calitatea interacțiunii copilului cu sistemul de justiție, pot duce la retragerea copilului din comunicare sau la distorsionarea declarațiilor, și ca efect reduc eficiența procedurilor.

Dificultăți de comunicare cu copiii care au deficiențe senzoriale sau intelectuale

Un alt aspect critic se referă la lipsa de instrumente și metode adaptate pentru copiii cu deficiențe de vorbire sau cu dizabilități intelectuale. Comunicarea inadecvată limitează grav capacitatea copilului de a participa activ în proceduri și poate duce la excluderea sa din propriul proces de justiție.

„Au fost copii cu dizabilități de vorbire, care nu se puteau exprima ușor, au fost și copii cu deficiențe intelectuale și de vorbire, care a fost greu de comunicat” (IIA_18_I).

În astfel de cazuri, prezența unui profesionist format în lucrul cu dizabilitatea este crucială pentru a transforma o procedură standard într-una echitabilă.

Lipsa de colaborare intersectorială pentru susținerea nevoilor specifice

Cazurile complexe impun deseori prezența altor specialiști - medici, psihologi clinicieni, logopezi - în funcție de riscurile medicale sau de nevoile de sprijin ale copilului. Practicienii recunosc că, în lipsa colaborării prealabile, procedura poate deveni riscantă sau ineficientă.

„Un caz de abuz sexual - în momentul în care noi vom atinge subiectul violului, ar putea să aibă criză epileptică și atunci, în sală, se asigură prezența unui medic specializat” (IIA_18_I).

Totuși, acest tip de coordonare este mai degrabă excepțional decât sistematic. În alte cazuri,

informația despre particularitățile copilului nu este nici măcar transmisă înainte de procedură: „Nu ne-au spus dinainte că are dificultăți de vorbire” (IIA_18_I).

Această lipsă de comunicare între instituții generează situații în care profesioniștii nu sunt pregătiți corespunzător, iar copilul este pus într-un context care nu răspunde nevoilor sale.

CONCLUZII

Republica Moldova și-a asumat, în ultimele două decenii, angajamente ferme privind garantarea drepturilor copilului în sistemul de justiție, în conformitate cu Convenția ONU privind Drepturile Copilului, Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării și abuzului sexual de la Lanzarote a Consiliului Europei, Directiva 2012/29/UE privind drepturile victimelor. La nivel național, aceste angajamente s-au reflectat în elaborarea cadrului legal specific privind audierea copiilor victime ale infracțiunilor în condiții speciale, instituirea măsurilor urgente de protecție a copiilor în situație de risc, prevederi privind asistența juridică garantată de stat a copiilor victime a violenței, etc.

De asemenea, au fost inițiate mecanisme interinstituționale relevante, precum *Mecanismul de cooperare intersectorială pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului* (HG nr.270/2014), precum și au fost implementate mai multe programe de instruire continuă ale mai multor categorii de specialiști, a fost extinsă rețeaua intervievatorilor în condiții speciale.

Cu toate acestea, analiza desfășurată în regiunea de nord a țării (2019-2021) arată că aplicarea angajamentelor internaționale în nordul țării, în perioada analizată, rămâne neuniformă și insuficient susținută instituțional, fiind afectată de lipsa unui sistem funcțional de supervizare și coordonare între actori.

Această realitate este confirmată de principalele constatări ale studiului, care evidențiază un set complex de carențe și disfuncționalități sistemice, prezentate mai jos.

Garanțiile procedurale prevăzute de lege nu sunt implementate echitabil pentru toți copiii, fiind aplicate preferențial în funcție de vârstă și rareori adaptate situației individuale

Audierea în condiții speciale a fost realizată în doar 26% dintre cazuri, cu o aplicare redusă pentru adolescenții de peste 14 ani, deși aceștia au constituit grupa cea mai afectată (71%). Lipsa intervievatorilor instruiți la nivel local, condițiile necorespunzătoare de audiere și audierea repetată în instanță (43%), admiterea în practică a cazurilor în care bănuitul/învinuitul participă la audierea copilului, indică o implementare defectuoasă a art. 110¹ CPP și a standardelor internaționale privind protecția copilului în justiție.

Acomodarea rezonabilă este aproape inexistentă în cauzele cu copii vulnerabili. Lipsa formării profesioniștilor pentru lucrul cu copii cu dizabilități, absența colaborării cu specialiști în sănătate mintală și neimplicarea activă a serviciilor de sprijin specializat conduc la excluderea practică a acestor copii dintr-un proces de justiție adaptat nevoilor lor.

Aplicarea evaluărilor psihologice și a expertizelor psihiatrico-psihologice este neuniformă, întârziată și lipsită de standarde unitare

Studiul arată că în doar 30% dintre cauzele penale analizate a fost dispusă o formă de evaluare

psihologică sau expertiză, iar în 10,2% au fost aplicate ambele proceduri. Totodată, expertizele sunt dispuse mai frecvent în cazul fetelor, ceea ce sugerează o posibilă abordare stereotipică în evaluarea probatoriului.

Realizarea expertizelor este afectată de numărul redus de specialiști disponibili, perioade excesiv de lungi (între 6 luni și 2 ani pentru obținerea concluziilor), precum și de lipsa unor metodologii validate. În unele cazuri, calitatea rapoartelor este afectată de formulări generice și lipsite de contextualizare în raport cu situația specifică a copilului expertizat. Aceste deficiențe afectează atât dreptul copilului la o procedură echitabilă, cât și valoarea probatorie a materialelor obținute.

Sprijinul psihologic de criză și de reabilitare este rar, inegal și dependent de furnizori externi

Deși impactul psihologic al infracțiunilor asupra copiilor este profund, doar **7%** dintre dosarele penale analizate conțin mențiuni privind intervenția de criză, iar, potrivit datelor Direcțiilor de Asistență Socială, 24,7% dintre copiii aflați la evidență au beneficiat de sprijin psihologic imediat și 34,9% - de servicii de reabilitare.

Accesul la astfel de servicii rămâne inechitabil din punct de vedere teritorial și este, în mare parte, asigurat de organizații neguvernamentale, în lipsa unui sistem public bine definit. Copiii și reprezentanții legali nu sunt informați corespunzător despre dreptul la asistență psihologică, iar profesioniștii din sistemul juridic nu consideră intervenția psihologică drept o necesitate urgentă. Această lipsă de reacție instituțională imediată poate duce la agravarea simptomatologiei emoționale și la dezvoltarea unor efecte psihologice negative de lungă durată, de asemenea, afectează capacitatea copilului de a participa coerent în procesul de justiție.

Dreptul copiilor victime la asistență juridică rămâne slab implementat și nu funcționează ca o garanție reală în procesul penal

Doar 6,4% dintre copiii victime sau martori au beneficiat de un avocat din oficiu, potrivit dosarelor analizate. În lipsa acestuia, copiii nu au fost informați corespunzător cu privire la drepturile lor procesuale, la posibilitatea de a solicita despăgubiri sau la implicațiile juridice ale declarațiilor făcute în cadrul anchetei sau în instanță.

De asemenea, doar 6,8% dintre copii au beneficiat efectiv de reparații pentru prejudiciile cauzate prin infracțiune, ceea ce reflectă nu doar o protecție insuficientă, ci și un acces limitat la justiție restaurativă. Calitatea prestației avocaților este percepută ca fiind inegală, în special în funcție de sursa desemnării - avocații contractați sau recomandați de ONG-uri fiind considerați mai implicați decât cei desemnați de stat. În consecință, copiii victime/martori riscă să traverseze procedurile penale fără consiliere juridică adecvată, fapt care afectează echitatea procesului, limitează capacitatea lor de a se exprima în mod informat și slăbește protecția generală oferită de sistemul de justiție.

Copiii victime ale infracțiunilor rămân, în multe cazuri, fără reprezentare reală și sprijin juridic efectiv, în pofida obligațiilor legale existente

În cauzele care implică copii victime sau martori nu există o procedură clară și sistematică de identificare și gestionare a conflictului de interese dintre copil și reprezentantul său legal, în special în situațiile în care reprezentarea este preluată de un părinte sau o rudă.

Implicarea autorităților tutelare, deși prevăzută de lege, este frecvent percepută ca pasivă, limitată la prezența formală în proces și lipsită de cunoaștere detaliată a dosarului ori de o relație de încredere cu copilul.

În paralel, măsurile de protecție procesuală și extraprocusuală sunt rar aplicate și distribuite neuniform. Arestul preventiv este cea mai frecvent utilizată măsură (15,18% dintre cauze), în timp ce instrumente esențiale pentru siguranța și stabilitatea copilului, precum ordinul de restricție (10,75%) sau ordonanța de protecție (4,43%) sunt activate cu reținere sau deloc.

Aceste carențe semnalează lipsa unei abordări proactive și centrate pe copil din partea instituțiilor responsabile, cu riscuri directe asupra siguranței fizice și emoționale a copilului și cu efecte negative asupra participării sale în procesul penal.

Colaborarea interinstituțională este fragmentată, reactivă și insuficient formalizată

Colaborarea între actorii din justiție penală, protecția copilului, sănătate și educație rămâne ocazională, informală și slab coordonată, fără protocoale clare de comunicare și intervenție comună. În cele mai multe cazuri, schimbul de informații relevante despre istoricul copilului, riscurile identificate sau intervențiile anterioare este superficial sau inexistent, ceea ce reduce eficiența măsurilor de protecție și sprijin. Această fragmentare a responsabilităților favorizează revictimizarea copilului, prin suprapunerea de acțiuni, lipsa continuității în intervenție și absența unei abordări integrate, centrate pe nevoile copilului.

RECOMANDĂRI

Pentru ca fiecare copil victimă sau martor al unei infracțiuni să fie tratat cu demnitate, recomandările de mai jos conturează pașii esențiali pentru transformarea justiției într-un spațiu sigur și reparatoriu pentru copii. Ele reflectă atât vocea profesioniștilor și a copiilor, cât și angajamentele internaționale asumate de Republica Moldova, oferind o direcție clară pentru reforme structurale, investiții durabile și schimbare de mentalitate:

Extinderea modelului Barnahus la nivel național prin crearea de centre regionale care să ofere sub un singur acoperiș audiere în condiții speciale, evaluare psihologică, expertiză medico-legală, asistență juridică și suport psihosocial, evitând astfel revictimizarea copiilor;

Revizuirea legislației procesual penale și a documentelor metodologice aferente în sensul obligativității audierii tuturor copiilor victime/martori în spații prietenoase, iar a copiilor victime a infracțiunilor cu caracter sexual, violență în familie, trafic de persoane - în incinta Barnahus;

Reglementarea statutului de intervievator specializat și instituționalizarea unui program de formare inițială și continuă pentru intervievatori, bazat pe protocoale validate științific și standarde internaționale privind audierea copilului.

Asigurarea accesului real și echitabil la asistență juridică calificată pentru toți copiii implicați în proceduri penale, prin crearea unui corp specializat de avocați instruiți în drepturile copilului și comunicare adaptată vârstei;

Standardizarea și recunoașterea evaluării psihologice ca probă în instanță, prin elaborarea unei metodologii unitare de evaluare, cu implicarea psihologilor acreditați în acest sens;

Reformarea sistemului de expertiză medico-legală în cauze cu copii prin asigurarea unei rețele de experți formați în interacțiunea cu copiii și introducerea principiului de alegere a expertului de gen compatibil cu copilul;

Îmbunătățirea cadrului de protecție a copiilor vulnerabili, inclusiv a celor cu dizabilități, prin aplicarea sistematică a măsurilor de acomodare rezonabilă și implicarea activă a specialiștilor în sănătate mintală în procesele de justiție;

Dezvoltarea serviciilor publice de sprijin psihologic în regim de urgență și de reabilitare psihologică de durată pentru copiii afectați de violență, prin crearea unor servicii specializate disponibile la nivel regional și interconectate cu sistemul de justiție;

Instituirea unui sistem unitar de colectare și analiză a datelor dezagregate, corelat între sectorul social, juridic și medico-legal, pentru a urmări traseul copilului și a fundamenta politici publice bazate pe evidențe;

Crearea unui mecanism independent de monitorizare a respectării drepturilor copilului în justiție, care să includă evaluări periodice ale practicilor instituționale, analiza experienței copiilor implicați în proceduri judiciare și formularea de recomandări adresate autorităților, cu participarea activă a copiilor și a societății civile.

ANEXE

Anexa 1. Date despre participanții la studiu cu care s-au realizat interviurile individuale aprofundate

Nr.	Cod	Domeniul	Funcția/rol
1.	IIA_1_JI	Justiție	Judecător de instrucție
2.	IIA_2_JDC	Justiție	Judecător de drept comun
3.	IIA_3_JI	Justiție	Judecător de instrucție (supleant drept comun)
4.	IIA_4_P	Justiție	Procuror
5.	IIA_5_P	Justiție	Procuror
6.	IIA_6_P	Justiție	Procuror
7.	IIA_7_P	Justiție	Procuror
8.	IIA_8_OUP	Justiție	OUP
9.	IIA_9_OUP	Justiție	OUP
10.	IIA_10_OUP	Justiție	OUP
11.	IIA_11_A	Justiție	Avocat
12.	IIA_12_PS	Protecție socială	DASPF
13.	IIA_13_PS	Protecție socială	DASPF
14.	IIA_14_PS	Protecție socială	DASPF
15.	IIA_15_PS	Protecție socială	DASPF
16.	IIA_16_EML	Medicina legală	EML
17.	IIA_17_EML	Medicina legală	EML
18.	IIA_18_I	Intervievator	intervievator
19.	IIA_19_I	Intervievator	intervievator
20.	IIA_20_V	Victimă	victimă
21.	IIA_21_A	Justiție	avocat
22.	IIA_22_P	Reprezentant legal	părinte

